

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการแนวทางการฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลน
และสัตว์น้ำอย่างยั่งยืนบ้านครามล่าง หมู่ที่ 2
ตำบลชลคราม อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี

เสนอโดย

นายสง่า ทองศรี และคณะ

มีนาคม 2554

สัญญาเลขที่ RDG52S0023

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการแนวทางการฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลน และสัตว์น้ำอย่างยั่งยืนบ้านครามล่าง หมู่ที่ 2 ตำบลชลคราม อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี

คณะผู้วิจัย

1. นายสง่า ทองศรี
2. นายชูศักดิ์ เมืองเกิด
3. นายวีระ สุราราชกูร์
4. นายสุขุม สดรุ่ง
5. นายประเสริฐ ศรีพัฒน์
6. นายบันลือ เพชรชลคราม
7. นางเพ็ญศรี รุ่งแดง
8. นางสาวจณุ ปลอดจินดา
9. นางจรัส กระสายศรี
10. นายสมสุข สุขเกษม
11. นางสาวมารี ศักดิ์ศรี
12. ด.ญ.งามตา สุขเกษม
13. นายอรุณ สดรุ่ง
14. ด.ช.ธีระพงษ์ เพชรเจริญ
15. ด.ญ.รุ่งนภา เมืองเกิด

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป" กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ "คน" ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของตนเองและสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่นๆ ในท้องถิ่นโดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงอยู่ที่ "กระบวนการ" มากกว่า "ผลลัพธ์" เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย "เวที" (การประชุม เสวนา พุดคุย ถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิกอบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ "ปัญญา" ในกระบวนการวิจัย

"กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น" หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ "คำถาม" หรือ "ความสงสัย" บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น "คำถาม" ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา "ข้อมูล" ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ "วางแผน" การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ "บันทึก" มีการ "ทบทวน" ความก้าวหน้า "วิเคราะห์" ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ "ถอด" กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ "สรุปบทเรียน" ตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่นๆ หรือพื้นที่อื่นๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย "ผู้ที่สงสัย" ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวตนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ ที่ผูกवादอยู่กับคณาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว.สำนักงานภาค ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่าชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงานเป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้นักวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.สำนักงานภาค จึงได้ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัยให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนองานออกมาในรูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของ

รายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าว ได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัย สู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น อาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหาศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

คำนำ

บ้านครามล่าง หมู่ที่ 2 ตำบลชลคราม อำเภอคอนสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในอดีตเคยมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ชุมชนประกอบอาชีพ ทำสวน ทำนาข้าว และทำประมงชายฝั่งเป็นหลัก การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2525 เมื่อมีกลุ่มทุน และชุมชนจากนอกพื้นที่ เข้ามาเปลี่ยนสภาพป่าชายเลนที่สมบูรณ์เป็นนาุ้งแบบธรรมชาติ และแบบพัฒนา จากนั้นได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งการเลี้ยงกุ้งประสบปัญหาในเป็นโรคระบาดในปี 2536 ทำให้ต้องเลิกการเลี้ยงไประยะหนึ่ง แต่ ณ ขณะนั้น ป่าชายเลนก็ถูกทำลายไปแล้วกว่า 90% ของพื้นที่ และในปีเดียวกันนั้น ก็มีโครงการฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เข้ามาในพื้นที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ภาครัฐ ภาคเอกชน และโรงเรียน ในการฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลน เมื่อทรัพยากรป่าชายเลนสมบูรณ์ขึ้นทำให้ทรัพยากรสัตว์น้ำเริ่มกลับคืนมา ส่งผลให้วิถีชีวิตประมงชายฝั่ง มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอีกครั้ง แต่การขาดคลองคลองครามเมื่อปลายปี 2540 ก็ได้ทำให้ระบบนิเวศน์ป่าชายเลนเลวร้ายลงซ้ำสอง ป่าชายเลน 2 ฝั่งคลองถูกทำลายเสียหายเกือบทั้งหมด ตะกอนก้นคลองถูกหรือขาดคลองคลองสายเดิมในอดีตกลายเป็นคลองตาย ทำให้สัตว์น้ำตายและสูญหายไปจากคลองครามอีกครั้ง ชาวประมงชายฝั่งทำมาหากินไม่ได้เป็นแรมปี และได้ส่งผลสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้ชาวบ้านยังเห็นความสำคัญของทรัพยากรป่าชายเลนและร่วมกันดูแลรักษาตลอดมา และได้ตัดสินใจได้ใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหา โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

สำหรับเนื้อหาในรายงานฉบับนี้จะเป็นการบอกเล่า เรื่องราวการทำงานของโครงการฯ โดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งผู้อ่านจะได้ทราบถึงรายละเอียดต่างๆ ของการทำกิจกรรม ความร่วมมือในการทำงานระหว่างทีมวิจัย ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อมูลความรู้ที่ได้รวบรวมไว้ตลอดระยะเวลาการดำเนินงาน ผลจากการดำเนินงาน และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการทำงาน ทั้งนี้ทีมวิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่ารายงานฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านได้ไม่มากนักน้อย หากเกิดความผิดพลาดประการใดต้องขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย

สง่า ทองศรี และคณะ

กิตติกรรมประกาศ

โครงการ “แนวทางการฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนและสัตว์น้ำอย่างยั่งยืนบ้านครามล่าง หมู่ที่ 2 ตำบลชลคราม อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี” สามารถดำเนินการเสร็จสิ้นไปได้ด้วยดี แม้จะใช้เวลาดำเนินการนานพอสมควร แต่ก็ได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับทีมวิจัยและผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เป็นอย่างดี ซึ่งงานต่างๆ เหล่านี้ไม่อาจสำเร็จลงได้ หากปราศจากความร่วมมือจากหลายภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ต้องขอขอบคุณ นางสาววรรณเพ็ญ เกิดสุวรรณ และนางสาวสุคนธ์ทิพย์ รักแก้ว พี่เลี้ยงในพื้นที่ ที่ให้การติดตามและหนุนเสริมการทำงานตลอดมา ขอขอบคุณองค์การบริหารส่วนตำบลชลครามที่เข้าร่วมแลกเปลี่ยน และสนับสนุนการทำงานของชุมชน ขอขอบคุณสื่อวิทยุชุมชนอำเภอดอนสัก และสื่อวิทยุ ที่นิวส์ที่ร่วมประชาสัมพันธ์การทำงานในพื้นที่ และขอขอบคุณคณะครู นักเรียน โรงเรียนวัดชลครามที่เข้าร่วมทำกิจกรรมเสมอมา รวมถึงบุคคลอื่นๆ ที่ไม่อาจกล่าวถึงได้หมดในที่นี้ ที่มีส่วนในการช่วยผลักดัน สนับสนุนการทำงานในพื้นที่ และมีส่วนในการช่วยให้โครงการดำเนินไปได้ ต้องขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ทั้งนี้ ที่ขาดไม่ได้คือความร่วมมือ ร่วมใจของเพื่อนสมาชิกทีมวิจัยทุกคน ที่ร่วมเป็นแกนในการช่วยคิด ช่วยทำ มาตลอดจนเสร็จสิ้นโครงการ และต้องขอขอบคุณอย่างยิ่ง คือ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยท้องถิ่น ที่ได้ให้โอกาสกับชุมชนโดยการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรม ขอขอบคุณศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี และเจ้าหน้าที่ทุกคน ที่คอยเป็นพี่เลี้ยง ให้คำปรึกษาและหนุนในการทำงานวิจัยให้สำเร็จไปได้ด้วยดี

สง่า ทองศรี และคณะ

บทคัดย่อ

โครงการแนวทางการฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนและสัตว์น้ำอย่างยั่งยืนบ้านครามล่าง หมู่ที่ 2 ตำบลชลคราม อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี เกิดขึ้นจากการที่คนในชุมชนตระหนักถึงปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรที่เกิดขึ้นในพื้นที่ จึงได้ลุกขึ้นมาแก้ไขปัญหาโดยใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยมีคำถามวิจัยว่า “แนวทางการฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำและป่าชายเลนอย่างยั่งยืนของบ้านครามล่างควรเป็นอย่างไร” และมีวัตถุประสงค์ เพื่อหาแนวทางการฟื้นฟูลำคลองและทรัพยากรป่าชายเลนพื้นที่ทำมาหากินของชุมชนบ้านครามล่าง และเพื่อหารูปแบบการปฏิบัติงานและฝึกทักษะในการเฝ้าระวังพื้นที่ป่าชายเลนและรูปแบบเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำอย่างยั่งยืน ผ่านกิจกรรม ประชุมชี้แจงโครงการ, ศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชน, ฟื้นฟูลำคลอง และอนุรักษ์ ป่าชายเลน, ฟื้นฟูสัตว์น้ำและประกาศเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ และเฝ้าระวังพื้นที่ป่าและเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ โดยการทำงานได้ประชุมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อหาแนวทางร่วมกัน

จากการทำงานที่ผ่านมา ทีมวิจัยได้ฟื้นฟูลำคลองและทรัพยากรป่าชายเลน โดยการกำหนดพื้นที่เพื่อทำเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ จำนวน 2 จุด คือ บริเวณ คลองลัดบน และคลองลัดล่าง โดยการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ 2 ชนิด คือ หอยกัน และหอยจับแฉง เนื่องจากเป็นสัตว์ที่เคยมีอย่างสมบูรณ์ แต่ปัจจุบันพบว่า มีจำนวนลดน้อยลงเป็นอย่างมาก หลังจากได้ปล่อยไปแล้วระยะหนึ่งทีมวิจัยได้สุ่มพื้นที่เก็บข้อมูลพบว่า มีหอยทั้งตัวเล็กตัวใหญ่ชุกชุมกว่าเดิมมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากพื้นที่เขตอนุรักษ์ได้รับการรบกวนน้อยลง ทำให้หอยสามารถเจริญเติบโต และขยายพันธุ์ได้อย่างเต็มที่นั่นเอง ซึ่งการปล่อยหอยในครั้งนี้ ถือเป็นกุศโลบายในการดึงชุมชน และเยาวชนในพื้นที่ เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน และสร้างการรับรู้พื้นที่แห่งนี้เป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ โดยหวังว่าหากมีการรับรู้ และช่วยกันดูแลอย่างต่อเนื่อง สัตว์น้ำทุกชนิด ก็จะเพิ่มขึ้นได้ตามธรรมชาติ โดยไม่ต้องหาสัตว์น้ำจากนอกพื้นที่เข้ามาปล่อย

นอกจากนี้ยังได้ปลูกป่าชายเลนควบคู่กันไปเพื่อสร้างที่อยู่อาศัยให้กับสัตว์น้ำ โดยต้นไม้ที่ปลูกจะเลือก ต้นโกงกาง และต้นจากมาปลูก จำนวน 30,000 ต้น โดยการเลือกพันธุ์ไม้ได้คำนึงถึงประโยชน์ใช้สอย และเป็นพันธุ์ที่มีอยู่เดิมในพื้นที่ แต่ปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อที่อยู่ของต้นไม้ ทั้งการปลูกไม่ถูกวิธี การปลูกผิดช่วงฤดูกาล การใช้เครื่องมือประมงที่ส่งผลกระทบต่อพันธุ์ไม้ที่ปลูก และการเกิดอุทกภัยเมื่อต้นปี 2554 ทำให้ในปัจจุบันต้นไม้ที่ปลูกเหลือรอดเพียง ประมาณ 20% เท่านั้น

อย่างไรก็ตาม การปลูกป่าชายเลน ถือเป็นการสร้างการเรียนรู้ให้กับชุมชน เยาวชนในพื้นที่ และถือเป็นการกระตุ้นท้องถิ่นให้สนใจงานด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ทำให้ชุมชนให้ความสำคัญกับงานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น นอกจากนี้การปลูกต้นไม้ยังได้สร้างภูมินิเวศของพื้นที่ให้สวยงามขึ้น และ จะเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำที่ดีในอนาคต จากนั้นยังมีการปักป้ายเขตอนุรักษ์ ป้ายกฎกติกาในการดูแล

ทรัพยากรสัตว์น้ำ และป่าชายเลน บริเวณทางเข้า-ออก ทั้งสองทาง เพื่อให้ผู้ที่เข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ได้รับทราบ จากนั้นก็มีกิจกรรมเสริมโดยการทดลองปรับสภาพน้ำในคลองโดยใช้อิเอ็มบอลบำบัดน้ำเสีย ซึ่งทีมวิจัย และเยาวชนในพื้นที่ได้ร่วมกันทำ แต่ก็ไม่เห็นผลการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากสภาพคลองใหญ่ และมีน้ำไหล อยู่ตลอดเวลา แต่จากการทดลองใช้บ่อเลี้ยงสัตว์น้ำ พบว่า น้ำในบ่อใสสะอาดขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

นอกจากนี้ยังได้ปฏิบัติงานเฝ้าระวังพื้นที่ป่าชายเลนและเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ควบคู่กันไป เนื่องจากหลายคนที่เข้ามาใช้ประโยชน์จากพื้นที่ยังขาดสำนึกร่วมในการดูแลทรัพยากร ทั้งนี้ทีมวิจัยจึงได้ร่วมกับชุมชนตั้งกฎกติกาในการดูแล ป่าชายเลน และสัตว์น้ำ รวมถึงมีการเฝ้าระวังพื้นที่ป่าชายเลน และเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ อย่างต่อเนื่อง ผลจากการเฝ้าระวังทั้ง พบว่า ยังมีปัญหาเดิมๆ ที่พบบ่อยที่สุด และยังไม่สามารถแก้ได้ คือ ปัญหาการปล่อยน้ำเสียจากฟาร์มเลี้ยงกุ้งที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งยังไม่สามารถเข้าไปเจรจาเพื่อขอความร่วมมือได้ นอกจากนี้ยังมีปัญหาการเข้ามาหากินในพื้นที่เขตอนุรักษ์ ทั้ง หนีปลา หานหอย และปูเปี้ยวอยู่ เนื่องจากกฎกติกาที่ชุมชนร่วมกันสร้างไม่สามารถบังคับใช้ได้อย่างเต็มที่

อย่างไรก็ตามจากการร่วมกันทำงานที่ผ่านมา พบว่า โดยภาพรวมแล้วการบูรณาการหลายภาคส่วน ทรัพยากรในพื้นที่สมบูรณ์ขึ้น สังเกตจาก มีคนเข้ามาหากินในพื้นที่มากขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่า ชุมชนเกิดการหวงแหนทรัพยากรอย่างกว้างขวางขึ้น สังเกตจากมีชุมชนแจ้งการกระทำผิดกฎกติกาต่อทีมวิจัย ตลอด นั่นหมายถึงชุมชนมีส่วนร่วมในการปกป้องดูแลทรัพยากรมากขึ้นนั่นเอง ประกอบกับการทำงานที่ผ่านมา ทีมวิจัยได้เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และสร้างการมีส่วนร่วมในการทำงาน ให้ เยาวชน ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบตลอดมา โดยการเชิญชวนเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการทำงานที่ดีขึ้น

จากการทำงานทั้งหมดที่ผ่านมา พบว่า หากชุมชน และผู้ที่เข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานมากขึ้น ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ก็จะคลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น ดังนั้น จากโจทย์วิจัยที่ว่า การฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนและสัตว์น้ำอย่างยั่งยืนของบ้านครามล่างควรเป็นอย่างไร นั้น พบว่า ปัจจุบันทีมวิจัย มีทักษะ และประสบการณ์ในการทำงานมากขึ้น ทั้ง ในด้านการเฝ้าระวังทรัพยากร การฟื้นฟูทรัพยากร และการประสานหน่วยงานเข้ามาร่วมทำกิจกรรม ซึ่งถ้า ทีมวิจัยสามารถหากิจกรรมเข้ามามีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องได้ ก็จะสามารถถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน และผู้เข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมได้ สิ่งที่ตามมาคือ ทรัพยากรในพื้นที่จะสมบูรณ์ขึ้น ทั้งนี้ความยั่งยืนของทรัพยากรที่สมบูรณ์นั้น ก็จะขึ้นอยู่กับสำนึกร่วมในการดูแลทรัพยากร และความต่อเนื่องของการมีส่วนร่วมในการทำงานนั่นเอง นอกจากนี้การดึงเยาวชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมก็มีความจำเป็นอย่างมากในการสานต่อการทำงานของทีมวิจัยต่อไปในอนาคต

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 บริบทพื้นที่บ้านครามล่าง	5
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	
■ ขอบเขตการวิจัย	29
■ กระบวนการในการดำเนินกิจกรรม	31
■ แหล่งข้อมูล และวิธีการเก็บข้อมูล	45
■ การวิเคราะห์ข้อมูล	46
บทที่ 4 การฟื้นฟูลำคลองและทรัพยากรป่าชายเลน	
■ การกำหนดพื้นที่เพื่อทำเขตอนุรักษ์	47
■ การปลูกป่าชายเลน	50
■ การฟื้นฟูพันธุ์สัตว์น้ำ	54
■ การปรับสภาพน้ำในคลองโดยใช้ อีเอ็มบอลบำบัดน้ำเสีย	57
บทที่ 5 รูปแบบการปฏิบัติงานเฝ้าระวังพื้นที่ป่าชายเลนและเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ	
■ การตั้งกฎกติกา	59
■ การเฝ้าระวังพื้นที่ป่าชายเลนและเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ	60
บทที่ 6 การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และการมีส่วนร่วมในการทำงาน	74
บทที่ 7 สรุปผลการดำเนินงานวิจัย	78
ภาคผนวก ภาคผนวก ก. ประวัติทีมวิจัย	
ภาคผนวก ข. ประมวลภาพกิจกรรม	
ภาคผนวก ค. การใช้ประโยชน์จากงานวิจัย (RE)	

บทที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผล

ชุมชนบ้านครามล่างตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลชลคราม อำเภอคอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี ทิศเหนือติดต่อกับหมู่ที่ 3 บ้านดอนตะเคียน ต.ไชยคราม ทิศใต้ติดต่อกับหมู่ที่ 4 บ้านครามบน ต.ชลคราม ทิศตะวันตกติดต่อกับหมู่ที่ 1 บ้านพอด ต.ชลคราม และหมู่ที่ 3 บ้านดอนเกลี้ยง ต.ชลคราม ทิศตะวันออกติดต่อกับหมู่ที่ 4 บ้านน้ำรอบ ต.ไชยคราม มีการตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยในหมู่บ้านประมาณ 69 ครัวเรือน จำนวนประชากรประมาณ 230 คน ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบและที่ชายฝั่งเหมาะสมกับการประกอบอาชีพทำสวน ทำนา และประมงชายฝั่ง อดีตบ้านครามล่างมีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์มาก มีความหลากหลายของทรัพยากร มีลำคลองไหลผ่าน 2 สาย คือ คลองคราม และ คลองตัว การทำมาหากินไม่ฝืดเคือง ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา และอาชีพประมงชายฝั่งเป็นหลัก โดยมีอาชีพค้าขายและอาชีพรับจ้างเป็นอาชีพรอง สถานที่สำคัญของชุมชนบ้านครามล่างมีวัดชลครามเป็นศูนย์กลางยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน

ต่อมาช่วงปี 2525 เหตุจากบ้านครามล่างมีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ทำให้เกิดความต้องการของมนุษย์มากขึ้น จึงมีกลุ่มทุนบริษัทและชาวบ้านนอกพื้นที่ได้เข้ามาทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ป่าชายเลนเพื่อทำนาุ้งธรรมชาติและบ่อกุ้งพัฒนา ในเวลาต่อมาชาวบ้านในพื้นที่เห็นการทำนาุ้งมีผลประโยชน์ดี ก็เปลี่ยนพื้นที่นาข้าวมาเป็นนาุ้ง การทำนาุ้งประสบปัญหาโรคกุ้งระบาดในช่วงปี พ.ศ.2536 ทำให้ต้องยกเลิกการเลี้ยงไประยะหนึ่ง แต่ที่ผ่านมามีการทำลายทรัพยากรป่าชายเลนไปแล้ว 80 % – 90 % ของพื้นที่ แถมนาข้าวบางส่วนที่เปลี่ยนเป็นบ่อกุ้งชาวบ้านก็ขายให้กับกลุ่มทุนผู้เลี้ยงกุ้งกุลาดำ (นาุ้งกินเอนด) จะเห็นได้ว่าการทำนาุ้งทำให้ทรัพยากรป่าชายเลนเสื่อมโทรม สัตว์น้ำลดลงส่งผลต่อการทำมาหากินของชาวประมงชายฝั่ง คนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงอย่างเห็นได้ชัด จากเดิมอาศัยอาหารจากธรรมชาติ หารายได้จากธรรมชาติ นาุ้งทำให้สิ่งเหล่านี้หายไป ชาวบ้านมีความเดือดร้อนมาก มีกลุ่มคนเล็กๆ คิดหาทางออกเพื่อฟื้นธรรมชาติกลับคืนมา โชคดีของชุมชนบ้านครามล่างในช่วงปี พ.ศ.2536 มีโครงการฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เข้ามาในพื้นที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ภาครัฐ ภาคเอกชน โรงเรียน ในการฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลน เมื่อทรัพยากรป่าชายเลนสมบูรณ์ขึ้นทำให้ทรัพยากรสัตว์น้ำกลับคืนมา ส่งผลให้วิถีชีวิตประมงชายฝั่งและคนในชุมชน ชุมชนใกล้เคียงมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้อาหารจากธรรมชาติ ธรรมชาติช่วยในการสร้างงานสร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับพวกเขา แต่ช่วงปลายปี พ.ศ.2540 กรมชลประทานได้มีโครงการขุดลอกคลองครามขึ้น โดยใช้รถแมคโดลงแพขุดลอกคลองครามทั้งหมด ทำให้ระบบนิเวศน์ทรัพยากรเลวร้ายลงซ้ำสอง ป่าชายเลน 2 ฝั่งคลองถูกทำลายเสียหายเกือบทั้งหมด ตะกอนก้นคลองถูกเรือขุดลอก

คลองสายเดิมในอดีตกลายเป็นคลองตาย ทำให้สัตว์น้ำตายและสูญหายไปจากคลองคramer เช่น ปลา กุ้ง หอย ปู ปลา ลดจำนวนลงแทบจะสูญพันธุ์ ชาวประมงชายฝั่งทำมาหากินไม่ได้เป็นแรมปี จึงหันมาทดลองเลี้ยงปลาในบ่อที่ว่างเปล่า ก็ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากระบบนิเวศน์ถูกทำลาย ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งก็ได้ปรึกษานานาชาติเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรป่าและสัตว์น้ำในพื้นที่ชายฝั่งกลับคืนมา และได้ร่วมกันฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนและสัตว์น้ำตามกำลังศักยภาพที่มีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับบ้านครามล่างทำให้ชาวบ้านยิ่งเห็นความสำคัญของทรัพยากรป่าชายเลนและร่วมกันดูแลรักษาตลอดมา

ช่วงปลายปี พ.ศ.2550 – พ.ศ.2551 เหตุที่บ้านครามล่างยังไม่หยุดนิ่งมีการกว้านซื้อที่ดินเพื่อทำโครงการสนามบินเขตพื้นที่อำเภอดอนสัก เป้าหมายจำนวน 3,500 ไร่ ในเขตพื้นที่บ้านพอดและบ้านครามล่าง ชาวบ้านที่เคยมีหนี้สินกับองค์กรการเงินต่างๆ บางรายถูกบังคับซื้อราคาถูกๆ บางรายที่ดินอยู่ตรงกลางรอบๆ ขายหมดแล้ว จำเป็นต้องขาย ที่ยังไม่ขายอยู่อีกจำนวนประมาณ 10 รายเนื้อที่ประมาณ 500 ไร่ บ้านครามล่างจะเกิดอะไรขึ้นในอนาคต คนในชุมชนเป็นอย่างไร ทรัพยากรป่าชายเลนและทรัพยากรสัตว์น้ำจะเป็นอย่างไร เป็นคำถามข้อสงสัยของคนทุกเพศทุกวัย ในช่วงเวลาเดียวกันมีองค์กรพัฒนาเอกชน คือ สมาคมรักษ์ทะเลไทยและโครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์กรชุมชนภาคใต้ (กลุ่มสายรุ้ง) เข้ามาในพื้นที่ได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนอย่างต่อเนื่องจนเกิดกลุ่มชื่อว่า “กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการพัฒนาบ้านครามล่าง” จากสถานการณ์ปัญหาในช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ.2551 นักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชน สมาคมรักษ์ทะเลไทยและโครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์กรชุมชนภาคใต้ (กลุ่มสายรุ้ง) ได้ประสานงานทีมวิจัยอำเภอดอนมอรวรรณแลกเปลี่ยนในประเด็นการแก้ไขปัญหา โดยใช้กระบวนการวิจัย ใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือสร้างการเรียนรู้และแก้ไขปัญหา จากการแลกเปลี่ยนบ้านครามล่างมีความสนใจที่จะใช้งานวิจัยสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหา หลังจากนั้นมีการประสานงานพัฒนาวิทยุวิจัยกับศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ.2551 – มกราคม พ.ศ.2552 รวมระยะเวลา 6 เดือน มีเวทีพัฒนาวิทยุวิจัยอย่างต่อเนื่อง 7 – 8 ครั้ง มีข้อสรุปของบ้านครามล่างที่จะทำการศึกษา โครงการศึกษาแนวทางการฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนและสัตว์น้ำอย่างยั่งยืนบ้านครามล่าง ม.2 ตำบลชลคราม อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี ขึ้น

คำถามวิจัย

การฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนและสัตว์น้ำอย่างยั่งยืนบ้านครามล่างควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อหาแนวทางการฟื้นฟูลำคลองและทรัพยากรป่าชายเลนพื้นที่ทำมาหากินของชุมชนบ้านครามล่าง

2. เพื่อหารูปแบบการปฏิบัติงานและฝึกทักษะในการเฝ้าระวังพื้นที่ป่าและรูปแบบเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำอย่างยั่งยืน

วิธีการดำเนินการ

1. ประชุมชี้แจงโครงการวิจัย โดยจัดเวทีประชุมนำเสนอรายละเอียดโครงการ จำนวน 1 ครั้ง
2. ประชุมทีมวิจัยประจำเดือน โดยจัดประชุมสมาชิกทีมวิจัย ประจำเดือน จำนวน 18 ครั้ง เพื่อรายงานความคืบหน้าของการทำกิจกรรมและการใช้จ่ายเงิน ชี้แจงปัญหา อุปสรรค ที่เกิดขึ้นจากการทำงานเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน
3. ศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านครามล่าง ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทชุมชน ในด้านต่างๆ ได้แก่ การก่อตั้งชุมชน การประกอบอาชีพ ประเพณี วัฒนธรรม ฐานทรัพยากรในชุมชน การเปลี่ยนแปลงชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน ฯลฯ
 - ศึกษาข้อมูลมือสองจากห้องสมุด สถานที่ราชการ
 - สัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้รู้ในชุมชน / ชุมชนใกล้เคียงผู้เกี่ยวข้อง
 - สันทนากลุ่มย่อย จำนวน 3 ครั้ง
 - จัดเวทีนำเสนอเพื่อเพิ่มเติมข้อมูล จำนวน 1 ครั้ง
4. พื้นฟูลำคลองและอนุรักษ์ป่าชายเลนพื้นที่ 190 ไร่ จำนวน 2 คลอง คือ คลองคราม 2 ฝั่ง คลอง คลองตาย 2 พื้นที่
 - สำรวจและเตรียมพื้นที่ปลูกดูตามความเหมาะสมของพันธุ์ไม้แต่ละชนิด
 - ปลูกต้นไม้ 30,000 ต้น คือ ต้นโกงกาง 20,000 ต้น และ ต้นจาก 10,000 ต้น ใช้ระยะเวลาปลูก 8 วัน
 - จัดเก็บข้อมูลก่อนดำเนินการระหว่างดำเนินการและก่อนสิ้นสุดโครงการ (โดยวิธีการบันทึกภาพก่อนปลูก สำรวจต้นไม้ที่ปลูกว่างอก มีโอกาสรอดกี่ต้น การเจริญเติบโตเป็นอย่างไร บันทึกภาพการเปลี่ยนแปลงเป็นช่วงๆ)
5. พื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำและประกาศเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ (ปูเปี้ยว , หอยจ๊อบแฉ่ง , หอยนางรม , ปู , ปลา และกุ้ง) พื้นที่คลองตาย 2 พื้นที่ เนื้อที่ 150 ไร่ แปลงที่ 1 จำนวน 50 ไร่ แปลงที่ 2 จำนวน 100 ไร่
 - สำรวจกำหนดเขตพื้นที่อนุรักษ์
 - ปลปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำเพิ่มเติม เช่น หอยจ๊อบแฉ่ง , หอยคัน , ปูดำ)
 - ประชาสัมพันธ์ทำเอกสารเผยแพร่ ประชุมร่วมกับชุมชน ประชุมร่วมกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ 4 จุด จำนวน 4 ป้าย

- จัดเก็บข้อมูลก่อนดำเนินการ ระหว่างดำเนินการ และก่อนสิ้นสุดโครงการ (โดยวิธีการกำหนดบริเวณทดลองเก็บข้อมูล กำหนดเวลาในการจับสัตว์น้ำและหาค่าเฉลี่ยโดยใช้วิธีการนี้ทั้ง 3 ช่วง)
6. ฝักระวังพื้นที่ป่าและเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ
- ประชุมยกร่างกฎระเบียบของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนและสัตว์น้ำ (ประชุมประจำเดือน)
 - นำเสนอกฎระเบียบของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนและสัตว์น้ำ จำนวน 1 ครั้ง
 - ประชาสัมพันธ์กฎระเบียบ โดยทำเอกสารเผยแพร่ ประชุมร่วมกับชุมชน ประชุมร่วมกับอปท. และจัดทำป้ายฝักระวัง จำนวน 4 ป้าย
 - ประชุมทำแผนปฏิบัติการฝักระวัง จำนวน 1 ครั้ง
 - ปฏิบัติการฝักระวัง 4 ครั้ง / เดือน ระยะเวลา 16 เดือน
7. เวทีสรุปข้อมูลและประมวลผลงานวิจัย เพื่อการประมวลผลและสรุปงานวิจัย

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ผลเชิงวิจัย

1. เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับนิเวศป่าชายเลนของชุมชนบ้านครามล่าง
2. ได้แนวทางการฟื้นฟูลำคลอง และทรัพยากรป่าชายเลนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านครามล่าง

3. ได้รูปแบบการปฏิบัติงานฝักระวังพื้นที่ป่า และรูปแบบเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำอย่างยั่งยืน

ผลเชิงพัฒนา

1. ลำคลองและทรัพยากรป่าชายเลนบ้านครามล่างได้รับการฟื้นฟูให้มีความสมบูรณ์ขึ้น
2. เกิดการปฏิบัติงานฝักระวังพื้นที่ป่าชายเลน
3. เกิดความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ประมงอำเภอ ประมงจังหวัด และศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงชายฝั่งสุราษฎร์ธานีในการสนับสนุนชุมชน

บทที่ 2 บริบทพื้นที่บ้านครามล่าง¹

2.1 สภาพพื้นที่

บ้านครามมีที่มา 2 ความหมาย คือ 1) มาจากชื่อดำบลชลคราม ชลครามมาจากคำว่า ชล แปลว่าน้ำ สมาสกับคำว่าคราม แปลว่า สีครามตามความหมายว่าสีตามที่มีน้ำสีคราม ความหมายหนึ่ง เพราะสมัยก่อน คลองครามมีน้ำลึก ไหลแรง ตลอดปี เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติป่าไม้ต้นน้ำสมบูรณ์มาก จึงเรียกว่า บ้านคราม 2) บริเวณป่าชายเลนปากคลองครามมีต้นฝักรามมาก เลยเรียกว่าบ้านคราม

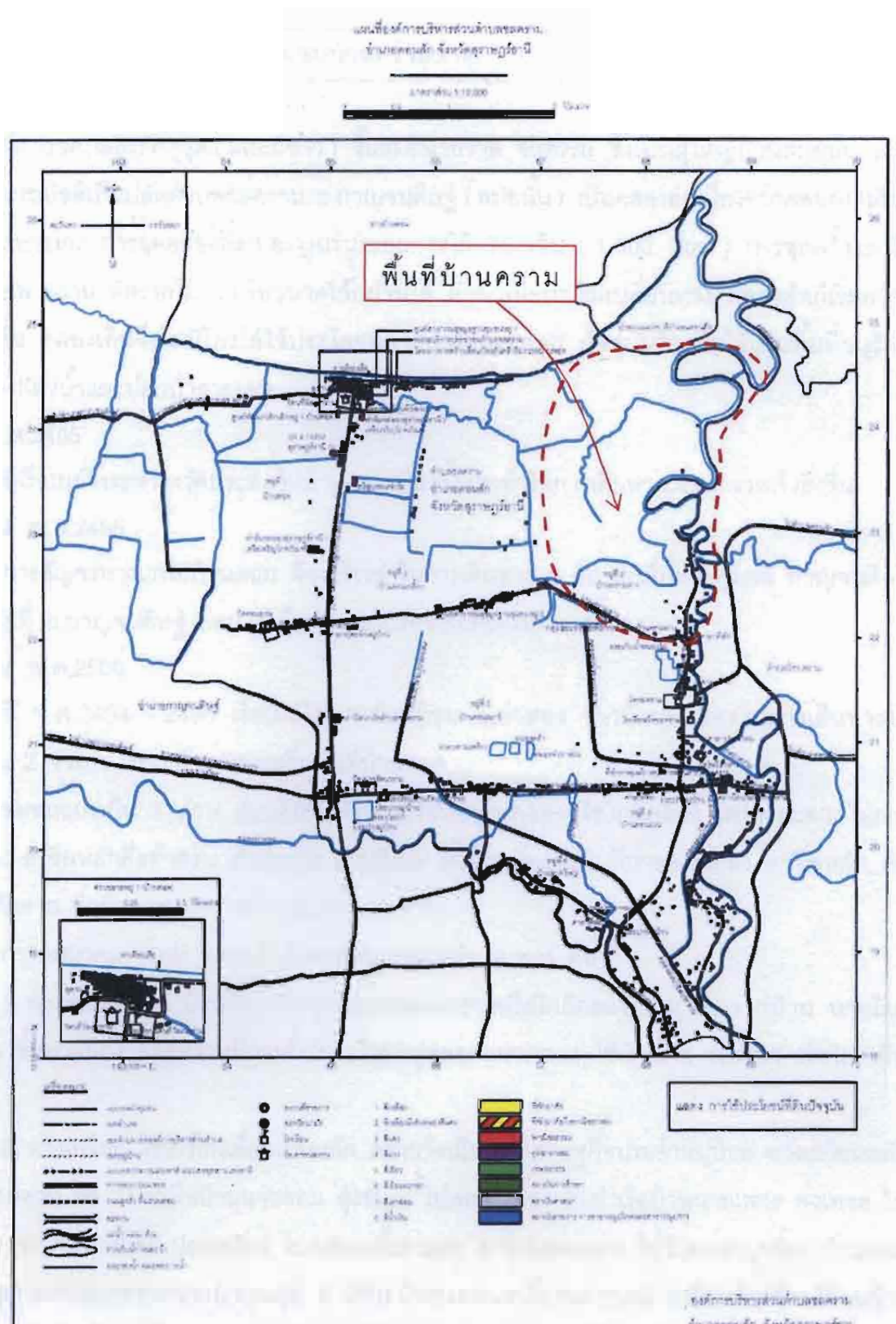
ที่ตั้งและอาณาเขต

บ้านครามแบ่งเป็น บ้านครามบน ม.4 และ บ้านครามล่าง ม.2 ปัจจุบัน บ้านครามล่างหมู่ที่ 2 มีเขตติดต่อคือ

ทิศเหนือ	จดหมู่ที่ 1 บ้านพอด ต.ชลคราม
ทิศใต้	จดหมู่ที่ 4 บ้านครามบน ต.ชลคราม
ทิศตะวันตก	จดหมู่ที่ 3 บ้านดอนเกลี้ยง ต.ชลคราม
ทิศตะวันออก	จดคลองคราม เขตติดต่อหมู่ที่ 3 บ้านดอนตะเคียน , หมู่ที่ 4 บ้านน้ำรอบ ต.ไชยคราม

¹ ที่มา: ของข้อมูลการสัมภาษณ์บริบทชุมชน

พระครูสิริวัชราร , นายสมคิด น้อยบุตร , นายเวศน์ จันทรัมย์ , นายซ้อง ชูมี , นายจิตร น้อยน้อย , นายบรรจบ สุขนิริญ , นายนิพนธ์ น้อยบุตร , นายนิยะ ชื่นชม , นายถนนม แก้วมณี ,อ.บุญเชิด พรหมทิต

2.2 ประวัติศาสตร์และพัฒนาการชุมชนบ้านครามล่าง

ประมาณปี พ.ศ.2483

มีการขุดคลองลัดคูขุด (แหลมยาว) ขึ้นสมัยนายวาส จันทรัมย์ ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านสมัยนั้น นายปลีก สุวรรณโชติเป็นปลัดตำบลชลคราม อ.กาญจนดิษฐ์ (สมัยนั้น) เป็นคลองลัดเนื่องจากคลองคดเคี้ยวเป็นระยะทางไกล การขุดคลองลัดสามารถระยะทางได้ 75 เส้น (1,500 เมตร) การขุดครั้งแรกใช้จอบ เสียม ขวาน ตัดรากไม้ ให้เรือขนาดเล็กผ่านได้ ต่อมาเมื่อน้ำเริ่มเปลี่ยนทาง คลองลัดก็เริ่มกว้างและลึกขึ้น คลองเดิมจึงไม่มีใครได้ใช้ประโยชน์จากการสัญจรเลย ปัจจุบันต้นเขินใช้เป็นพื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำและปลูกป่าชายเลน

หลัง พ.ศ.2485

มีเรือเมล์วิ่งระหว่างวัดประสพไปบ้านดอนเป็นครั้งแรกทำให้การเดินทางสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น

ช่วงก่อน พ.ศ.2495

การสัญจรทางบกไปบ้านดอน ต้องใช้เวลาในการเดินทาง 2 วัน เดินไปทางทุ่งเขน กาญจนดิษฐ์ ต้องไปพักที่ อ.กาญจนดิษฐ์ ก่อน 1 คืน ถึงจะไปรอข้ามเรือจ้างที่ อ.ท่าทอง

ช่วงก่อน พ.ศ.2500

ปี พ.ศ.2494 – 2495 เรือเมล์ไปทางบ้านทอน อ.ท่าทอง ชาวบ้านบ้านครามล่างเดินทางไปประมาณ 2 ชั่วโมง เรือเมล์จากขนอมขึ้นเรือที่บ้านพอด

ชุมชนแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนที่หนึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ริมคลองหรือใกล้คลอง เพราะสะดวกในการคมนาคม อาชีพหลักคือทำสวน ทำประมง ส่วนที่สอง ตั้งบ้านเรือนอยู่ในที่นาของตนเอง อาชีพหลัก คือทำนา ตัดตาล ทำน้ำตาลเมา ทำน้ำตาลโตนด รับจ้าง

การคมนาคม ขนส่ง ชุมชนมีเส้นทางคมนาคมหลัก 2 ทาง คือ

1. ทางคลองคราม บ้านเรือนตั้งอยู่บริเวณคลองครามหรือใกล้คลองคราม เริ่มจากบ้าน นายโสม ยกเจริญ ขึ้นมาจนถึงวัดชลครามมีการตั้งบ้านเรือนอยู่ตลอดแนวคลอง ใช้เรือพาย เรือแจว เรือใบ เป็นพาหนะ

2. ทางเกวียน ใช้เกวียนเลื่อนเป็นหลัก ควายจึงเป็นสัตว์เศรษฐกิจประจำหมู่บ้าน ทางเกวียนหลักมีอยู่หลายสาย คือ 1) ทำเรือบ้านนายหอม สังข์มณี ไปดอนเกลี้ยง 2) ทำเรือบ้านนายเพชร คงเพชร ไปวัดคราม 3) บ้านนางแดง ปลอดภัย ไปดอนเกลี้ยง และ 4) บ้านดอนยาง ไปบ้านดอนเกลี้ยง บ้านดอนเกลี้ยงมีความสำคัญเพราะชาวบ้านหมู่ที่ 2 มีที่นาในทุ่งดอนเกลี้ยงหลายคน เกวียนกับเลื่อนใช้ขนข้าวขนน้ำ ขนมะพร้าวไปทำเรือ

อาชีพหลักของชุมชน ทำนา ทำสวนมะพร้าว รับจ้างเก็บมะพร้าว ปาดตาลเพื่อทำ น้ำผึ้งโตนด ทำน้ำตาลโตนด ทำประมงไว้กินเองหรือไปแลกข้าว แลกมะพร้าว

การสัญจรทางน้ำ ใช้เรือเป็นหลัก มีเรือพาย เรือแจวสำหรับการขนส่งระยะใกล้ ใช้เรือใบในการขนส่งระยะไกล ต่อมาเริ่มมีเรือใช้เครื่องจักร เรือใบที่ใช้ขนส่งสินค้า เรือใหญ่ที่สุดตอนนั้นเป็นของนายเซย ซิ่นชม หลังจากนั้นเป็นเรือ “ศรีไชยคราม” ของนายฮ้วน ต้นเซ่ง ใช้เครื่องยนต์ ต่อมาเปลี่ยนมือไปหลายเจ้าของ เรือรุ่นแรกๆ ที่บรรทุกสินค้า ส่งไป บ้านดอน ไปท่าทอง ไปปากพนัง คือเรือโกเจ้า เป็นชาวเกาะสมุย(ลูกๆ ของโกเจ้ามาตั้งถิ่นฐานที่ปากน้ำท่าทอง อ.กาญจนดิษฐ์)

เรือบรรทุกสินค้าจะใช้เครื่องยนต์ทั้งหมด เริ่มตั้งแต่เรือนายกอ อินทร์แก้ว เรือนายสหัส เมฆเมือง เรือนายวีระ สุราราชบุรี เรือนายคล้าย นัยบุตร เรือนายเพื่อน ศรีทองกุล เรือนายวิวัฒน์ ศรีเมือง เรือนายเจริญ แซ่ขัน บรรทุกมะพร้าวแห้ง มะพร้าว ข้าวเปลือก ส่งตลาดบ้านดอน ขากลับซื้อน้ำมันก๊าด น้ำตาล หัวหอม กระเทียม น้ำมันพืช จากบ้านดอนมาขาย และมาใช้ในครัวเรือน

การสัญจรทางบก ใช้การเดินทางเป็นหลัก ไปตลาดนัดหัวคอกไปตลาดนัดบ้านห้วย ไปวัดประสพไปพอด ไปบ้านดอน ไปตลาดนัดหัวคอก ต้องเดินตั้งแต่ตี 4 เริ่มออกเดินทางโดยใช้ใต้ให้แสงสว่างส่องทาง หรือ คบมะพร้าว

ปี พ.ศ.2502

การขุดถนนได้ต้นโพธิ์ มีเหตุการณ์นายพร้อมถูกยิงตาย(นายพร้อมเป็นคนที่มาจาก วัดขรัวช่วย จ.นครศรีธรรมราช)

พระครูวิลาสชลากร (หลวงพ่อช่วง) เป็นผู้เริ่มขุดถนน เริ่มจากวัดออกไปทางทิศใต้จนถึงสี่แยกนายแจ้ง ทิศเหนือจากวัดมาถึงท่าเรือปัจจุบัน โดยใช้แรงงานชาวบ้านทั้งหมดบ้าน ใช้จอบ พลั่ว ขุดกันเฉพาะช่วงกลางคืน ถือว่าเป็นถนนสายแรกของหมู่บ้าน นอกนั้นเป็นทางเกวียนทั้งหมด

ปี พ.ศ.2508

เริ่มมีรถมอเตอร์ไซด์เข้ามาใช้ มอเตอร์ไซด์คันแรกๆ คือ ของนายเต่ง พร้อมสุวรรณ นายฮ้วน ต้นเซ่ง หลังจากนั้นรถจอหน้ ของบริษัท ช.วนกิจ ซึ่งสัมปทานทำไม้ทั้ง อ.กาญจนดิษฐ์ วิ่งบรรทุกไม้จนเป็นทางที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์ได้ ต่อมาทำถนนในเส้นทางเดิมนี้

ปี พ.ศ.2515

เริ่มสร้างถนนบ้านโน - บ้านคราม, บ้านคราม - บ้านห้วยเสียด, บ้านพอด - บ้านเขาหมอน เริ่มมีรถจ๊อบเข้ามาใช้ มีรถเมลวิ่งรับจ้างจากบ้านคราม - บ้านดอน รถเมลคันแรกชื่อโชคทวีของนายทวี รตนางเือบเป็นรถเล็ก 4 ล้อ (เข้ามาก่อนรถโชคทวี) และชื่อมีชัย 9 ของนายเอียด เป็นคนจากที่อื่น หลังจากนั้นมียานของนายกอ อินทร์แก้ว เป็นรถกระบะมีหลังคา ของนายแบบ ชนะภักดี นายวิวัฒน์ ศรีเมือง นายสหัส เมฆเมือง เป็นรถ 4 ล้อ มีหลังคา

จากการขนส่งที่สะดวกขึ้น ความเจริญทางด้านวัตถุ ทางด้านเทคโนโลยี เริ่มหลังไหลเข้ามามีการเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เริ่มมีมากขึ้นนับเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ของสังคมบ้านคราม

ตลาดนัดหัวคอก เป็นตลาดนัดเช้าทุกวันอาทิตย์ เป็นตลาดนัดขนาดใหญ่ มีเขตบริการทั้ง ชลคราม ไชยคราม ทำอูแท ทำทอง

ตลาดนัดบ้านห้วย เป็นตลาดนัดเช้าทุกวันเสาร์ เนื่องจากชุมชนบ้านห้วยเป็นชุมชนขนาดใหญ่ มีเขตบริการทั้งบ้านห้วย ชลคราม ไชยคราม ปากคลองดอนสัก

ตารางแสดงพัฒนาการด้านสาธารณะประโยชน์ในหมู่บ้าน

ประเภท	ลำดับเหตุการณ์
ถนน	ปี พ.ศ.2502 ขุดถนนสายครมล่างทำเรือโดยใช้แรงงานคนระยะทาง 2 กิโลเมตร ปี พ.ศ.2520 บุกเบิกถนนสายดอนเกลี้ยง – วัดคราม ปี พ.ศ.2543 ปรับปรุงถนนสายดอนยาง ระยะทาง 400 เมตร ปี พ.ศ.2539 – 2500 ถนนลาดยางสายห้วยเสียว – ครามบนผ่าน ม.2 ระยะทาง 50 เมตร ปี พ.ศ.2546 ก่อสร้างถนนคอนกรีตสายวัดชลคราม – ทำเรือ ระยะทาง 700 เมตร ปี พ.ศ.2552 ลาดยางสายดอนเกลี้ยง – วัดชลคราม
คลอง	ปี พ.ศ.2480 ขุดคลองลัด ปี พ.ศ.2536 ขุดลอกคลองบางตาพรหมเพื่อการเกษตร ปี พ.ศ.2536 ขุดลอกคลองครมโดยกรมชลประทานพร้อมเวนคืนที่ดิน 2 ไร่ ปี พ.ศ.2538 ขุดลอกสระน้ำหนองไผ่พร้อมปรับปรุงภูมิทัศน์
แสงสว่าง/ไฟฟ้า	ก่อนปี พ.ศ.2470 ใช้ได้เป็นอุปกรณ์ ได้มาจากเปลือกไม้เสมีดชุบน้ำมันชัน จากไม้ยางห่อด้วยใบเตย หรือกาบหมาก ห่อด้วยใบเตยมีขนาดเล็กเพื่อใช้ในบ้าน ถ้าห่อด้วยกาบหมากมีขนาดใหญ่ ใช้ส่องสัตว์ หรือเดินทางออกทะเล และใช้นิกระแทก (เหล็กไฟตี) ใช้เหล็กไฟตบ หลังจากนั้นก็มีไม้ขีดไฟ ตราเรือกำปั่น บริษัทนิคมแฉ จำกัด ปี พ.ศ.2470 เริ่มใช้น้ำมันมะพร้าวทำตะเกียง น้ำมันก๊าดตรามงกุฏ เริ่มเข้ามามีบทบาท มีตะเกียงเป๊าะ ตะเกียงเจ้าพายุ ปี พ.ศ.2500 น้ำมันดีเซลหมุนช้าลิตรละ 1 บาท (น้ำมันเตา) เริ่มเป็นที่นิยมใช้ เพราะราคาถูก บางคนใช้กับเครื่องจักรยังคงใช้กับตะเกียง หรือใช้ก่อไฟ (ควันท้า)

ประเภท	ลำดับเหตุการณ์
	ปี พ.ศ.2530 มีไฟฟ้าใช้ประมาณร้อยละ 90 ของพื้นที่ ปี พ.ศ.2541 มีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน
น้ำ/ประปา	ปี พ.ศ.2523 โครงการสำรวจคลองส่งน้ำชลประทานเพื่อการเกษตรเริ่มขึ้น เพราะการทำนา สมัยก่อนใช้น้ำฝนอย่างเดียวปีละ 1 ครั้ง เพื่อส่งน้ำจากแหล่งน้ำหลักไปใช้เพื่อการทำนาทุ่งบ้านคราม ดอนเกลี้ยง ทุ่งพอด ปี พ.ศ.2522 – 2528 สถานการณ์น้ำดื่มเริ่มมีปัญหา เนื่องจากฝนตกไม่ตรงฤดูกาล สมาตำบลชลคราม ได้ก่อสร้างแท้งเก็บน้ำฝนแบบ ฝ.33 เมื่อปี พ.ศ.2538 จำนวน 4 จุด คือ วัดคราม 1 จุด บ้านอาจารย์สังวร ทองศรี 1 จุด บ้านนายอาชีพ แก้วใส 1 จุด และ ศาลาประชุมหมู่บ้าน 1 จุด แต่ไม่สามารถรองรับปัญหาได้เนื่องจากปัจจัยหลายอย่าง ปี พ.ศ.2528 สมาตำบลชลคราม จึงทำโครงการแจกถังยักษ์ทุกครัวเรือน ครัวเรือนละ 3 ใบ เพื่อเก็บน้ำเพื่อบริโภค ปี พ.ศ.2531 – 2532 เริ่มดำเนินการโครงการ แต่ตอนนั้นน้ำข้าวป่าหมายตามโครงการเปลี่ยนเป็นนาทุ่งพัฒนาเรียบร้อยแล้ว โครงการขัดกับความเป็นจริง มีการประท้วงจนทำให้โครงการหยุดอยู่แค่ทุ่งครามล่าง ไม่เกิดประโยชน์เท่ากับราคาการก่อสร้าง ปัจจุบันชาวบ้านยังไม่ค่อยมีโอกาสใช้น้ำจากคลองส่งน้ำของชลประทาน เพราะน้ำถูกกักไปใช้เพื่อการเกษตรต้นน้ำจนหมด ปี พ.ศ.2538 กรมชลประทานขุดลอกหนองไผ่ เพื่อเป็นแหล่งน้ำจัดอุปโภคของหมู่บ้านและขยายพันธุ์สัตว์น้ำ แต่ปัจจุบันไม่ได้รับการดูแล น้ำเค็มท่วมเข้าไปผสมจนกลายเป็นหนองน้ำเค็ม ปี พ.ศ.2540 องค์การบริหารส่วนตำบลชลครามเริ่มจัดระบบประปาลงมา หมู่ที่ 2 บ้านครามล่าง ทำให้ปัญหาน้ำใช้ที่มีปัญหาลดลงหมดไป ปี พ.ศ.2542 มีระบบประปาทั่วหมู่บ้านจนถึงปัจจุบัน
อื่นๆ	ปี พ.ศ.2543 สร้างสะพานท่าเทียบเรือครามล่าง ปี พ.ศ.2539 สร้างถังเก็บน้ำฝน ศาลาประชุมหมู่บ้าน 1 ถัง ปี พ.ศ.2538 สร้างศาลาประชุมหมู่บ้าน ปี พ.ศ.2542 สร้างอาคารร้านค้าชุมชน

2.3 สภาพสังคม

ประชากร ปัจจุบันมีจำนวนครัวเรือน 54 ครัวเรือน สมาชิกรวม 195 คน แยกเป็นชาย 93 คน หญิง 102 คน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ (นับถือศาสนาอิสลามเพียง 3 คน) ระดับการศึกษาของคนในหมู่บ้าน โดยเฉลี่ยแล้วอยู่ในช่วง ประถมศึกษาปีที่ 4 – มัธยมศึกษาปีที่ 3

(หมายเหตุ ที่มา : อบต.ชลคราม 2551)

อาชีพ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ รับจ้าง ทำสวน ส่วนคนอายุ 15 – 60 ปี ที่ไม่มีอาชีพและหรือรายได้ มีจำนวน 14 คน และอีก 2 คน เป็นคนพิการ เพราะทุกครัวเรือนจะมีที่ดินทำกินเป็นของตนเองในชุมชนจึงมีอาชีพทำการเกษตรเป็นหลัก การถือครองที่ดินในรุ่นแรกๆจะเป็นการถือครองมือเปล่า โดยใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้นปลูกมะพร้าว ทำนา ปลูกผลไม้ สวนรุ่นแรกเป็นสวนผสมผสาน (สวนส้มหรือสวนสมรม) จะมีไม้ผลเกือบทุกชนิดที่ปลูกได้ กินได้ ไม่เป็นสวนเชิงเดี่ยวอย่างปัจจุบัน สวนสมรมมีลักษณะเด่นคือพืชพรรณอยู่ในแปลงเดียวกัน เช่น ทุเรียน ส้มโอ เงาะ ลำไย ลางสาด มะนาว มะพร้าว กระต้อน ขนุน มะม่วง มะปริง มะปราง ตะขบ แหวนดง(ตะขบสวน) ฯลฯ

เมื่อประชากรเริ่มหนาแน่นขึ้น ก่อนปี พ.ศ.2497 รัฐกำหนดให้มีใบเหี้ยบย่ำ² เพื่อแสดงสิทธิในที่ดิน ใบเหี้ยบย่ำต้องขออนุญาตจากอำเภอให้เจ้าหน้าที่ที่ดินอำเภอมาสำรวจที่ดินว่าเป็นที่ดินที่ไม่มีหินแร่ หวงห้าม หรือไม่มีไม้หวงห้าม หรือเป็นที่ป่าสงวน อำเภอจะออกใบเหี้ยบย่ำให้

ปี พ.ศ.2497 เริ่มมีกฎหมายที่ดินใช้ปีแรกจากใบเหี้ยบย่ำเปลี่ยนเป็น สค.1 ตามกฎหมายที่ดิน

ปี พ.ศ.2518 - พ.ศ.2519 ออก นส.3 ก. เต็มพื้นที่

ปี พ.ศ.2540 ออกโฉนดที่ดิน (นส.4) ตามโครงการรัฐแต่ยังไม่ครบทุกแปลงเพราะส่วนหนึ่งของที่ดินที่ยังออกโฉนดไม่ได้ ยังไม่สามารถพิสูจน์สิทธิ์ ที่มาของที่ดินได้ มีเฉพาะ นส.3 ซึ่งอยู่ในพื้นที่ป่าเศรษฐกิจ

ศาสนา ชาวบ้านครามล่างนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ โดยมีวัดชลครามเป็นวัดที่มีความสำคัญภายในชุมชน วัดชลครามก่อตั้งมานานกว่า 200 ปี เป็นวัดที่อยู่คู่มากับชุมชนก็ว่าได้ โดยมีทำเนียบการดูแลของเจ้าอาวาสวัด ดังนี้

1	พ่อท่านทองคำบุญ	ประมาณ 200 กว่าปี (2353)
2	พ่อท่านหนู	ประมาณ 180 กว่าปี (2373)
3	ตาหลวงนุช	ประมาณ 150 กว่าปี (2403)
4	พ่อหลวงแดง (แดง สวัสดิ์)	ประมาณ 100 กว่าปี (2453)
5	พ่อหลวงหงส์(พระครูชลธารธรรมพิทักษ์) (หงส์)	ประมาณ 90 กว่าปี (2463)
6	พระครูสิริวัชรกร(วิเชียร)	2525 - ปัจจุบัน

² ใบเหี้ยบย่ำ คือ เอกสารครอบครองที่ดินเก่า ที่ทางรัฐออกให้แก่บุคคลที่เข้าครอบครองบุกเบิกที่ดิน

การศึกษา

ก่อนปี พ.ศ.2474 ยังไม่มีโรงเรียนในบ้านครามล่าง การศึกษาก่อนหน้านั้นมีวัดครามซึ่งมีพระเป็นผู้สอนหนังสือ เด็กผู้ชายต้องไปอยู่วัดเพื่อเรียนหนังสือ หรือบวชเป็นสามเณร ศึกษาเล่าเรียนทั้งทางโลกและทางธรรม บางคนมีโอกาสไปเรียนโรงเรียนวัดดอนเนา ผู้หญิงจะขาดโอกาสในการศึกษา จะรู้หนังสือได้ก็ต้องให้พ่อและแม่เป็นผู้สอน สำหรับพระหรือเณร ที่เรียนหนังสือประสบความสำเร็จทั้งทางโลกและทางธรรมหลายท่าน เช่น ดร.สุขโข เนียนเกิด นายวิโรจน์ นัยบุตร (คิดปิ่น) พ.ต.ท.บุญพิศ ทองชล

ปี พ.ศ.2474 พระอธิการแดง (แดง สวัสดิ์) เจ้าอาวาสวัดชลครามสมัยนั้นได้ริเริ่มตั้งโรงเรียนวัดชลครามขึ้น โดยใช้ศาลาวัดชลครามเป็นโรงเรียน ครูคนแรกคือ นายปลีก สุวรรณโชติ เปิดสอน ป.มูล (เตรียมความพร้อมก่อนขึ้น ป.1 ต้องอ่านออกเขียนได้ก่อน) – ป.4 นักเรียนประมาณ 50 คน

โรงเรียนวัดครามเป็นโรงเรียนประชาบาล

ประชาบาล 1 บ้านพอด (เปิดมาก่อน)

ประชาบาล 2 บ้านครามล่าง

ประชาบาล 3 บ้านดอนเนา

ปี พ.ศ.2510 เริ่มสร้างอาคารเรียนหลังแรกบนที่ดินของนายยัง ชื่นชม อดีตกำนันตำบลชลคราม และเริ่มเปิดสอน ป.5 ในปี พ.ศ.2512 (สมัยครูพรพาส ขาวบริสุทธิ์) เมื่อปี พ.ศ.2519 ปรับปรุงระบบการศึกษาจาก 4-3-5 (ป.4, ป.7 และ มศ.1-มศ.5) เป็น 6-3-3 (ภาคบังคับ ป.6, ม.1-ม.3 และ ม.4-ม.6) ปัจจุบันโรงเรียนวัดครามเปลี่ยนเป็นชื่อโรงเรียนวัดชลคราม

ทำเนียบครูใหญ่โรงเรียนวัดคราม

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	ช่วงปี พ.ศ.
1	นายปลีก สุวรรณโชติ	2474 – 2484
2	นายเสถียร สุรารามภูรี	2484 – 2490
3	นายอารีย์ นวลวัฒน์	2490 – 2493
4	นายธีระ เพชรมณี	2493 – 2494
5	นายพิลาศ ชูมี	2494 – 2497
6	นายมน ชื่นชม	2497 – 2499
7	นายธีระ เพชรมณี	2499 – 2503
8	นายชม พรหมวานิช	2503 – 2505
9	นายมน ชื่นชม	2505 – 2511
10	นายเหือง อินทรภิรมณ์	2511 – 2512
11	นายโชติ โรยอุตระ	2512 – 2513
12	นายพาสน์ ขาวบริสุทธิ์	2513 – 2526

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	ช่วงปี พ.ศ.
13	นายจำเริญ รักถิ่น	2526 – 2530
14	นายเมธี วนิชชานนท์	2530 – 2538
15	นายสังวร ทองศรี	2538 – 2543
16	นายคำรณ ช่วงขุนทอง	2543 – 2552
17	นายไชยธรรงค์ สงฤทธิ์	2552 - ปัจจุบัน

สาธารณสุข

ก่อนปี พ.ศ.2500 งานสาธารณสุขของรัฐ แพทย์แผนปัจจุบันยังเข้าไม่ถึง จะมีหมอไสยศาสตร์ หมอแผนโบราณ หมอเป็บนวด หมดกระดูก หมอตำแย หมออุ้ง งานสาธารณสุขแผนปัจจุบันเข้ามากับการค้าขาย ช่วงปี พ.ศ.2500 โดยเฉพาะยาแอสไพริน

ยายแมน หนูเกตุ	เป็นหมอตําแย
ยายจิ้น สุวรรณ	เป็นหมอตําแย
ยายพันธ์ ศรีทองกุล	เป็นหมอตําแย
นางโรย ยืนนาน	เป็นหมอตําแย
นางหยืด ศรีพัฒน์	เป็นหมอตําแย คนสุดท้าย
นายชิต ชัยศรี	เป็นหมอยาแผนโบราณ (พอด)
นายชื่น ศรีรุ่งเรือง	เป็นหมอยาแผนโบราณ
นายคุ่ม สุขนารา	เป็นหมอยาแผนโบราณ
นายคลัง วรรณคล้า	เป็นหมอยาแผนโบราณ (พอด)
หลวงตานุช นวลมุสิก	เป็นหมอยาแผนโบราณ หมอไสยศาสตร์
นายยิ้ม เพชรสุวรรณ	เป็นหมอกระดูก หมอนวดแผนโบราณ
นายดำ ประดิษฐ์มล	เป็นหมอกระดูก
นายอินทร์ บุญพุทธ	เป็นแพทย์ประจำตำบลคนแรก (ชาวประจวบ)

มีการก่อสร้างสถานือนามัยบ้านครามเป็นครั้งแรก โดยมี น.ส.เสี่ยม นุ่นสังข์ เป็นหัวหน้าสถานีอนามัยคนแรก ก่อนหน้านั้นสถานือนามัยบ้านพอดเปิดก่อน การจัดหา ปลุกผีนักเรียนให้บริการเจ้าหน้าที่ สาธารณสุขจากสถานือนามัยบ้านพอดและสถานือนามัยหัวคอก การฟันดีที่ป้องกันยุงกัดปล่องซึ่งเป็นพาหะไข้มาเลเรียจะทำทุกปี โดยนายสมภาพ แก้วเพชร นายบุญล ทองฉาย

ก่อนปี พ.ศ.2531 มีการจัดตั้งกลุ่มผู้สื่อสารข่าวสารสาธารณสุข (ผสส.) เพื่อเป็นเครื่องมือในการดูแลด้านสุขภาพอนามัยโดยคนในชุมชน มี อสม.เป็นหัวหน้า

ปี พ.ศ.2531 มีการเปลี่ยนชื่อจาก ผสส. เปลี่ยนเป็น อสม.

ปัจจุบันการรักษาพยาบาลส่วนใหญ่ใช้บริการโรงพยาบาลดอนสักและโรงพยาบาลกาญจนดิษฐ์
โรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี (โรงพยาบาลศูนย์) รวมทั้งคลินิกและโรงพยาบาลเอกชน

การปกครอง

ก่อนปี พ.ศ.2500 บ้านครามล่างเป็นส่วนหนึ่งของ ต.ท่าทอง อ.กาญจนดิษฐ์ ต่อมาได้แยกเป็น
หมู่ที่ 2 ต.ชลคราม อ.กาญจนดิษฐ์ ปี พ.ศ.2512 แยกออกมาเป็นกิ่งอำเภอดอนสัก ต.ชลคราม จึงถูก
แยกมาเป็นส่วนหนึ่งของกิ่งอำเภอดอนสัก ปี พ.ศ.2517 ได้รับการยกระดับเป็นอำเภอดอนสัก

ปี พ.ศ.2500 – พ.ศ.2516 เนื่องจากชลครามห่างไกลความเจริญ อำนาจอธิปไตยเข้าไม่ถึง มีผู้มี
อิทธิพล ใจผู้ร้ายชุกชุม ใจขโมยควาย ปล้นสะดม เจ้าหน้าที่รัฐเอาเปรียบ อิทธิพล คอมมิวนิสต์เริ่มมี
บทบาท ปี พ.ศ.2516 – พ.ศ.2523 ชลครามเป็นพื้นที่สี่ชมพู่ ชาวบ้านหลายคนเข้าป่าไปร่วมกับพรรค
คอมมิวนิสต์ จัดการกับปัญหาที่อำนาจอธิปไตยจัดการไม่ได้ ผู้มีอิทธิพล ใจขโมย เริ่มหมดไป บางคนเข้าไป
เป็นฝ่ายจรรยาธิปไตย ฝ่ายข่าวสาร ฝ่ายเสบียง ความสนใจการเมืองถือว่าสูงสุด ทุกคนทราบถึงการใช้อำนาจ
รัฐที่ไม่ถูกต้อง ทราบถึงการเอาเปรียบการคอร์รัปชัน

ปี พ.ศ.2522 มีการจัดตั้งสภาตำบลครั้งแรก มีสมาชิกสภาตำบลทำหน้าที่ช่วยงานพัฒนา
สอดส่องดูแลความเดือดร้อนของประชาชนในหมู่บ้านจำนวน 2 คน คือ นายถนอม แก้วมณี และนาย
วิจิตร สิทธิสุข (วาระ 5 ปี)

ปี พ.ศ.2523 นโยบาย 66/23 ถูกนำออกมาใช้หลังจากใช้นโยบาย 66/22 ไม่สำเร็จ โดยพล
เอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีสมัยนั้น ให้คนออกจากป่าร่วมพัฒนาชาติไทย อิทธิพลพรรค
คอมมิวนิสต์ก็เริ่มเจือจางลง

ปี พ.ศ.2538 พ.ร.บ. องค์การบริหารส่วนตำบลประกาศใช้

ปี พ.ศ.2540 ต.ชลครามจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลชลครามครั้งแรก
โดยมีกำนันสมคิด นัยบุตรเป็นประธานบริหารโดยตำแหน่ง

พอสามารถจะไล่เรียงบุคคลผู้ซึ่งทำหน้าที่สำคัญดูแล ปกครองชุมชนให้อยู่ในความสงบเรียบร้อย มี
ดังนี้ คือ บ้านครามล่างมีผู้ใหญ่บ้านมากกว่า 70 ปี ในช่วงเวลาเช่นเดียวกันกับการปกครองด้วยกำนัน โดยมี
รายนามผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันคือ

1. นายเชื้อม มีอินทร์เกิด	จำช่วงเวลาไม่ได้
2. นายทิต ศรีทองกุล	จำช่วงเวลาไม่ได้
3. นายวาศ จันทรัมย์	2481 – 2493
4. นายวัฒน์ นัยบุตร	2493 – 2513
5. นายสมคิด นัยบุตร	2516 – 2546
6. นายโสธร สังข์มณี	2546 – ปัจจุบัน

การปกครองของผู้ใหญ่บ้านจะต้องทำงานควบคู่กับกำนันเสมอ โดนในตำบลชลครามตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน มีรายนามกำนันดังนี้

1. นายยัง ชื่นชม	จำช่วงเวลาไม่ได้
2. ชุนพิศาล จิตอารีย์	จำช่วงเวลาไม่ได้
3. นายชวน แซ่เหี้ยบ(เหี้ยบกุล)	ประมาณ 2482
4. นายเรียง ชูประดิษฐ์	จำช่วงเวลาไม่ได้
5. นายจรินทร์ เดชไกรทอง	2516 - 2524
6. นายสวัสดิ์ ดำประไพ	2524 - 2532
7. นายทวี ชนะภักดี	2532 - 2540
8. นายสมคิด นัยบุตร	2540 - 2547
9. นายประพาสน์ ศรีทองกุล	2547- ปัจจุบัน

ภายหลังตั้งแต่มีการเปลี่ยนการปกครองที่จัดตั้งให้มืองค์การบริหารส่วนตำบลขึ้นมา ตั้งแต่ในช่วงปี 2540 นั้น มีทำเนียบรายชื่อดังนี้ทำเนียบประธานบริหารนายกองค์การบริหารส่วนตำบลชลคราม ดังนี้

1. นายสมคิด นัยบุตร	2540 - 2542	ประธานบริหาร
2. นายสง่า ทองศรี	2542 - 2544	ประธานบริหาร
3. นายชนะ เพชรเจริญ	2544 - 2546	ประธานบริหาร
4. นายเจลีศว เพชรอุแท	2546 - 2548	ประธานบริหาร
5. นายสมคิด นัยบุตร	2548 - 2552	นายก อบต.
6. นายสมโชค อินทร์แก้ว	2552 – ปัจจุบัน	นายก อบต.

กลุ่ม/องค์กร

กลุ่ม/องค์กรต่างๆภายในชุมชนบ้านครามล่าง มีอยู่หลากหลายกลุ่มเช่นกัน สามารถสรุปสั้น ดังตาราง

ตารางแสดงกลุ่มองค์กรต่างๆในชุมชนบ้านครามล่าง

ลำดับ	ชื่อกลุ่มองค์กร	ปีก่อตั้ง	วัตถุประสงค์ของกลุ่ม	กิจกรรม	จำนวนสมาชิก
1.	โครงการแก้ไข ปัญหาความ ยากจน (กข.คจ.)	2539	เพื่อเป็นทุนในการ ประกอบอาชีพ	ให้สมาชิกกู้ยืม	51 คน
2.	กองทุนหมู่บ้าน	2544	1. ส่งเสริมการออมทรัพย์ ร่วมกัน	1. ออมทรัพย์ 2. ให้กู้เพื่อเป็นทุน	95 คน

ลำดับ	ชื่อกลุ่มองค์กร	ปีก่อตั้ง	วัตถุประสงค์ของกลุ่ม	กิจกรรม	จำนวนสมาชิก
			2. เพื่อความมั่นคงของครัวเรือน 3. เพื่อสร้างวินัยการออม	ประกอบอาชีพ	
3.	ออมทรัพย์เพื่อการพัฒนาบ้าน ครามล่าง	2551	1. เพื่อส่งเสริมการออม 2. เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากร 3. เพื่อสวัสดิการชุมชน 4. เพื่อส่งเสริมอาชีพ 5. เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยน ความคิดร่วมกัน	1. ออมทรัพย์ 2. ให้กู้ยืมเงิน 3. กิจกรรมเกี่ยวกับ สิ่งแวดล้อม	19 คน
4.	อาสาสมัคร สาธารณสุข ประจำหมู่บ้าน (อสม.)	2535	1. เพื่อดูแลสุขภาพของ ประชาชน 2. ดูแลเด็กสตรีและ คนชรา	1. ประชาสัมพันธ์ เฝ้าระวังโรคต่างๆ 2. เยี่ยมบ้าน วัด ความดัน ตรวจ เบาหวาน ฯลฯ	7 คน

2.4 วัฒนธรรมประเพณี

ร่องรอยอารยธรรม

วัดชลครามเริ่มก่อสร้างตั้งแต่เมื่อไหร่ไม่มีหลักฐานยืนยัน แต่มีวัดในบริเวณใกล้เคียง คือ 1) วัดโบสถ์ มีเนื้อที่ 16 ไร่ ปัจจุบันเป็นสวนปาล์มของหมู่บ้าน มีซากวัดอุทของพระปางสมาธิทำด้วยศิลาแลงเหลืออยู่ ก่อนหน้านั้นใช้เป็นป่าช้าเผาศพ 2) วัดโพธิ์ สังฆารีย์ อยู่บริเวณหมู่ที่ 4 บ้านครามบน เนื้อที่ 3 ไร่ มีพระพุทธรูป 1 องค์ แบบสมบูรณ มีเจดีย์ใหญ่พุ่มพองเหลือ มีพระพุทธรูป 2 องค์ อีกองค์ไม่มีเศียร มีพื้นที่ประมาณ 3 ไร่ 3) วัดหาดทรายแก้ว อยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 4 บ้านน้ำรอบ ต.ไชยคราม มีเนื้อที่ 1 ไร่ อยู่ในสวนนายพร ศรีพัฒน์ (เช่าที่วัด) เหลือเฉพาะพระพุทธรูปสูงขนาด 1.5 เมตร ปางสมาธิองค์เดียว และ 4) วัดจันทร์ อยู่ในพื้นที่ ม.2 ครามล่าง มีพื้นที่ 2 ไร่ อยู่ในที่ดินนายอาชีฟ แก้วใส มีพระพุทธรูปปางสมาธิขนาด 1.5 เมตร องค์เดียว

วัดชลคราม เป็นวัดเก่าแก่ก่อนปี พ.ศ.2513 โบสถ์เป็นโบสถ์ไม้ ได้เริ่มบูรณะใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2513 และต่อมาได้รับการบูรณะเรื่อยมาจนสมบูรณ์ที่สุดในสมัย พระครูสิริวัชรกรเป็นเจ้าอาวาส (หมายเหตุ เนื้อที่วัดต่างๆ ได้มาจากหลักฐานการลงทะเบียนวัดชลคราม)

ความเชื่อ

โดยทั่วไปแล้ว คนครามล่างจะมีวัดครามเป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ทั้งประเพณีปฏิบัติก็เริ่มกันที่วัดเป็นส่วนใหญ่ ความเชื่อจึงผูกพันอยู่กับวัด กับพระพุทธศาสนาทั้งหมด

1) พ่อท่านทองเหลือง เป็นพระพุทธรูปโบราณ ชาวบ้านถือว่าศักดิ์สิทธิ์ บนเรือนของนาย โชค ลาก ให้ประสบความสำเร็จ แก้วบนโดยถวายดอกไม้ ธูปเทียน ปิดทอง (ถูกขโมยเมื่อปี พ.ศ.2546)

2) พ่อท่านหนู เป็นเจดีย์เก็บอัฐิของพ่อท่านหนูอยู่ทางทิศตะวันออกของโบสถ์ บนให้ประสบความสำเร็จ บนเรือนโชคลาก แก้วบนโดยดอกไม้ ธูปเทียน ปิดทอง

3) พ่อท่านวัดโพธิ์ สังฆหารีย์ เป็นพระพุทธรูปในวัดโพธิ์ สังฆหารีย์ บนเรือนโชคลาก ให้ประสบความสำเร็จ ขอลาภยศ แก้วบนโดยดอกไม้ ธูปเทียน ปิดทอง (จุดประทัดซึ่งเกิดที่หลังตามธรรมเนียมจีน โดยเฉพาะถูกหวย)

4) พ่อท่านเจ้าวัด (พ่อท่านทองคำบุญ) เป็นเจดีย์เก็บอัฐิของพ่อท่านเจ้าวัดอยู่ทางทิศตะวันออกของโบสถ์ เป็นชาวไชยา เป็นเจ้าอาวาสองค์แรก บนให้ประสบความสำเร็จ โชคลาก วิธีการแก้วบนคือดอกไม้ ธูปเทียน ปิดทอง

5) ตาพัน เป็นเรื่องใหม่เกิดหลังปี พ.ศ.2500 บนเรือนของนาย ตาพันเป็นชาวบ้าน หมู่ที่ 5 ต.ชลคราม อยู่ดอนสามเพรียง มีอาชีพปาดตาล ทำน้ำตาลเมา เลี้ยงควาย หลังจากตาพันเสียชีวิตประมาณ 50 กว่าปี มีคนบนเรือนควายหาย และหาเจอจริงๆ ทำให้ชื่อตาพันเป็นที่เลื่องลือไปทั่วชุมชนในเรือนของนาย แก้วบนโดยยาสูบม้วนใบจาก 1 ม้วน ไข่ 1 ลูก หรือ มะพร้าว 1 หาบ เหล้าขาว 1 ขวด อย่างใดอย่างหนึ่ง ตายเมื่ออายุประมาณ 70 กว่าปี เป็นคนโสด

ประเพณี

1) ประเพณีฉลองวันจวบปีจวบเดือน ตรงกับวันแรม 15 ค่ำ เดือน 5 ขึ้น 1 ค่ำ 2 ค่ำ เดือน 6 จำนวน 3 วัน จะรดน้ำ (สาदनน้ำ) กันในวันนี้ ถือเป็นวันขึ้นปีใหม่แบบไทย มีการเล่นส่บ้า สนุกสนาน รื่นเริง เพลงบอก

2) ประเพณีรับ – ส่ง ตายาย เป็นประเพณีท้องถิ่นภาคใต้ รับตายาย ตรงกับวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 ส่งตายาย ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ซึ่งเป็นประเพณีระลึกถึงบุญการผู้ล่วงลับไปแล้ว ด้วยการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ มีขนมหลากหลาย เช่น มีขนมลา ขนมเทียน ขนมแห้ง ขนมดีซำ ขนมไข่ปลา ขนมลูกโยน ขนมพอง ฯลฯ

3) ประเพณีชักพระ (ออกพรรษา) มีทั้งชักพระทางบกและชักพระทางน้ำไปบ้านดอน ตรงกับวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 หลังวันออกพรรษา 1 วัน ของทุกปี เพื่อสืบทอดทางพุทธศาสนา

4) ประเพณีทำขวัญข้าว หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวของทุกปี จะมีการอัญเชิญพระแม่โพสพขึ้นสู่ยุง ฉาง เพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในปีต่อไป ไม่กำหนดวันที่แน่นอนแล้วแต่ฤดูกาลเก็บเกี่ยวจะเสร็จ

เมื่อไหร่ ปัจจุบันไม่มีการทำนา ประเพณีนี้จึงหยุดไป เมื่อ พ.ศ.2545 นาแปลงสุดท้ายเป็นของนางนิยมนพวงศ์เพชร)

ศิลปวัฒนธรรม การละเล่น

มโนห์รา เป็นการแสดงที่ได้รับความนิยมสูงสุด คนสมัยก่อนจะเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน เพราะได้รับอิทธิพลจากมโนห์รา หลายบ้านจะมีเชื้อมโนห์รา มโนห์ราที่มีชื่อเสียงนั้นคือ มโนห์ราเริ่ม ปัจฉิมทิศ และมโนห์ราเริ่ม ปัจฉิมทิศ(ลูก)

หนังตะลุง หนังตะลุงที่มีชื่อเสียงสมัยนั้นคือ หนังตะลุงครัน หนังตะลุงชวน และหนังประสิทธิ์

เพลงบอก นิยมเล่นกันในประเพณีจับปี๊บเดือน แรม 15 ค่ำเดือน 5 และ แรม 2 ค่ำ เดือน 6 โดยเล่นเพื่อขอปัจจัยเข้าวัด คณะเพลงบอกที่มีชื่อเสียงสมัยนั้น คือ คณะนายวิไล ทองศรี และ คณะนายเกลื่อน ชนะภักดี

รำวงโบราณ เล่นกันในงานแต่งงาน งานบวช งานบุญ

ยี่เกปา คณะนายเริ่ม ปัจฉิมทิศ

วัฒนธรรมการแต่งกาย

ผู้หญิงนุ่งโจงกระเบน ผ้าพันอก

เด็กผู้หญิงนุ่งผ้าซิ่น

ผู้ชายนุ่งกางเกงขาก๊วย เสื้อกล้าม หรือผ้าถุง เสื้อกั๊กหัง

ปี พ.ศ.2486 สงครามโลกครั้งที่ 2 ข้าราชการมากแพง เสื้อผ้าหายาก มีการทอผ้าใช้เองส่วนมากจะเป็นผ้าดิบ เขามาตัดเป็นเสื้อ กางเกง ใช้เปลือกไม้โหล่งย้อมทำให้ผ้าทนขึ้น เกือบทุกบ้านจะมีกี่ทอผ้า บางครั้งด้ายดิบหายาก จะใช้ใบสับปะรดทอเป็นผ้าก็ยังมี และชาวบ้านเริ่มปลูกฝ้ายเพื่อทำด้าย

หลังปี พ.ศ.2500 การแต่งกายเริ่มไปตามค่านิยมตะวันตกและพัฒนาไปไม่หยุดจนถึงปัจจุบันหาวัฒนธรรมการแต่งกายแบบโบราณไม่ได้แล้ว

2.5 ด้านสิ่งแวดล้อม

1) ทรัพยากรธรรมชาติ

แหล่งน้ำจากธรรมชาติ

ก่อนปี พ.ศ.2470 น้ำอุปโภคจะใช้น้ำจากคลองความเป็นหลัก ส่วนน้ำบริโภคจะใช้น้ำฝน ถ้าเป็นหน้าแล้งต้องไปหาบจากบ่อนายเผือก พวงเดช ต.ชลคราม บ่อทุ่งแท ม.4 บ่อมวง ม.4 แหล่งน้ำในพื้นที่บ้านครามล่างต้นคลองจะเป็นน้ำกร่อย จึงมีบ่อน้ำที่ใช้อาบได้เพียงไม่กี่บ่อ มีบ่อเงาะของนายชิต ชูมี บ่อนายนาว สิ้นกัน บ่อนายทอง นาคนวล และบ่อนายห้วน พิชยาภรณ์ ปลายคลองจะมีบ่อน้ำสวนตัวเกือบทุกครัวเรือน แต่จะมีปัญหาในหน้าแล้งเกือบทุกปี

น้ำคลองครามจะจัดตลอดปี ใช้อาบ ชักล้างได้เฉพาะผู้ที่อาศัยชายคลองเท่านั้น แต่น้ำจะกร่อยในช่วงเดือน 5 ระหว่างเดือนมีนาคมและเดือนเมษายน เพียงเดือนเดียวของทุกปีเท่านั้น

หลังปี พ.ศ.2500 น้ำคลองเริ่มมีน้ำเค็มรุกเข้ามามากขึ้นจากป่าต้นน้ำถูกทำลาย คลองน้ำสาธารณะที่มีในหมู่บ้านเป็นหนองน้ำธรรมชาติ เป็นแหล่งขยายพันธุ์สัตว์น้ำจืด เป็นแหล่งอาหารของชุมชนเท่านั้น เพราะน้ำเค็ม เช่น หนองไทร , หนองพีเทียม , หนองทองกลาง , หนองจาก , หนองไผ่ , หนองงู , หนองหัวช้าง , หนองลำพู (ปัจจุบันเป็นนาทุ่งหมดแล้ว)

สัตว์ป่า

ก่อนปี พ.ศ.2470 จะมีทั้ง เสือ หมี เสือปลา กระเจง ชะมด งู ตะกวด ตัวเงินตัวทอง หมูป่า ลิง นาก ชุมชนเริ่มหนาแน่นขึ้น สัตว์ใหญ่หายไป ปัจจุบันจะเหลือเพียง กระรอก นกเขา นกคุ้ม งู ตะกวด(ตัวเงินตัวทอง) มากเพราะไม่นิยมทำเป็นอาหาร

สัตว์น้ำ

ก่อนปี พ.ศ.2470 คลองครามจะเลี้ยงเชื้อเรื่องจะเข้มาก คนโบราณบอกว่ามากสุด 1 หลายนั่งเรือจากวัดครามไปถึงปากคลองครามข้าง จะเข้ลูกละตัวไม่พอ หมายถึง มีจะเข้เยอะมาก

ปลาท้องถิ่น จะมีพันธุ์ปลาเกือบทุกชนิด เพราะป่าชายเลนอุดมสมบูรณ์มาก คลองครามเหมือนแหล่งอาหารเป็น ธนาคารอาหารทะเลของหมู่บ้าน ปัจจุบันปลากดขี้ลิง ปลาเสือดอ ไม่มีในคลองครามแล้ว

2) สถานการณ์ปัญหาสิ่งแวดล้อม

สถานการณ์คลองคราม

ก่อนปี พ.ศ.2480 คลองครามเป็นคลองที่ลึก น้ำใส สะอาด มีสัตว์น้ำได้ชื่อว่าบ้านคราม สันดอนปากคลองยังไม่มาก เรือขนาดใหญ่ยังเข้า – ออก เพื่อขนถ่ายสินค้าได้สะดวกตลอดเวลา เพราะทรัพยากรป่าต้นน้ำยังสมบูรณ์ ป่าบ้านใน ป่าท่าอุแท ป่ากุงหนึ่ง ยังสมบูรณ์ไม่มีการจับจอง น้ำจึงไหลตลอดทั้งปี ทำให้ตะกอนไม่ทับถม สัตว์น้ำในคลองครามสมบูรณ์มาก น้ำในคลองสะอาดสามารถใช้อุปโภคบริโภคในครัวเรือนได้

หลังปี พ.ศ.2500 ป่าต้นน้ำเริ่มถูกทำลาย น้ำจากธรรมชาติเริ่มลด น้ำเค็มเริ่มรุกเข้าสู่ปลายคลอง คลองเริ่มตื้นเขิน สวนมะพร้าวเริ่มมีผลสืบ เรือหางยาวเริ่มวิ่งไม่สะดวก สัตว์น้ำลดลงเรื่อยๆ

ปี พ.ศ.2520 นาทุ่งธรรมชาติเริ่มเฟื่องฟู ป่าชายเลนถูกทำลาย นายเพย พึ่งรอด เป็นเจ้าแรกตามมาด้วยคนในพื้นที่และนอกพื้นที่เข้ามาจับจอง ชื่อ บุกรุก จนป่าชายเลนที่มีอยู่หมดสิ้น

ปี พ.ศ.2530 การเลี้ยงกุ้งแบบอุตสาหกรรมเริ่มเฟื่องฟูขึ้น จากการเลี้ยงกุ้งที่ไม่มีระบบระบายน้ำเสีย ไม่มีวิชาการที่ถูกต้อง เพียง 5 ปี เศษอาหารกุ้ง น้ำเสีย สารเคมี ปนเปื้อนรั่วไหลลงสู่คลองคราม หมักหมมกันจนกุ้ง หอย ปู ปลา อยู่ไม่ได้ คลองครามซึ่งเคยเป็นแหล่งอาหารถึงกับร้างไประยะหนึ่ง

ก่อนปี พ.ศ.2535 มีคนกลุ่มเล็กๆ กลุ่มหนึ่งช่วยกันปลูกโกงกางริมคลอง จากภูมิปัญญาชาวบ้าน ว่าถ้ามีต้นโกงกางริมคลอง สามารถป้องกันน้ำท่วมไม่ให้พังจากการกัดเซาะของน้ำได้ และเริ่มขยายไปเรื่อยๆ เมื่อมีโอกาส คนกลุ่มนั้นคือนายเซย ชื่นชม และลูกหลาน นายจิตร เมืองเกิดและลูกหลาน และทำต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน

ปี พ.ศ.2535 กรมชลประทาน ขุดคลองคลองครามเพื่อระบายน้ำไม่ให้ท่วมพื้นที่การเกษตร จากการขุดลอกคลองครั้งนั้นสัตว์น้ำประจำถิ่นที่เคยมีอยู่ก็เริ่มหายเป็นการทำลายระบบนิเวศอย่างสมบูรณ์

ปี พ.ศ.2540 – ปัจจุบัน เมื่อทุกคนเริ่มเห็นปัญหาที่เกิดจากการทำลายป่าชายเลน จึงหันกลับมาช่วยกันอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนก็เกิดขึ้น หลายคนช่วยกันปลูกป่าหลังจากที่เป็นต้นเหตุของการทำลายล้าง

สถานการณ์ป่าชายเลนในคลองคราม

ก่อนปี พ.ศ.2500 ป่าชายเลนจากปากคลองครามถึงปากดอนสัก ป่าชายเลนจากปากคลองครามถึงคลองตัวเนื้อที่ประมาณ 40 ตารางกิโลเมตร อุดมสมบูรณ์มาก ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ใช้ไม้ตะบูน ไม้โกงกาง ไม้โหลง ทำที่อยู่อาศัย ใช้สอย หรือเผาถ่านใช้ในครัวเรือน ใช้เปลือกไม้โหลงย้อมเสื้อผ้า หาทอยกัน หาทอยจับแฉง หาปู หาเปี้ยว หาผึ้ง การทำลายรุกรานป่าชายเลนแทบไม่มีการตัดไม้ทำฟืนหรือใช้สอยจะเลือกเฉพาะไม้ที่มีขนาดใหญ่ หลังจากการตัดไม้ ไม้จะฟื้นตัวอีกครั้งภายใน 2 – 3 ปี

ปี พ.ศ.2513 การรุกคืบของนาุ้งธรรมชาติเริ่มขึ้น นายเพย พึ่งรอด เป็นรายแรกที่จับจองพื้นที่บริเวณหน้าโหนดใช้แรงงานคนขุดเป็นคันดิน ตามมาด้วยคนสมุทรปราการอีกหลายคน เนื่องจากคนสมุทรปราการรู้จักวิธีการทำนาุ้งมาก่อน พื้นที่สมุทรปราการมีน้อย การขยายพื้นที่จึงเริ่มขึ้น การจับจองการซื้อต่อจากคนในพื้นที่ เริ่มมีการแย่งชิงพื้นที่ หลายคนใช้อิทธิพลภายใต้พรรคคอมมิวนิสต์เป็นเกาะกำบัง เวลาเพียงไม่กี่ปีพื้นที่ป่าชายเลนที่มีป่ายป่าสงวนแห่งชาติก็ถูกจับจองและทำลายจนหมด

ปี พ.ศ.2515 รัฐบาลญี่ปุ่นถวายพันธุ์ปลานิลต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หลังจากขยายพันธุ์ปลานิล รัฐบาลได้แจกจ่ายให้ชาวบ้านทดลองเลี้ยง มีการคัดสายพันธุ์จนได้ปลาหมอเทศ ซึ่งอยู่ได้ทั้งน้ำกร่อยและน้ำจืด ปัจจุบันแหล่งน้ำบริเวณบ้านครามล่างจะมีปลานิล และปลาหมอเทศ จนเป็นปลาประจำถิ่นไปแล้ว

ประมาณปี พ.ศ.2529 – พ.ศ.2531 รถเม็คโครเข้ามามีบทบาทในการทำลายล้างเริ่มขึ้นเวลาเพียง 2 – 3 ปี ป่าสงวนแห่งชาติก็หมดสิ้นอย่างสมบูรณ์ กลายเป็นนาุ้งเป็นที่ทำกินของนายทุน ของคนมีอำนาจซื้อในชุมชนจนหมด

ปัจจุบันที่ดินเหล่านี้เริ่มถูกย้อมให้เป็นที่ มี นส.3 ถูกต้องตามกฎหมาย และขายต่อให้นายทุนไปเรื่อยๆ จนเหลือที่ดินอยู่ในมือชาวบ้านจริงๆ เพียงไม่กี่ราย 500 กว่าไร่

สถานการณ์ประชากรกับการใช้ประโยชน์ทรัพยากร

ก่อนปี พ.ศ.2470 ชุมชนบ้านครามล่างจะมีคนพื้นที่อยู่แค่ 4 ตระกูล ด้วยความสมบูรณ์ของสัตว์น้ำและพื้นที่ทำนา ประชากรจากที่อื่น เช่นคนชนอม คนสิชล คนในบาง คนเกาะสมุย(ทำนา) คนเกาะพะงัน(ทำนา) อพยพเข้ามาอยู่ ตระกูลขึ้นชมจาก อ.หลังสวน จ.ชุมพร ตระกูลทองศรี ศรีทองกุล จากเกาะพะงัน ตระกูลอินทร์แก้ว แข่งขัน จากเกาะสมุย

ปี พ.ศ.2500 – พ.ศ.2510 ประชากรเด็กเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ชุมชนไม่รู้จักรั้วกุมกำเนิด การทำมาหากินเริ่มฝืดเคือง เพราะพื้นที่ทำกินเท่าเดิม ประชากรมากขึ้น สวนทางกัน

ปี พ.ศ.2510 – พ.ศ.2520 การย้ายถิ่นการหาที่ทำกินใหม่เริ่มขึ้น เริ่มจากบริเวณใกล้เคียง ที่สามารถเดินทางไปถึง เช่น ควนดินแดง บ้านโน อำสน เขาหินปูน กงหนิง พอที่ดินใกล้ๆ เริ่มหาขายหรือไม่มีที่สอย ก็เริ่มหาที่ไกลออกไป เช่น อ.ละแม อ.ท่าชนะ ต.เขาทะลุ ต.เขาค่าย อ.ฉวีพื้นที่ จ.ระนอง ก็เป็นเป้าหมายต่อมา

ประชากรจริงมากกว่าร้อยละ 60 ย้ายออกไปจะเหลืออยู่เฉพาะชาวบ้านที่ไม่มีกำลังซื้อพอ หรือชาวบ้านที่มีที่ดินอยู่บ้างแล้ว และชาวบ้านที่ต้องดูแลครอบครัว

ปี พ.ศ.2520 – พ.ศ.2530 อุตสาหกรรมการเลี้ยงกุ้งเจริญเต็มพื้นที่ภาคกลาง ชาวสมุทรปราการ ขายที่หนีความเจริญลงมากว่านซื้อทุ่งพอด ทุ่งดอนเกลี้ยง จนหมดรวมไปถึงป่าชายเลนปากคลองคราม อาชีพนายหน้าซื้อขายที่ดินเจริญตามไปด้วย หลายคนมีงานทำ มีรายได้ นาทุ่งเริ่มเปลี่ยนจากนาทุ่งธรรมชาติเป็นนาทุ่งระบบพัฒนา

ปี พ.ศ.2530 – พ.ศ.2536 การเลี้ยงกุ้งได้รับความนิยมสูงสุด กุ้งกุลาดำเลี้ยงง่าย ได้ผลตอบแทนสูง ลงทุนน้อยก็สามารถมีเงินได้ในแค่ 4 เดือน เหมือนกับดักความโลภของชาวบ้าน มีชาวบ้านแห่ไปลงทุนเลี้ยงกุ้ง มีเงินแต่ไม่มีความรู้ มีเครดิตแต่ไม่มีที่ มีที่แต่ไม่มีเงิน หลังจากการเลี้ยงกุ้งที่ขาดการจัดการอย่างเป็นระบบ ขาดการรับผิดชอบ การถ่ายของเสียลงสู่คลองธรรมชาติ การใช้สารเคมี อย่างหนัก การเลี้ยงโดยไม่มีการพักบ่อเพื่อให้ทันกับดอกเบี้ยที่เร่งรัดเข้ามา ปัญหาน้ำเสีย ปัญหาโรคระบาดก็เริ่มขึ้น

หลังจากปี พ.ศ.2538 แทบจะไม่มีคนเลี้ยงกุ้งประสบความสำเร็จกับการเลี้ยงเลยร้อยละ 90 ของคนเลี้ยงกุ้งเป็นหนี้รายทุน หนี้ในระบบ หนี้ ธกส.

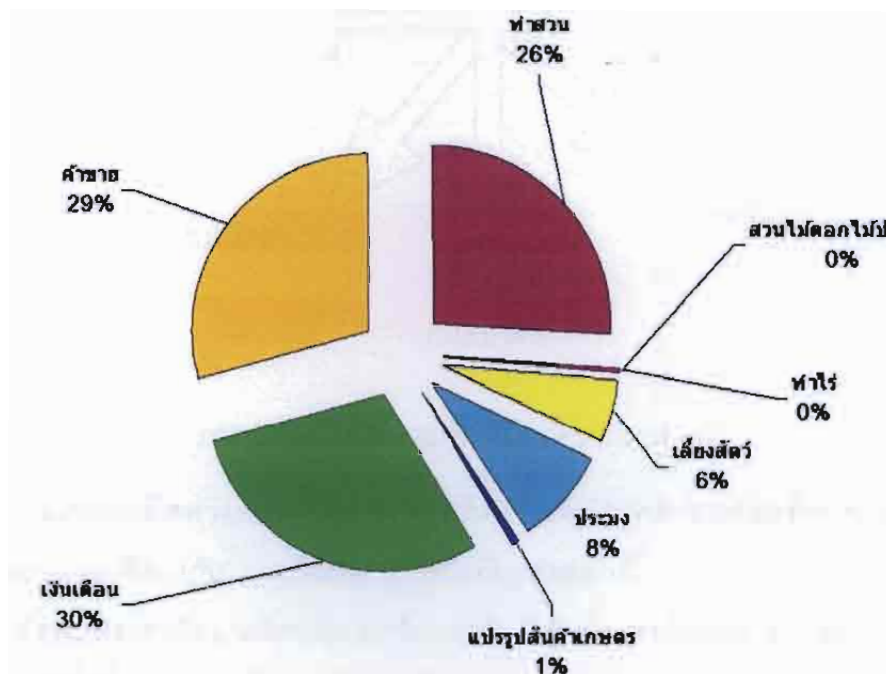
ปี พ.ศ.2540 เมื่อนาทุ่งล่มสลาย การอพยพก็เริ่มอีกครั้ง ชาวภาคกลางเริ่มอพยพกลับ ทิ้งนาทุ่งร้างให้ชุมชนไว้ดูต่างหน้า

ปี พ.ศ.2550 ชาวการก่อสร้างสนามบินกระจายไปทั่ว พร้อมการเข้ามากว่านซื้อนาทุ่งร้าง ทุ่งดอนเกลี้ยง ทุ่งพอด ตลอดไปถึงปากคลองคราม เป็นที่แปลงใหญ่เพื่ออุตสาหกรรมขนาดใหญ่ในอนาคต ที่จะก่อปัญหาให้กับชุมชนรุ่นลูก รุ่นหลานต่อไป คนกลุ่มแรกที่เป็นรุ่นบุกเบิกออกไปหาที่ทำกินคือ นายบุญชัย ไชยรัตน์ นายแจ้ง (จำนามสกุลไม่ได้) นายเซ่ง ไชยรัตน์ จัปจงควนดินแดง ต.ปากแพรก ทำสวนยางจนถึงปัจจุบัน จากนั้นญาติพี่น้องคนรู้จักก็เริ่มออกไปหาที่บริเวณใกล้เคียงและขยายออกไปเรื่อยๆ

สภาพทางเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ

อาชีพส่วนใหญ่ของชาวบ้านครามล่างในปัจจุบันจะเป็นลูกจ้างที่มีเงินเดือนแน่นอน รองลงมาคือค้าขาย และทำสวน แต่หากเทียบจากบัญชีรายรับของชุมชนจะเห็นว่ารายได้จากเงินเดือนและค้าขายเป็นลำดับต้น รองลงมาคือทำสวน ประมง และเลี้ยงสัตว์ตามลำดับ รายละเอียดดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิแสดงชนิดและจำนวนรายได้ของชุมชนบ้านครามล่าง ในรอบปี

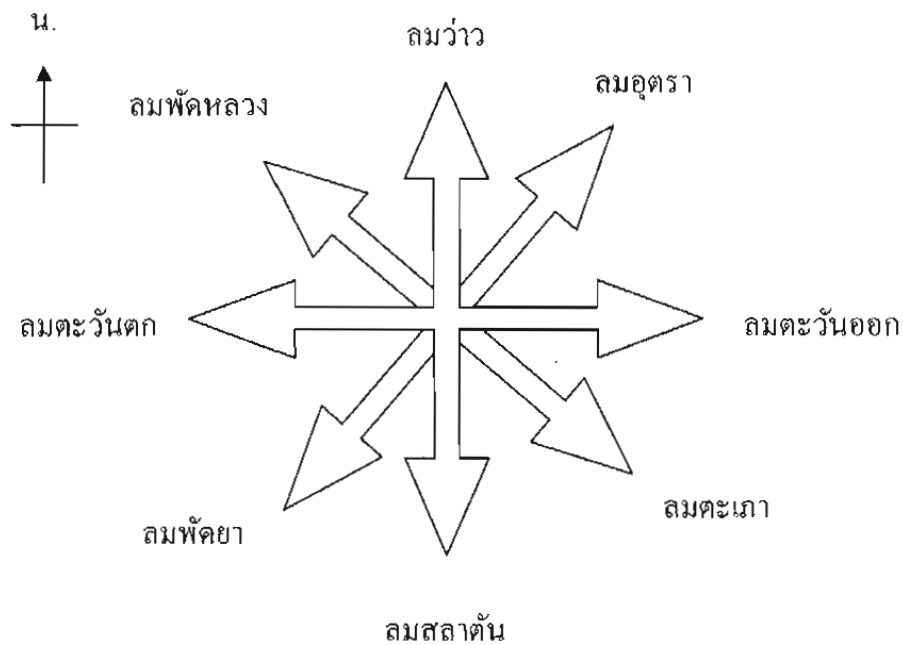

สำหรับอาชีพทางการเกษตร เป็นอาชีพที่อยู่คู่กับชุมชนมาอย่างยาวนาน และควายก็เป็นสัตว์ที่อยู่คู่กับอาชีพการเกษตร ในอดีตก่อนปี พ.ศ.2500 ควายจะเป็นสัตว์ที่มีความจำเป็นที่สุดของชุมชนครามล่าง ควายจะเป็นทั้งรถสิบล้อ รถไถ เครื่องตัดหญ้า เกือบทุกครอบครัวจะเลี้ยงควาย บางครอบครัวมีเป็นฝูง ควายจึงเป็นสัตว์เศรษฐกิจที่สำคัญในสมัยนั้น

พ.ศ.2500 - พ.ศ.2510 การขโมยควายมีมาก ควายบ้านครามล่างจะถูกขโมยไปขายที่ อ.สีชล ควายจาก อ.สีชล ถูกขโมยมาฆ่าเพื่อขายที่บ้านครามล่างและขายให้กับพื้นที่ใกล้เคียง การขโมยควายหยุดไปเมื่อมีพรรคคอมมิวนิสต์เข้ามามีอิทธิพลในพื้นที่

ปี พ.ศ.2510 เครื่องจักรเริ่มเข้ามามีบทบาท มีรถไถ รถบรรทุก มีเครื่องตัดหญ้า ราคาควายก็สูงตัวละ 40,000 บาท - 50,000 บาท ควายตัวสุดท้ายของหมู่บ้านคือควายนายนาว สิ้นกัน ขายเมื่อปี พ.ศ.2540

แต่ในที่นี่จะกล่าวถึงอาชีพ ประมงซึ่งมีความเชื่อมโยงกับโครงการศึกษาแนวทางการฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนฯ เนื่องจากอาชีพประมงเป็นอีกอาชีพหนึ่งที่สำคัญของชาวครามล่าง เนื่องด้วยเป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์อย่างมาก สัตว์น้ำที่เข้ามาในพื้นที่บ้านครามล่างจะเข้ามาเป็นฤดู ซึ่งจะสัมพันธ์กับเรื่องของทิศทางลม ดังภาพ

ภาพแสดง ทิศทางลมพื้นที่บ้านครามล่าง

จากภาพจะเห็นว่าทิศทางลมมีทั้งหมด แปดทิศ ลมที่พัดมาจากแต่ละทิศ จะมี ชื่อเรียกไม่เหมือนกัน พัดในช่วงเวลาที่ต่างกัน และมีลักษณะที่ต่างกัน ดังต่อไปนี้

ลมบก คือลมพัดยาพัดมาจากทิศตะวันตกเฉียงใต้ ตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม กลางวันน้ำแห้ง จะมีน้ำขึ้นตอนกลางคืน

ลมทะเล คือ ลมตะวันออกพัดจากทิศตะวันออกสู่ทิศตะวันตก ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนเมษายน น้ำขึ้นกลางวัน กลางคืนน้ำแห้ง

ลมว่าว คือ ลมพัดจากทิศเหนือไปทิศใต้ คลื่นลมแรง พัดช่วงเดือน พฤศจิกายน ถึงเดือนมกราคม พัดก่อนมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือไม่กัวัน

ลมพัดหลวง คือ ลมพัดมาจากทิศตะวันตกเฉียงเหนือเป็นลมกรรโชครุนแรง แต่พัดไม่นาน มักจะเกิดร่วมกับลมพัดยาและลมตะวันตก

ลมพัดยา คือ ลมตะวันตก ลมพัดหลวง ลมว่าว จะพัดปีละ 6 เดือน เริ่มเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม

ลมอุดรา คือ ลมตะวันออก ลมตะเภา ลมสลาดัน จะพัดอีก 6 เดือน โดยลมจะพัดเริ่มจากพัดยาเดือน 5 เดือน 6 แล้วเปลี่ยนเป็นลมตะวันตก ลมพัดหลวง ลมว่าว ลมอุดรา ลมตะวันออก ลมตะเภา ลมสลาดัน 1 ปี พอดี

ทิศทางลมต่างๆ เหล่านี้เป็นตัวบ่งบอกความอุดมสมบูรณ์ของท้องทะเลในแต่ละช่วง เนื่องจากทิศทางลมจะสัมพันธ์กับชนิดของสัตว์น้ำนั่นเอง ชาวประมงจะทราบได้ว่าฤดูนี้มีสัตว์น้ำชนิดใด จะใช้เครื่องมืออะไรนั่นเอง

เครื่องมือทำประมงในอดีต

ก่อนปี พ.ศ.2500 มีทรัพยากรสัตว์น้ำที่อุดมสมบูรณ์ เครื่องมือการประกอบอาชีพที่ใช้ เป็นเครื่องมือที่ได้จากภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น และเครื่องมือ อุปกรณ์ต่างๆ ได้มาจากการผลิตขึ้นมาใช้เอง การเดินทางออกไปประกอบอาชีพ ก็จะใช้วิธีการเดินเท้า ใช้เรือพาย เรือแจว เรือใบ เป็นต้น ซึ่งเครื่องมือหลักๆ มีดังนี้

1. ยอ ในอดีตชาวบ้านถักเนื้อมือขึ้นเอง ใช้เหยื่อผูกกลางยอวางลงไปได้น้ำระยะหนึ่ง รอให้ ปลา เข้ามากินเหยื่อ เมื่อยกขึ้นมาก็สามารถจับปลาได้
2. มู หรือ ไม้ ทำจากไม้ไผ่เหลาเป็นซี่ ถักร้อยด้วยหวายเชื่อมต่อกันเป็นผืน ใช้ดักริมคลอง และ ป่าชายเลน ในช่วงที่น้ำขึ้น เนื่องจากปลาจะเข้ามาหากินในคลองและป่าชายเลน พร้อมกับน้ำ พอน้ำลงปลาก็ลงไปกับกระแสน้ำ ทำให้ปลาบางส่วนจะติดค้างอยู่ที่มูที่เราดักไว้
3. โป๊ะ ใช้ไม้ปักเป็นแนว กว้าง แล้วลัดให้แคบลงเรื่อยๆ เป็นทาง บังคับให้ปลาวายน้ำเข้าไป ตามแนวไม้ที่ปักสู่ด้านในของโป๊ะที่ดักไว้ ส่วนใหญ่จะใช้ดักปลาที่เข้ามาเป็นฝูง
4. เบ็ด ช่วงแรกๆ ชาวประมงจะผลิตเองโดยการใช้ลวดตีให้แหลม โค้งเป็นเบ็ด เกี่ยวเหยื่อล่อให้ ปลาเข้ามากินเหยื่อ และติดเบ็ด
5. ไซ ทำจากไม้ไผ่เหลาเป็นซี่เชื่อมแต่ละซี่ติดกัน ด้วยหวายหรือเชือก ม้วนเข้ากับโครงไม้เป็นรูป ทรงกระบอก กรวง แล้วใส่ยาซึ่งทำจากไม้ไผ่สาน กันเป็น ห้องๆ และทำช่องเปิด-ปิด ในห้อง สุดท้ายที่ปลาเข้าไปอยู่ ใส่เหยื่อล่อให้ปลาเข้าไปกิน เมื่อปลาเข้าไปกินเหยื่อก็จะไม่สามารถ ออกได้ เนื่องจากมามากันอยู่
6. สุ่ม ทำจากไม้ไผ่ ใช้สุ่มปลาน้ำจืดตามหนอง ตามบึง
7. จมวก เป็นเหล็กแหลมมีหลายแฉกมีด้ามใช้แทงสัตว์

หลังปี พ.ศ.2500 เป็นต้นมา เริ่มมีวนโรงงานเข้ามาใช้ ในพื้นที่มากขึ้น เช่น วนปลากะพง วนกุ้ง วนปู วนปลากะบอก และ ปี พ.ศ.2540 เริ่มมีลอบมาใช้ เช่น ลอบปู ลอบกุ้ง ลอบปูแสม เป็นต้น

การประกอบอาชีพประมงของชุมชนบ้านครามล่าง

การประกอบอาชีพประมงของชุมชนบ้านครามล่าง ใช้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่คลองคราม และป่า ชายเลนเป็นหลัก โดยในแต่ละฤดูกาลจะสามารถหาสัตว์น้ำได้แตกต่างกัน และต้องมีการปรับเปลี่ยน เครื่องมือประมงเพื่อให้เหมาะสมกับชนิดของสัตว์น้ำที่เข้ามาในพื้นที่แต่ละช่วง โดยมีรายละเอียด ดัง ตาราง

ตารางแสดงพฤติกรรมการทำประมงของชุมชนบ้านครามล่าง

ชนิดสัตว์น้ำ	เดือน										ประเภทเครื่องมือ	บริเวณที่จับสัตว์น้ำ	ข้อจำกัด / ข้อเสนอนะ
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	
ปลากะบอก							X	X	X	X		ปากคลองครามและในคลองคราม	มีมากช่วง เดือนส.ค. - ต.ค.
กุ้งเคย			X	X	X	X	X	X	X	X		คลองครามบริเวณริมตลิ่งหรือบริเวณที่พบกุ้งเคย โดยรอบบริเวณผิวน้ำ	มีมากช่วง เดือนมี.ค. - เม.ย.
ปูทะเล (ปูดำ)					X	X	X	X	X	X		ลอบปู บริเวณคลองคราม ส่วนตะขอเกี่ยวปาชายเลนทั่วไป	ควรปล่อยปูมีม ปูไม่ได้ขนาด ปูไข่ผ่า มิ.ย. - ก.ค.
ปลากะพงขาว							X	X	X	X		คลองคราม	มีมากช่วง เดือนก.ค. - ต.ค.
ปลาดุกทะเล	X	X	X						X	X	X	คลองคราม	มีมากช่วง เดือนธ.ค. - ม.ค.

ชนิดสัตว์น้ำ	เดือน										ประเภทเครื่องมือ	บริเวณที่จับสัตว์น้ำ	ข้อจำกัด / ข้อเสนอแนะ
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	
													กระบอกไม้ไผ่วางได้น้ำบริเวณที่คาดว่าจะมีปลาตุกทะเลอาศัยอยู่
ปลาเก๋า			X	X	X	X							ปัจจุบันไม่ค่อยมีให้เห็นแล้ว
ปลากะพงแดง									X	X	X		ไม่ค่อยเห็นแล้ว
หอยก้น	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	นำใหญ่หาไม่ได้ หาได้มากช่วงน้ำลง
ปูแสม								X	X	X	X	X	ไม่ควรใช้กระป๋องตก เพราะจะทำให้ปูหนีไม่ได้นาตาตาย
กุ้งขาว					X	X	X						มีมากช่วง เดือนลมพัดยา
กุ้งแม่น้ำ	X	X	X	X							X		มีมากช่วง เดือนมี.ค.

ชนิดสัตว์น้ำ	เดือน											ประเภทเครื่องมือ	บริเวณที่จับสัตว์น้ำ	ข้อจำกัด / ข้อเสนอนะ
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.		
														- เม.ย.
หอยราก				X	X	X	X	X	X	X			ดอนทรายปากคลอง คราม	ไม่ใช้ปูนขาวหรือยา หยอดดูหอย ไม่จับ หอยที่ยังไม่ได้ขนาด มีมากช่วง เดือนเม.ย. - มิ.ย.
หอยไฟไหม้					X	X	X	X	X	X			ดอนทรายปากคลอง คราม	ไม่ใช้ปูนขาวหรือยา หยอดดูหอย ไม่จับ หอยที่ยังไม่ได้ขนาด มีมากช่วง เดือนเม.ย. - มิ.ย.
หอยหวาน					X	X	X	X	X	X			ดอนทรายปากคลอง คราม	ไม่ใช้ปูนขาวหรือยา หยอดดูหอย ไม่จับ หอยที่ยังไม่ได้ขนาด

ชนิดสัตว์น้ำ	เดือน											ประเภทเครื่องมือ	บริเวณที่จับสัตว์น้ำ	ข้อจำกัด / ข้อเสนอนะ
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.		
														มีมากช่วง เดือนเม.ย. - มิ.ย.
หอยขาว					X	X	X	X	X	X			คอนทรายปากคลองคราม	ไม่ใช่ปูนขาวหรือยาหยอดดูหอย ไม่จับ หอยที่ยังไม่ได้ขนาด มีมากช่วง เดือนเม.ย. - มิ.ย.
หอยจับแฉะ	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	ป่าชายเลนทั่วไป	จับได้ตลอดทั้งปี โดยช่วงน้ำทะเลขึ้นสูงจะจับได้ง่ายกว่าช่วงที่น้ำแห้ง

จากตารางจะเห็นว่าชาวประมงบ้านครามล่างหากินอยู่กับสัตว์น้ำหลักๆ จำนวน 16 ชนิด บริเวณคลองคราม ตั้งแต่ปากคลอง ถึงช่วงกลางของสายคลอง และบริเวณพื้นที่ป่าชายเลน โดยเครื่องมือส่วนใหญ่ที่ใช้จะเป็นแบบง่ายๆ เช่น แห อวน เบ็ด กระบอ กุ้งไม่ และ การจับด้วยมือ ซึ่งการใช้เครื่องมือเหล่านี้สื่อถึงการทำการประมงเชิงอนุรักษ์ตามฤดูกาลของสัตว์น้ำที่เข้ามาในพื้นที่ โดยช่วงที่มีสัตว์น้ำในพื้นที่หลากหลายที่สุด คือ ช่วงเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนตุลาคมของทุกปี

บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางการฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนและสัตว์น้ำอย่างยั่งยืนบ้านครามล่าง หมู่ที่ 2 ตำบลชลคราม อำเภอคอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่โจทย์วิจัยมาจากปัญหาของชุมชน ข้อเสนอของชุมชน ทีมวิจัยเป็นคนในชุมชน งานวิจัยนี้เป็นการเชื่อมโยงการปฏิบัติการกับงานข้อมูล ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

1. ขอบเขตการวิจัย

1.1 ขอบเขตประชากร

1) ทีมวิจัย

1. นายสง่า	ทองศรี	หัวหน้าโครงการ
2. นายชูศักดิ์	เมืองเกิด	ทีมวิจัย
3. นายวีระ	สุราราชบุรี	ทีมวิจัย
4. นายสุขุม	สดรุ่ง	ทีมวิจัย
5. นายประเสริฐ	ศรีพัฒน์	ทีมวิจัย
6. นายบันลือ	เพชรชลคราม	ทีมวิจัย
7. นางเพ็ญศรี	รุ่งแดง	ทีมวิจัย
8. นางสาวจณู	ปลอดจินดา	ทีมวิจัย
9. นางจรัส	กระสายศรี	ทีมวิจัย
10. นายสมสุข	สุขเกษม	ทีมวิจัย
11. นางสาวมารสี	ศักดิ์ ศรี	ทีมวิจัย
12. ด.ญ.งามตา	สุขเกษม	ทีมวิจัย
13. นายอรุณ	สดรุ่ง	ทีมวิจัย
14. ด.ช.ธีระพงษ์	เพชรเจริญ	ทีมวิจัย
15. ด.ญ.รุ่งนภา	เมืองเกิด	ทีมวิจัย

2) ที่ปรึกษาทีมวิจัย

1. นายเมธี	วณิชชานนท์	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดคีรีวงศ์
2. นายสมคิด	นัยบุตร	อดีตผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และนายกอบต.ชลคราม
3. นายอำพล	ทองศรี	อาจารย์โรงเรียนวัดคราม

3) กลุ่มคนที่ร่วมดำเนินการ ผู้มีส่วนร่วมในการเสริมความรู้ และสนับสนุนการทำงานของชุมชน

1. นายฐานิต พรหมทอง นายอำเภอคอนสาร สนใจเข้าร่วมแลกเปลี่ยนในเวทีประชุมที่แจ่งโครงการ
2. องค์การบริหารส่วนตำบลชลคราม ร่วมรับรู้เกี่ยวกับการทำโครงการ และร่วมแลกเปลี่ยนในเวทีต่างๆ รวมถึงได้บรรจุกิจกรรม ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรไว้ในแผน 3 ปี ของ อบต.
3. สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค 14 เข้ามาตรวจสอบคุณภาพน้ำ จากกรณีน้ำเสีย เมื่อวันที่ 3 กันยายน 2553
4. กรมชลประทานร่วมรับฟังปัญหาการปล่อยน้ำเสียจากคลองบางลาด วันที่ 31 สิงหาคม 2553
5. คณะครูและนักเรียนโรงเรียนวัดชลครามร่วมปลูกต้นไม้ และทำอีเอ็มบอลบำบัดน้ำเสีย
6. ทหารจาก จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดยะลา มาเข้าค่ายพัฒนาชุมชนร่วมปลูกต้นไม้ และเฝ้าระวังเครื่องมือประมงทำลายล้าง
7. พลตรีกิตติพันธ์ นพวงศ์ ณ อยุธยา ผู้อำนวยการศูนย์บูรณาการพัฒนาพื้นที่พิเศษ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้ความรู้เรื่อง การทำ อีเอ็มบอล บำบัดน้ำเสีย
8. สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 14 สนับสนุน เรื่องพันธุ์ไม้ในการปลูกป่าชายเลน
9. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ร่วมปลูกต้นไม้ป่าชายเลน

1.2 ขอบเขตพื้นที่วิจัย

พื้นที่บ้านครามล่าง หมู่ที่ 2 ตำบลชลคราม อำเภอคอนสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี

1.3 ขอบเขตเนื้อหา

- 1) การฟื้นฟูลำคลองและทรัพยากรป่าชายเลน
 - การกำหนดพื้นที่เพื่อทำเขตอนุรักษ์
 - การปลูกป่าชายเลน
 - การฟื้นฟูพันธุ์สัตว์น้ำ
 - การปรับสภาพน้ำในคลองโดยอีเอ็มบอล
- 2) รูปแบบการปฏิบัติงานเฝ้าระวังพื้นที่ป่าชายเลนและเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ
 - การตั้งกฎกติกา

- การไถ่รางวัลพื้นที่ป่าชายเลน และเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ
- 3) การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และการมีส่วนร่วมในการทำงาน

1.4 ขอบเขตระยะเวลา

18 เดือน

2. กระบวนการในการดำเนินกิจกรรม

เมื่อโครงการผ่านการอนุมัติงบประมาณ ทีมวิจัยได้ดำเนินกิจกรรมตามแผนที่วางไว้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 ประชุมชี้แจงโครงการ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อชี้แจงความเป็นมาของโครงการ
2. เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการ
3. เพื่อให้บุคคลภายในชุมชนและบุคคลใกล้เคียงได้ทราบเกี่ยวกับโครงการ

วัน เวลา สถานที่ ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

วันที่ 29 กันยายน 2552 ณ โรงเรียนวัดชลคราม หมู่ที่ 2 ต.ชลคราม อ.ดอนสัก จ.สุราษฎร์ธานี ผู้เข้าร่วมจำนวน 68 คน องค์ประกอบ นายอำเภอ นายก อบต.ชลคราม รองนายก อบต.ชลคราม ประธานศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีตำบลชลคราม ทีมวิจัย ตัวแทนชุมชน สกว. กลุ่มสายรุ้ง

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

1. เริ่มจากการเตรียมการ ซึ่งมีการประชุมและแบ่งหน้าที่ต่างๆ เช่น ด้านสถานที่ ด้านเวที ด้านเครื่องเสียง ด้านอาหาร เป็นต้น หลังจากแบ่งหน้าที่ได้มีการประชุมอีกครั้งเพื่อตรวจสอบความพร้อมของแต่ละฝ่าย
2. ติดต่อประสานงาน ส่งหนังสือเชิญ บุคคลฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้อง
3. จัดเวทีเปิดโครงการ

รายละเอียด

การประชุมชี้แจงโครงการนั้น เริ่มแรกจากการแนะนำองค์การที่สนับสนุนงานวิจัยครั้งนี้ ซึ่งมีทั้งกลุ่มโครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์กรชุมชนภาคใต้ (กลุ่มสายรุ้ง) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

หลังจากนั้นมีการชี้แจงโครงการโดย **ครูอำพล ทองศรี** ชี้แจงให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ วิธีการทำงาน และผลของการทำงานที่คาดว่าจะได้รับ ก่อนจะส่งเวทีให้นายอำเภอ **ฐานิต พรหมทอง** ซึ่งกล่าว

พอสังเกตได้คือ การดูแลสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องดี เพราะธรรมชาติเป็นสิ่งที่หนุนเสริมเราซึ่งกันและกัน หากไม่มีธรรมชาติพวกเราก็ลำบาก การทำงานวิจัยที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมถือเป็นเรื่องที่ดี แต่ต้องอาศัยความร่วมมือกันภายในหมู่บ้าน หมู่บ้านใกล้เคียง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สร้างการเรียนรู้และปรับเปลี่ยนวิธีการใช้ประโยชน์ไปด้วยกัน เรื่องแบบนี้หน่วยงานราชการก็ทำแต่ไม่ได้เต็มที่เพราะมีปัจจัยต่างๆ มากมาย ทางที่ดีที่สุดคือคนในหมู่บ้านต้องร่วมกันทำ และอยากจะทำให้โครงการนี้ทำต่อไปเรื่อยๆ ไม่ใช่งบประมาณหมดและหยุดไป จึงทำสิ่งเหล่านี้ด้วยใจ ตระหนักว่าเราต้องทำเพื่อส่วนรวม

นายสง่า ทองศรี หัวหน้าโครงการวิจัย ได้มากล่าวถึงต้นสายปลายเหตุของการทำกิจกรรม โดยได้เล่าถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรคลองตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ทั้งการใช้ป่าชายเลนริมคลอง ครามทำบ่อกุ้ง การกว้านซื้อที่ดินเพื่อจะทำสนามบิน(ข้าวลือ) เหตุต่างๆ เหล่านี้เป็นตัวแปรสำคัญในอนาคตของคนบ้านครามล่าง ทีมวิจัยจึงคิดหาแนวทางเพื่อจะอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จึงได้เกิดโครงการวิจัย “การศึกษาแนวทางการฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนและสัตว์น้ำอย่างยั่งยืนบ้านครามล่าง” มีการแจ้งถึงวัตถุประสงค์ การทำงาน และผลที่คาดว่าจะได้รับเพื่อให้ทราบโดยทั่วกัน

หลังจากชี้แจงโครงการเสร็จได้มีเวที**แลกเปลี่ยนความคิดเห็น**กัน พอจะสรุปประเด็นต่างๆ ได้คือ

- องค์การบริหารส่วนตำบลชลครามยินดีอย่างยิ่งสำหรับโครงการนี้ และพร้อมจะให้ความร่วมมือช่วยเหลือเสมอ
- ต้องสร้างการเรียนรู้ให้ชุมชนเห็นอย่างรอบด้าน เพื่อการทำงานที่เชื่อมโยงและมีประสิทธิภาพจริงๆ
- การทำงานต้องมีหลักยึดเหนี่ยวเพื่อให้งานเป็นไปอย่างได้ราบรื่น คือ ต้องตั้งใจที่จะทำงานร่วมกันทั้งความคิดและการลงมือทำ

สิ่งที่ได้จากกิจกรรม

1. ได้เรียนรู้การประสานงานภาครัฐ องค์การบริหารส่วนตำบล และชุมชน
2. ได้รู้จักการวางแผนการจัดงานแบ่งความรับผิดชอบภายในทีม รู้จักการทำงานเป็นทีม
3. ได้ชี้แจงความเป็นวัตถุประสงค์ของโครงการให้คนในชุมชน ชุมชนใกล้เคียงและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ
4. เกิดความร่วมมือระหว่างชุมชนกับองค์การบริหารส่วนตำบล รวมถึงผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนและสัตว์น้ำ
5. ได้รับคำแนะนำจากตัวแทนภาครัฐ องค์การบริหารส่วนตำบล ตัวแทนชุมชน ในการดำเนินงานโครงการ

ปัญหาอุปสรรค

1. หัวหน้าโครงการวิจัยไม่มีความพร้อมในการนำเสนอเพราะเพิ่งเข้ามารับบทบาทต่อจากหัวหน้าโครงการคนเดิม
2. ผู้เข้าร่วมบางส่วนให้ความสนใจน้อย ไม่ค่อยให้ความสำคัญ
3. ทีมวิจัยต้อนรับผู้เข้าร่วมประชุมไม่ทั่วถึง

กิจกรรมที่ 2 ประชุมทีมวิจัยประจำเดือน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อติดตามและสรุปผลการดำเนินงานในแต่ละเดือน
2. เพื่อกำหนดแผนการดำเนินงานในเดือนต่อไป

วัน เวลา สถานที่จัด ผู้เข้าร่วม

จัดการประชุมทุกเดือน ตามวันเวลาที่ทีมวิจัยสะดวก สถานที่ใช้ที่ที่สะดวกในแต่ละครั้ง มีผู้เข้าร่วมจำนวน 10-12 คน

ครั้งที่	ว / ด / ป	สถานที่จัด	ผู้เข้าร่วม	องค์ประกอบ
1	4 ก.ย.52	23 ม.2 ต.ชลคราม	17 คน	ทีมวิจัย พี่เลี้ยงพื้นที่ สกว.สฎ. ตัวแทนเครือข่ายอนุรักษ์ อ.ดอนสัก
2	7 ก.ย.52	23 ม.2 ต.ชลคราม	12 คน	ทีมวิจัย พี่เลี้ยงพื้นที่กลุ่มสายรุ้ง
3	24 ก.ย.52	23 ม.2 ต.ชลคราม	11 คน	ทีมวิจัย พี่เลี้ยงพื้นที่กลุ่มสายรุ้ง
4	5 ต.ค.52	23 ม.2 ต.ชลคราม	10 คน	ทีมวิจัย พี่เลี้ยงพื้นที่กลุ่มสายรุ้ง
5	7 พ.ค.52	23 ม.2 ต.ชลคราม	13 คน	ทีมวิจัย พี่เลี้ยงพื้นที่กลุ่มสายรุ้ง ผู้สนใจ
6	30 พ.ย.52	23 ม.2 ต.ชลคราม	10 คน	ทีมวิจัย พี่เลี้ยงพื้นที่กลุ่มสายรุ้ง
7	23 ม.ค.52	23 ม.2 ต.ชลคราม	12 คน	ทีมวิจัย พี่เลี้ยงพื้นที่กลุ่มสายรุ้ง ผู้สนใจ
8	14 ก.พ.52	23 ม.2 ต.ชลคราม	10 คน	ทีมวิจัย พี่เลี้ยงพื้นที่กลุ่มสายรุ้ง ผู้สนใจ
9	7 มี.ค.53	23 ม.2 ต.ชลคราม	10 คน	ทีมวิจัย พี่เลี้ยงพื้นที่กลุ่มสายรุ้ง ผู้สนใจ
10	20 เม.ย.53	23 ม.2 ต.ชลคราม		ทีมวิจัย พี่เลี้ยงพื้นที่กลุ่มสายรุ้ง ผู้สนใจ
11	7 พ.ค.53	23 ม.2 ต.ชลคราม	12 คน	ทีมวิจัย พี่เลี้ยงพื้นที่กลุ่มสายรุ้ง ผู้สนใจ
12	7 มิ.ย.53	23 ม.2 ต.ชลคราม	12 คน	ทีมวิจัย พี่เลี้ยงพื้นที่กลุ่มสายรุ้ง ผู้สนใจ
13	7 ก.ค.53	23 ม.2 ต.ชลคราม	12 คน	ทีมวิจัย พี่เลี้ยงพื้นที่กลุ่มสายรุ้ง ผู้สนใจ
14	7 ส.ค.53	23 ม.2 ต.ชลคราม	12 คน	ทีมวิจัย พี่เลี้ยงพื้นที่กลุ่มสายรุ้ง ผู้สนใจ

ครั้งที่	ว / ต / ป	สถานที่จัด	ผู้เข้าร่วม	องค์ประกอบ
15	31 ส.ค.53	19 ม.2 ต.ชลคราม	12 คน	ทีมวิจัย พี่เลี้ยงพื้นที่กลุ่มสายรุ้ง ผู้สนใจ เจ้าหน้าที่กรมชลประทาน

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

1. นัดทีมวิจัย ตามวัน เวลาที่ได้กำหนดไว้ คือ เดือนละ 1 ครั้ง
2. จัดเตรียมอุปกรณ์ สถานที่ และประเด็นที่จะร่วมพูดคุยกันแต่ละครั้ง

รายละเอียดกิจกรรม

การประชุมทีมวิจัยแต่ละครั้งจะมีการกำหนดประเด็นการพูดคุยของครั้งต่อไป เพื่อทีมวิจัยจะได้เตรียมเนื้อหาในประเด็นนั้นๆ มาร่วมแลกเปลี่ยนโดยหลักๆ คือ มีการรายงานความก้าวหน้าของงาน ปัญหาอุปสรรคที่พบเจอ แนวทางการแก้ไข วางแผนการดำเนินกิจกรรมในเดือนต่อไป รวมไปถึงการบริหารจัดการงบประมาณด้วย

มีการพบปะประจำเดือนของทีมวิจัย การประชุมประจำเดือนมีประเด็นการพูดคุยหลักๆ คือ

1. รายงานความก้าวหน้าของงานว่าทำกิจกรรมอะไรบ้าง เกิดผลอย่างไร ปัญหาอุปสรรคที่พบมีอะไรบ้าง แก้ไขปัญหาอย่างไร
2. วางแผนการดำเนินงานโครงการในเดือนต่อไป
3. รายงานสถานการณ์การเงินโครงการ

สิ่งที่ได้จากกิจกรรม

1. ทีมวิจัยได้พบปะพูดคุยและเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ร่วมกัน
2. ทีมได้เรียนรู้นิสัยและความถนัดของแต่ละคน
3. รู้จักการทำงานเป็นทีมมากขึ้น
4. ได้สรุปความก้าวหน้าของงานและการเงินโครงการร่วมกัน
5. ทีมได้เรียนรู้ในการวางแผนการดำเนินงานร่วมกัน
6. เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างทีมวิจัยและพี่เลี้ยงพื้นที่
7. ได้ผู้สนใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพิ่มขึ้นบางคนขอเป็นทีมวิจัยด้วย
8. ได้ฝึกทักษะการพูด การจับประเด็นในการประชุมแต่ละครั้ง
9. ได้ฝึกทักษะในการจดบันทึกเนื้อหาและการเงิน
10. ทีมวิจัยได้เรียนรู้การประสานความร่วมมือองค์กรภาคีกรณีเกิดเหตุการณ์เร่งด่วนผิดปกติ เช่น กรณีน้ำเสีย
11. ทีมวิจัยรู้จักรับผิดชอบงานมากขึ้น
12. ทีมวิจัยได้เรียนรู้เรื่องต่างๆ ร่วมกัน

ปัญหาอุปสรรค

1. การจดบันทึกข้อมูล ทีมวิจัยไม่ค่อยถนัด มีหัวหน้าโครงการที่จะบันทึกอยู่บ้างคนอื่น ๆ ยังไม่มีทักษะ
2. การประชุมบางเดือนที่ทีมวิจัยบางคนไม่ได้เข้าร่วมด้วยเหตุผลภาระครอบครัวและหน้าที่อื่น ๆ
3. การวางแผนการดำเนินงานบางครั้งไม่เป็นไปตามแผนจำเป็นต้องนำมาทบทวนวางแผนกับใหม่

กิจกรรมที่ 3 ศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านครามล่าง

วัตถุประสงค์

เพื่อทราบประวัติความเป็นมาของชุมชนการก่อตั้งพัฒนาการ ด้านเศรษฐกิจสังคมประเพณี วัฒนธรรม ทรัพยากร ฯลฯ

วัน เวลา สถานที่จัด ผู้เข้าร่วม

ระยะเวลาในช่วงเดือน กันยายน-ธันวาคม 2552 มีผู้เข้าร่วม 10-16 คน มีการนัดเวลาเพื่อสัมภาษณ์ผู้รู้ในชุมชนจำนวน 3 ครั้ง และเมื่อรวบรวมข้อมูลแล้ว จึงมีการจัดเวทีนำเสนอครั้งใหญ่อีกครั้งเพื่อให้ชุมชนได้มีโอกาสเพิ่มเติมและโต้แย้งข้อมูลต่างๆได้

ว / ด / ป	กิจกรรม	สถานที่จัด	จำนวนผู้เข้าร่วม	องค์ประกอบผู้เข้าร่วม
12 ก.ย.52	สัมภาษณ์ผู้รู้ในชุมชน / ชุมชนใกล้เคียง	วัดชลคราม	10 คน	ทีมวิจัยและผู้รู้ในชุมชน / ชุมชนใกล้เคียง
19 ก.ย.52	สัมภาษณ์ผู้รู้ในชุมชน / ชุมชนใกล้เคียง	วัดชลคราม	10 คน	ทีมวิจัยและผู้รู้ในชุมชน / ชุมชนใกล้เคียง
25 พ.ย.52	สนทนากลุ่มย่อย	วัดชลคราม	16 คน	ทีมวิจัย ผู้รู้ พี่เลี้ยง พื้นที่ กลุ่มสายรุ้ง

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารหลักฐาน และการสัมภาษณ์ผู้รู้ในชุมชน โดยจะใช้โอกาสวันพระ ที่วัด เนื่องจากมีผู้เฒ่าผู้แก่ไปรวบรวมกันมาก จึงเป็นเวลาที่เหมาะสมอย่างยิ่ง
2. จัดเก็บ รวบรวม และเรียบเรียง เป็นเรื่องราว
3. นำข้อมูลมาเติมเต็มกันภายในกลุ่มย่อย
4. จัดเวทีหมู่บ้านเพื่อนำเสนอและตรวจสอบความถูกต้องของบริบทชุมชน (รายละเอียดตั้งข้อมูลในบทที่ 2 บริบทชุมชน)

รายละเอียดกิจกรรม

มีการเก็บข้อมูลจากบุคคลและหลักฐานอื่นๆ โดยเป็นข้อมูลด้านต่างๆ คือ

1. ด้านกายภาพ เช่น สภาพที่ตั้ง อาณาเขตติดต่อ การตั้งบ้านเรือน โครงสร้างพื้นฐาน ถนนชลประทาน ไฟฟ้า ประปา แผนที่ เป็นต้น
2. ด้านสังคม เช่น จำนวนประชากร ข้อมูลกลุ่มองค์กร วัฒนธรรมประเพณีความเชื่อประจำถิ่น เป็นต้น
3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น สถานการณ์คลองคราม สัตว์น้ำ สัตว์ป่า แหล่งน้ำธรรมชาติ เป็นต้น
4. ด้านเศรษฐกิจ เช่น ข้อมูลรายรับ-รายจ่าย ภาวะหนี้สิน รายละเอียดต่างๆ เป็นต้น

สิ่งที่ได้จากกิจกรรม

1. ได้ข้อมูลบริบทพื้นที่บ้านครามล่างด้านต่างๆ ผ่านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งไม่เคยจัดทำมาก่อน
2. ทีมวิจัยได้มีทักษะในการจัดทำข้อมูล เรียนรู้ท่ามกลางการปฏิบัติจริง
3. เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างทีมวิจัยกับผู้รู้ในชุมชน ชุมชนใกล้เคียง
4. เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนจากข้อมูลชุมชนที่ร่วมกันจัดทำ
5. ได้ใช้ข้อมูลในการวางแผนการดำเนินงานและประสานงานหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ปัญหาอุปสรรค

การจัดทำข้อมูลเป็นเรื่องใหม่สำหรับชาวบ้านฐานรากต้องใช้เวลาพอสมควรในการค้นหาข้อมูลและเรียบเรียงข้อมูล

กิจกรรมที่ 4 ฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลนให้กับชุมชนอย่างน้อย 190 ไร่
2. เพื่อเป็นแหล่งเพาะพันธุ์และที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ
3. เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. เพื่อป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งที่ส่งผลให้ลำคลองตื้นเขิน
5. เพื่อเป็นแหล่งสร้างงาน สร้างอาชีพให้แก่ชุมชน ชุมชนใกล้เคียง

วัน เวลา สถานที่จัด ผู้เข้าร่วม

มีการปลูกป่าใน 2 ช่วง คือ ในช่วงเดือนตุลาคม 2552 และกุมภาพันธ์ 2553 มีการปลูกในพื้นที่ป่าชายเลนในบริเวณคลองคราม ในกิจกรรมปลูกป่านั้นได้รับความร่วมมือจากโรงเรียนในพื้นที่ที่ได้ให้นักเรียนมาร่วมเรียนรู้กับทีมวิจัย มีจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมแต่ละครั้งกว่า 30-40 คน

ว / ด / ป	กิจกรรม	สถานที่จัด	จำนวนผู้เข้าร่วม	องค์ประกอบผู้เข้าร่วม
12 ต.ค.52	สำรวจและเตรียมพื้นที่ปลูก	คลองคราม	3 คน	ตัวแทนทีมวิจัย
13 ต.ค.52	ปลูกต้นจาก 10,000 ต้น	คลองคราม	30 คน	ทีมวิจัย เยาวชนโรงเรียน วัดสิงขร บัณฑิตอาสา รุ่น 5 กลุ่มสายรุ้ง อบต.
21 ก.พ.53	ปลูกต้นโกกง 20,000 ต้น	คลองคราม	42 คน	ทีมวิจัย เยาวชนโรงเรียน วัดชลคราม ผอ. / ครู โรงเรียนวัดชลคราม คนในชุมชน อบต. พี่เลี้ยงพื้นที่ กลุ่มสายรุ้ง
22 ก.พ. – 5 มี.ค.53	ปลูกต้นโกกง	คลองคราม	11 คน	ทีมวิจัย
พ.ย.52 – ส.ค.53	ติดตามการเจริญเติบโตของต้นจาก	คลองคราม	4 – 5 คนต่อครั้ง	ทีมวิจัย พี่เลี้ยงพื้นที่กลุ่มสายรุ้ง
มี.ค. – ส.ค. 53	ติดตามการเจริญเติบโตของต้นโกกง	คลองคราม	4 – 5 คนต่อครั้ง	ทีมวิจัย พี่เลี้ยงพื้นที่กลุ่มสายรุ้ง

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

1. ทีมวิจัยได้ประชุมเพื่อกำหนดวัน เวลาปลูกป่า และวันลงพื้นที่สำรวจป่าชายเลน พร้อมทั้งแบ่งหน้าที่ในการทำงาน
2. ลงพื้นที่เพื่อสำรวจว่าพื้นที่ไหนเสื่อมโทรมจำเป็นที่จะต้องปลูกป่าชายเลนเสริม
3. ติดต่อหน่วยงานศูนย์ป่าชายเลนฯ เพื่อขอพันธุ์ไม้มาใช้ปลูกในกิจกรรม
4. ติดตามเก็บข้อมูลการเจริญเติบโตของต้นไม้ที่ปลูก

รายละเอียดกิจกรรม

มีการปลูกต้นไม้ป่าชายเลนทั้งหมด 30,000 ต้น แบ่งเป็นต้นจาก 10,000 ต้น และต้นโกกงอีก 20,000 ต้น โดยเน้นกลุ่มเยาวชนนักเรียนเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกให้เยาวชนรุ่นใหม่ ก่อนเริ่มทีมวิจัยจะต้องมีการออกไปสำรวจพื้นที่เสื่อมโทรมและต้องการจะปลูกเสริม และจัดเตรียมเก็บผักโกกงและขอพันธุ์ต้นไม้จากหน่วยงานราชการ

ภายหลังได้มีการติดตามสำรวจผลของต้นไม้ที่ปลูกไป เพื่อประเมินผลของกิจกรรมการปลูกป่าชายเลนครั้งนี้

สิ่งที่ได้รับจากกิจกรรม

1. ได้สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลน
2. ได้ประสานความร่วมมือโรงเรียนร่วมฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลน 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดสิงห์และโรงเรียนวัดชลคราม
3. ได้เพิ่มพื้นที่ป่าชายเลนให้กับชุมชนจำนวน 30,000 ต้นในพื้นที่ตลอดคลองคราม
4. เกิดความร่วมมืออย่างดีระหว่างทีมวิจัยกับ อบต.ชลครามในการฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลน
5. ในอนาคตคาดว่าจะต้นจาก ต้นโกงกางที่ปลูกสามารถเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งเพาะพันธุ์ของสัตว์น้ำ ป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งและสามารถสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ชุมชนใกล้เคียงได้
6. ทีมวิจัยมีทักษะการทำงานเป็นทีมมากขึ้น มีการแบ่งความรับผิดชอบกันเป็นระบบขึ้น
7. ทีมวิจัยมีทักษะการจัดเก็บข้อมูลการเจริญเติบโตของต้นไม้
8. ทำให้เรียนรู้การเจริญเติบโตของต้นจาก ต้นโกงกางที่ชัดเจน
9. การปลูกต้นโกงกางนำขึ้น – น้ำลงเหมาะสมทำได้ง่ายในการปลูกขึ้นไม่มากเกินไป

ปัญหาอุปสรรค

1. การปลูกต้นจาก ต้นโกงกางเนื่องจากมีขี้นโดยธรรมชาติ การปฏิบัติจริงไม่ได้ระยะตามที่ตกลงกันได้ บางจุดถี่เกินไปซึ่งต้องติดตามแยกพันธุ์ออกมาไม่ให้แน่นเกินไป
2. การดำเนินกิจกรรมฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนเนื่องจากการลงปฏิบัติการไม่ได้สรุปงานร่วมกันหลังปฏิบัติการบางกิจกรรม เช่น การสำรวจและเตรียมพื้นที่ปลูก การปลูกต้นจาก 10,000 ต้น มาสรุปงานย้อนหลังในการประชุมทีมวิจัยซึ่งอาจทำให้ข้อมูลบางเรื่องขาดไป
3. การปลูกต้นโกงกางเวลาลงปฏิบัติการจริงบางจุดไม่ได้ระยะตามที่ตกลงกันได้ บางจุดถี่เกินไปซึ่งคอยติดตามแยกพันธุ์ออกมาเพื่อไม่ให้แน่นเกินไป

กิจกรรมที่ 5 ฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำและประกาศเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ
2. เพื่ออนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ
3. เพื่อสร้างจิตสำนึกให้กับคนในชุมชน / ชุมชนใกล้เคียงร่วมกันอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ
4. เพื่อเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำในพื้นที่ป่าชายเลน

วัน เวลา สถานที่จัด ผู้เข้าร่วม

ดำเนินกิจกรรมในช่วงปลายปี 2552 คือ ในช่วงเดือน ตุลาคม-ธันวาคม มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 30 คน โดยกำหนดเขตพื้นที่ในคลองครามเพื่อเป็นเขตอนุรักษ์และปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ

ว / ด / ป	กิจกรรม	สถานที่จัด	จำนวนผู้เข้าร่วม	องค์ประกอบผู้เข้าร่วม
11 ต.ค.52 28 พ.ย.52	สำรวจกำหนดเขตพื้นที่ อนุรักษ์	คลองคราม	3 คน	ตัวแทนทีมวิจัย
3 ธ.ค.52	ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ	คลองคราม	33 คน	ทีมวิจัย คนในชุมชน อบต.ชลคราม กศน. พี่ เลี้ยงพื้นที่กลุ่มสายรุ้ง
30 พ.ย.52	ประชาสัมพันธ์ (ป้ายประชาสัมพันธ์)	คลองคราม	11 คน	ทีมวิจัย พี่เลี้ยงพื้นที่กลุ่ม สายรุ้ง

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

1. จัดประชุมทีมเพื่อเตรียมตัว แบ่งหน้าที่ในการทำงาน
2. ลงพื้นที่ประเมินจุดที่จะกำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์ และจุดปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ
3. จัดกิจกรรมการปล่อยพันธุ์สัตว์ และประกาศเขตอนุรักษ์
4. ติดตามสำรวจความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

รายละเอียดกิจกรรม

ประชุมจัดเตรียมวางแผน เมื่อได้กำหนดวันเวลาสถานที่เรียบร้อยแล้ว จึงมีการทำป้ายประชาสัมพันธ์ และกิจกรรมปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ โดยเลือกใช้หยอกกันและหยอจีบแจ่ง พร้อมทั้งมีการติดตามผลการเปลี่ยนแปลง การเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องเพื่อตรวจสอบประเมินผลในกิจกรรม

สิ่งที่ได้จากกิจกรรม

1. ได้ประกาศเขตอนุรักษ์บริเวณคลองตายเพื่อเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ขยายพันธุ์ของสัตว์น้ำ
2. ได้ปล่อยสัตว์น้ำเพิ่มเพื่อการขยายพันธุ์โดยเฉพาะหยอกกันและหยอจีบแจ่ง
3. ได้ทำป้ายประชาสัมพันธ์อย่างชัดเจนในพื้นที่คลองครามในการฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำและประกาศเขตอนุรักษ์
4. ในอนาคตคาดว่าจะเกิดพันธุ์สัตว์น้ำเพิ่มขึ้น คนในชุมชน ชุมชนใกล้เคียงเกิดจิตสำนึกร่วมอนุรักษ์สัตว์น้ำและสามารถจับสัตว์น้ำได้มากขึ้น
5. ทีมวิจัยเกิดการเรียนรู้การคิดร่วม ทำร่วม ตัดสินใจร่วมในการฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำและประกาศเขตอนุรักษ์โดยชุมชนที่ผ่านมามีไม่เคยทำมาก่อน
6. เกิดความร่วมมือระหว่างทีมวิจัย อบต.ชลคราม กศน. ดอนสัก องค์การพัฒนาเอกชน(กลุ่มสายรุ้ง) ในการฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำและประกาศเขตอนุรักษ์
7. ทีมวิจัยมีความรับผิดชอบมากขึ้น รู้จักการทำงานเป็นทีมมากขึ้น

ปัญหาอุปสรรค

1. การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำในวันปล่อยบางทีมปล่อยผิดวิธีโดยเฉพาะหอยกันอาจทำให้โอกาสรอดมีน้อย
2. การประกาศเขตอนุรักษ์เป็นเพียงการปักป้ายยังไม่ได้ทำหุ่นหรือปักหลักล้อมรอบบริเวณเขตอนุรักษ์ ทำให้คนอื่นๆ ที่ใช้ประโยชน์คลองครามให้เหตุผลว่ามีเขตไม่ชัดเจน มีปัญหาอยู่บ้างที่มีคนทำมาหากินในเขตอนุรักษ์
3. การจัดเก็บข้อมูลของสัตว์น้ำได้ยากทำได้เพียงสังเกตและสุ่มดูว่าบริเวณที่ปล่อยยังมีหอยหรือไม่อย่างไร เมื่อไปประกอบอาชีพตามวิถีชีวิต บางครั้งนัดไปสุ่มและโดยกำหนดพื้นที่ กำหนดคนจับ กำหนดเวลา นำมานับจำนวนตัวหาค่าเฉลี่ย หาเปอร์เซ็นต์หอยแต่ละขนาด

กิจกรรมที่ 6 ฝึกระวังพื้นที่ป่าชายเลนและเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อดูแลและป้องกันการใช้เครื่องมือทำลายล้าง ผิดกฎหมายในการจับสัตว์น้ำ
2. เพื่อดูแลและป้องกันการทำลายทรัพยากรป่าชายเลน
3. เพื่อควบคุมดูแลการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าและสัตว์น้ำตามกฎหมายระเบียบที่ชุมชนกำหนดขึ้น
4. เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนและสัตว์น้ำให้กับคนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง

วัน เวลา สถานที่จัด ผู้เข้าร่วม

ใช้การฝึกระวังสองแบบ ทั้งตามวิถีชีวิตและการเฝ้ายาม วันเวลาไม่แน่นอน โดยจะมีทีมฝึกระวังทั้งหมดมีจำนวน 10-12 คน

ว / ด / ป	กิจกรรม	สถานที่จัด	จำนวนผู้เข้าร่วม	องค์ประกอบผู้เข้าร่วม
7 พ.ย.52	ประชุมร่างกฎระเบียบ กติกาชุมชนกับการ ฟื้นฟูทรัพยากรป่าชาย เลนและสัตว์น้ำ	23 ม.2 ต.ชลคราม	13 คน	ทีมวิจัย ผู้สนใจ พี่เลี้ยง พื้นที่กลุ่มสายรุ้ง
7 ธ.ค.52	นำเสนอกฎระเบียบ กติกาชุมชนกับการ ฟื้นฟูทรัพยากรป่าชาย เลนและสัตว์น้ำ	ศาลาประชุม หมู่บ้าน ม.2 ต.ชลคราม	39 คน	ทีมวิจัย คนในชุมชน พี่เลี้ยงพื้นที่กลุ่มสายรุ้ง
30 พ.ย.52	ประชาสัมพันธ์ (ป้ายประชาสัมพันธ์)	คลองคราม	11 คน	ทีมวิจัย พี่เลี้ยงพื้นที่กลุ่ม สายรุ้ง

ว / ต / ป	กิจกรรม	สถานที่จัด	จำนวนผู้เข้าร่วม	องค์ประกอบผู้เข้าร่วม
24 ก.ย.53	ประชุมทำแผนปฏิบัติการ การไถ่รางวัล	23 ม.2 ต.ชลคราม	11 คน	ทีมวิจัย พี่เลี้ยงพื้นที่กลุ่ม สายรุ้ง
ก.ย. , ต.ค. , พ.ย. , ธ.ค. , ม.ค. , ก.พ. , มี.ค. , เม.ย. , พ.ค. , มิ.ย. , ก.ค. , ส.ค.	- ปฏิบัติการไถ่รางวัล - ประเมินผล / สรุปผล	- คลองคราม - จัดร่วมการ ประชุมทีม วิจัย	ทีมวิจัยปฏิบัติการ ไถ่รางวัลทีมวิจัย	ทีมวิจัย

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

1. ประชุมเพื่อตั้งกฎระเบียบในการอนุรักษ์ป่าชายเลนและสัตว์น้ำของชุมชน
2. นำเสนอระเบียบกฎกติกาในเวทีหมู่บ้าน เพื่อให้คนในชุมชนได้ทราบและเต็มเต็ม พร้อมนำไปปฏิบัติ
3. ทำการประชาสัมพันธ์กฎระเบียบ เช่น การปักป้ายประชาสัมพันธ์ภายในคลอง
4. ประชุมวางแผนเกี่ยวกับรูปแบบการไถ่รางวัล
5. ปฏิบัติการไถ่รางวัล
6. ประมวลผล จากการไถ่รางวัล

รายละเอียดกิจกรรม

จากปัญหาความเสื่อมโทรมภายในคลองคราม ทีมวิจัยจึงจัดกิจกรรมการไถ่รางวัล เพื่อช่วยสอดส่องดูแลและรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยเริ่มจากทีมวิจัยได้ช่วยกันกำหนดกฎระเบียบการใช้ทรัพยากรภายในคลองขึ้น แล้วนำเสนอต่อที่ประชุมภายในหมู่บ้าน ได้รับเสียงตอบรับจากชาวบ้านเป็นอย่างดี ทั้งยังมีการเสนอกฎระเบียบเพิ่มเติมอีกด้วยเพื่อให้ครอบคลุมมากที่สุด หลังจากนั้นจึงมีการปิดประกาศเพื่อให้ผู้ใช้ประโยชน์ในคลองได้รับทราบโดยทั่วกัน เนื่องจากว่ามีกลุ่มคนหลากหลายกลุ่มที่เข้ามาใช้ประโยชน์บริเวณคลองครามนี้ ก่อนที่จะวางแผนจัดรูปแบบและกำหนดตัวทีมไถ่รางวัลเพื่อเริ่มดำเนินการไถ่รางวัลอย่างต่อเนื่องในทุกสัปดาห์ ตลอดจนการไถ่รางวัลในการใช้ชีวิตประจำวันอีกด้วย

สิ่งที่ได้จากกิจกรรม

1. ได้ดูแลและป้องกันการใช้เครื่องมือทำลายล้างผิดกฎหมายในการจับสัตว์น้ำพื้นที่คลองคราม
2. ได้ควบคุมดูแลการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลนและสัตว์น้ำตามกฎระเบียบกติกาชุมชนที่กำหนดขึ้น
3. ทีมวิจัยมีทักษะในการปฏิบัติการไถ่รางวัล

4. การทำลายทรัพยากรป่าชายเลนและสัตว์น้ำลดลงจากเดิมที่เป็นอยู่
5. การทำป่ายประชาสัมพันธุ์สามารถสร้างกระแส สร้างการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน ชุมชนใกล้เคียง เกิดจิตสำนึกร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนและสัตว์น้ำ

ปัญหาอุปสรรค

1. การปฏิบัติการเฝ้าระวังขาดเครื่องมือสื่อสาร วิทยุสื่อสาร
2. การปฏิบัติการเฝ้าระวังต้องฝึกทักษะพอสมควร ทีมวิจัยยังขาดทักษะและความมั่นใจในการปฏิบัติงานกังวลความเสี่ยงในชีวิตและทรัพย์สิน
3. การปฏิบัติงานขาดการประสานความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

กิจกรรมที่ 7 เผยแพร่ประชาสัมพันธ์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างการเรียนรู้แก่เยาวชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนและสัตว์น้ำ
2. เพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ทรัพยากรป่าชายเลนและสัตว์น้ำบ้านครามล่าง

วัน เวลา สถานที่จัด ผู้เข้าร่วม

กิจกรรมดำเนินควบคู่กับการกิจกรรมอื่นๆ อยู่เสมอๆ โดยเน้นกลุ่มเด็กนักเรียนเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกเด็กไปในตัวด้วย ซึ่งในกิจกรรมแต่ละครั้งมีผู้เข้าร่วมประมาณ 30-40 คน

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

1. ประชุมเพื่อจัดเตรียม แบ่งภาระหน้าที่ในกิจกรรมต่างๆ เช่น การปลูกป่าชายเลน การทำอีเอ็มบอล ฯลฯ
2. ส่งหนังสือเชิญไปยังโรงเรียนต่างๆ เพื่อนำกลุ่มเยาวชนมาร่วมเรียนรู้
3. ปฏิบัติในกิจกรรมต่างๆ เช่น การปลูกป่าชายเลน การทำอีเอ็มบอล ฯลฯ
4. ประมวลผลการทำกิจกรรม

รายละเอียดกิจกรรม

มีกิจกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นผลเชื่อมโยงกับการประชาสัมพันธ์งาน คือ

1. สร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนในกิจกรรมจากปลูกป่าชายเลน ซึ่งมีต้นจากและต้นโกงกาง เป็นสื่อการเรียนรู้
2. สร้างการเรียนรู้ของเยาวชนในการจัดทำอีเอ็มบอลเพื่อบำบัดน้ำเสีย ทั้งสาเหตุและปัญหาของน้ำเสีย ตลอดจนวิธีการและการใช้ประโยชน์ของอีเอ็มบอล
3. สร้างการเรียนรู้ของเยาวชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวโดยชุมชน
4. สร้างการเรียนรู้สำรวจแหล่งเรียนรู้ที่จะพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้

สิ่งที่ได้จากกิจกรรม

1. ทีมวิจัยได้ถ่ายทอดความรู้เผยแพร่ประชาสัมพันธ์เรื่องต่างๆ ให้แก่เยาวชนทั้งในชุมชนและโรงเรียน
2. เด็กๆ เกิดการเรียนรู้สถานการณ์จริงในพื้นที่ซึ่งไม่มีในตำรา
3. เด็กๆ ได้เรียนรู้ทฤษฎีควบคู่กับการปฏิบัติจริงไม่ใช่เรียนแต่ทฤษฎี
4. เด็กๆ สนุกมีความสุขในการเรียนรู้
5. เกิดความร่วมมือระหว่างชุมชน(ทีมวิจัย) โรงเรียน
6. เกิดแนวทางการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ 3 ระดับ คือ ศูนย์เรียนรู้ระดับบุคคล / ครัวเรือน ศูนย์เรียนรู้การทำกะปิ และศูนย์เรียนรู้ภาพรวมการฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนและสัตว์น้ำ
7. ทีมวิจัยคิดเป็นระบบมากขึ้น เห็นคุณค่าตัวเองมากขึ้นมีการสื่อสารถ่ายทอดความรู้ให้กับคนในชุมชน เยาวชน อย่างต่อเนื่อง ด้วยความตั้งใจและเต็มใจ

ปัญหาอุปสรรค

1. การทำกิจกรรมกับเด็กๆ ต้องระมัดระวังในหลายๆ เรื่อง การลงปฏิบัติการต้องดูแลอย่างใกล้ชิด ต้องมีกฎกติกา ข้อตกลงร่วมกัน
2. การทำกิจกรรมกับเด็กขาดการประสานงานผู้ปกครองเข้าร่วมด้วยโดยให้เด็กเป็นตัวเชื่อมโยง
3. การทำกิจกรรมสร้างกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาคนไม่เห็นเป็นรูปธรรมเหมือนสร้างถนน สร้างสะพาน ทำให้สิ่งที่ทำมีเพียงคนมองดูวิพากษ์วิจารณ์ไปต่างๆ นานา
4. การพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชนไม่มีงบประมาณจึงต้องใช้มติที่ประชุมใช้อาคารที่บ้านทีมงานที่เขาพร้อมทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ซึ่งตอนแรกขอความร่วมมือจาก อบต. ในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ที่ทำเทียบเรือลงคลองความ

กิจกรรมที่ 8 เวทีนำเสนอผลงานวิจัยสู่ชุมชน

วัตถุประสงค์ เพื่อนำเสนอผลการวิจัยให้ชุมชน และหน่วยงานได้รับทราบ และรับฟังข้อเสนอแนะในการทำงาน

วัน เวลา สถานที่

วันที่ 14-16 มีนาคม 2554 ตั้งแต่ เวลา 08.00-17.00 น. ณ สนามกิตติมงคลพิพัฒน์ (สนามหลวงพ่ोज้อย) หน้าว่าการอำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ประชุมร่วมกับเครือข่ายทีมวิจัยทุกโครงการในพื้นที่อำเภอดอนสัก เพื่อหารือเรื่องการจัดเวที โดยมีมติร่วมกันว่าจะนำเสนอผลงานในงาน “วันวิชาการ สืบสานภูมิปัญญา ชุมชนก้าวหน้า พัฒนาสู่ความยั่งยืน” ซึ่งเป็นงานประจำปีของชุมชนดอนสัก ในวันที่ 14-16 มีนาคม 2554
2. ประชุมทีมวิจัย เพื่อคิดรูปแบบการนำเสนอผลงาน และแบ่งหน้าที่กันทำงาน
3. รับผิดชอบหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย
4. ร่วมกันจัดชุมนำเสนอผลงาน ในงาน “วันวิชาการ สืบสานภูมิปัญญา ชุมชนก้าวหน้า พัฒนาสู่ความยั่งยืน”

รายละเอียดการดำเนินงาน

เนื่องจากช่วงที่จะจัดเวทีนำเสนอผลงานวิจัยสู่ชุมชน เป็นจังหวะดีที่อยู่ในช่วงใกล้กับการจัดงานวันวิชาการฯ ของอำเภอดอนสัก ทีมวิจัย และเครือข่ายทีมวิจัยในพื้นที่อำเภอดอนสัก จึงตัดสินใจร่วมกันว่าจะขอสถานที่จากอำเภอในการจัดงาน เนื่องจากเห็นว่าถ้าจัดร่วมกันจะทำให้การทำงานวิจัยในพื้นที่อำเภอดอนสัก เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมากขึ้นทั้งในระดับอำเภอ และระดับจังหวัด เพราะในงานวันวิชาการฯ มีกลุ่มคนที่เข้าร่วมทั้งในระดับอำเภอ และ ระดับจังหวัด และโรงเรียนต่างๆ กว่า 27 โรงเรียนเขตพื้นที่อำเภอดอนสัก โดยใช้ชื่อชุมนว่า “ชาวบ้าน กับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” ภายในชุมนแบ่งเป็น 7 ฐานการเรียนรู้ ของงานวิจัย 7 โครงการ แต่ละฐาน จะเน้นใน 5 เรื่องหลัก คือ ของใคร ของใคร ของใคร ของใคร ของใคร ถ่ายทอดความรู้ และรับฟังความคิดเห็นข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วม กล่าวคือ โชว์ผลการทำงาน ภาพถ่ายการทำงาน และผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาจากวัสดุที่มีในป่าชายเลน รวมถึงสาธิตการประกอบอาหารพื้นบ้านจากสัตว์น้ำและพืชพรรณในป่าชายเลน ซึ่งอาหารที่ประกอบขึ้นจะให้ผู้เข้าร่วมชิม และขายบางส่วน ทั้งนี้ทีมวิจัยทำหน้าที่เป็นวิทยากรประจำฐานการเรียนรู้ คอยให้ความรู้ ตอบข้อซักถามของผู้เข้าร่วม ในเรื่องกระบวนการทำงานที่ผ่านมา รวมถึงให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและด้านอื่นๆ ด้วย ซึ่งผู้เข้าร่วมสามารถเข้าไปเรียนรู้แต่ละฐานได้ตามความสนใจของแต่ละคน นอกจากนี้ทีมวิจัยยังได้มีโอกาสขึ้นไปประชาสัมพันธ์การจัดนิทรรศการในชุมนบนเวทีกลางของงานอยู่เป็นระยะๆ

ทั้งนี้สิ่งที่ปรากฏในชุมนไม่เพียงเฉพาะการนำเสนอผลจากการทำงานวิจัยเท่านั้น แต่ยังมีการต่อยอดการทำงานในเรื่องการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากป่าชายเลน เช่น กะปิบ้านดอนนาร การทำชาใบชูล และการนำสมุนไพรในป่าชายเลนมาทำยาตอง เป็นต้น ซึ่งได้รับความสนใจอย่างดีจากนักเรียนชุมชนและผู้เข้าร่วมงาน สำหรับการจติดนิทรรศการและนำเสนอผลงานของทีมวิจัย ร่วมกับงานวันวิชาการ สานภูมิปัญญา ชุมชนก้าวหน้า พัฒนาสู่ความยั่งยืน ในครั้งนี้ ถือเป็นมิติใหม่ของงานที่มีชุมชน เข้าไปจัดนิทรรศการร่วมกับโรงเรียน ซึ่ง คุณวรรณเพ็ญ เกิดสุวรรณ และคุณสุคนธ์ทิพย์ รักแก้ว พี่เลี้ยงในพื้นที่มีส่วนสำคัญเป็นอย่างมากในการผลักดันให้เกิดขึ้น เพื่อสร้างพื้นที่นำเสนอผลงานให้กับทีมวิจัย โดยงานนี้

นอกจากจะเป็นการประชาสัมพันธ์การทำงานของชุมชนให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางแล้ว ยังถือเป็นการประกาศเจตจำนงของชุมชนในการยืนหยัดเพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ให้คงอยู่กับชุมชน รวมถึงการสร้างเครือข่ายในการหนุนเสริมการทำงาน และเข้ามาเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อสานต่อแนวคิดให้ขยายไปสู่สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอื่นๆ ต่อไป อย่างไรก็ตาม การจัดงานขึ้น 3 วัน ทำให้ทีมวิจัยบางคน รู้สึกว่าเสียเวลาในการประกอบอาชีพของตนเองไป ถ้ามีงานในลักษณะนี้เกิดขึ้นอีก อยากเสนอให้แบ่งหน้าที่การรับผิดชอบ ออกเป็น 3 กลุ่ม แต่ละกลุ่มรับผิดชอบดูแลงาน 1 วัน

3. แหล่งข้อมูล และวิธีการเก็บข้อมูล

การวิจัยเพื่อท้องถิ่นจำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยการวิจัยครั้งนี้ให้ความสำคัญทั้งข้อมูลที่ได้จากการจัดเวทีระดมความคิดเห็น สันทนากลุ่มย่อย การสัมภาษณ์ การสังเกตโดยตรงและการสังเกตโดยทางอ้อม และข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมไว้แล้วเป็นเอกสาร บทความ สิ่งพิมพ์ หนังสือ โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลสรุปได้ดังนี้

3.1 ค้นคว้าจากเอกสาร

จากการประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะพบมากในกิจกรรมการศึกษาสำรวจบริบทในพื้นที่ ซึ่งค้นคว้าจากเอกสารข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านจากสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลชลคราม และเอกสารเก่าภายในวัดชลครามที่บอกเล่าเรื่องราวในอดีตของชุมชนบ้านครามล่าง

3.2 การสัมภาษณ์ สอบถาม

เป็นการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ จะมีลักษณะพูดคุยกันไปเรื่อยๆ มากกว่าแต่แอบสอดแทรกคำถามที่ต้องการจะทราบอยู่ด้วย ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้อาวุโส ผู้เฒ่าผู้แก่ภายในหมู่บ้านถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตและการเปลี่ยนแปลงมาสู่ปัจจุบัน โดยใช้โอกาสในวันสำคัญอย่างวันพระที่ผู้อาวุโสจะมาทำบุญที่วัด จึงใช้โอกาสนี้เพื่อสัมภาษณ์ข้อมูล

3.3 การประชุมระดมความคิดเห็น

เป็นสิ่งที่เด่นและมีความสำคัญมาก เพราะมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างทั่วถึง สมาชิกภายในวงสนทนาสามารถเปิดใจกล้าพูดคุยมากกว่าการคุยในกลุ่มใหญ่ และเป็นการประชุมที่สามารถเห็นผลของการประชุมได้อย่างชัดเจนและรวดเร็วมากที่สุด

3.4 การสนทนากลุ่มย่อย

เป็นการร่วมแสดงความคิดเห็นในกลุ่มเล็กๆ โดยอาจจะไม่ได้หวังผลสำเร็จอย่างการระดมความคิดเห็น แต่เป็นการพูดคุยถึงประเด็นต่างๆ ที่ได้ไปพบเจอมา แล้วนำมาร่วมแลกเปลี่ยน หรือนำมาปรึกษาหาทางแก้ไข เป็นจุดนำมาซึ่งข้อมูลที่ละเอียด ยิบย่อยมากกว่าการคุยในกลุ่มใหญ่

3.5 การปฏิบัติการ

สรุปผลระหว่างการปฏิบัติการและหลังปฏิบัติการ เป็นเครื่องมือที่สามารถเห็นผลในระยะสั้น สามารถจะเข้าใจเหตุการณ์หรือเรื่องราวต่างๆได้ง่ายที่สุด แต่อาจจะมีข้อเสียหากปฏิบัติการไม่ต่อเนื่อง เพราะจะไม่สามารถเห็นผลของการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการได้

3.6 สังเกต

ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม เป็นการสังเกตตลอดช่วงการทำงาน ทั้งที่มีข้อตกลงให้ต้องไปสังเกต หรือจากการพบเห็นในการใช้ชีวิตประจำวัน เช่น ในกิจกรรมการเฝ้าระวังที่ต้องมีการสังเกตถึงเหตุที่ผิดแผกไปจากเดิมในคลองคราม กิจกรรมการสำรวจเก็บข้อมูลต้นไม้ป่าชายเลนที่ปลูกหรือหอยที่ได้ปล่อย จะต้องมีการสังเกตเพื่อสามารถจะนำมาเปรียบเทียบกับเหตุการณ์ที่แล้วมาได้ จะส่งผลในการประเมินความเปลี่ยนแปลงไปและสามารถจะหาแนวทางแก้ไขได้

3.7 การประชุมเวทีใหญ่

จะเป็นการนำเสนอข้อมูลให้บุคคลส่วนใหญ่ได้รับทราบ และมีการร่วมเติมเต็มข้อมูลในส่วนที่ขาดหายไม่สมบูรณ์ หรือรับคำชี้แนะจากบุคคลอื่น เช่น การจัดเวทีนำเสนอข้อมูลชุมชนบ้านครามล่างเพื่อจะให้ชาวบ้านทั้งหมดได้รับทราบและช่วยเติมเต็มหรือแก้ไขข้อมูลในส่วนที่ผิด การจัดเวทีนำเสนอกฎระเบียบซึ่งได้มีการเพิ่มเติมกฎระเบียบจากเวทีใหญ่เช่นกัน เวทีชี้แจงโครงการจะได้รับคำชี้แนะในการปฏิบัติงานจากหลากหลายบุคคล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยที่ได้จากกระบวนการจัดเก็บข้อมูล ตั้งแต่เริ่มศึกษาวิจัยมีการวิเคราะห์อย่างต่อเนื่องของทีมีวิจัยทุกเดือน เพื่อวิเคราะห์ผลให้ตามติดทันสถานการณ์ จากการทำกิจกรรมต่างๆได้นำข้อมูลผ่านการวิเคราะห์มาแล้วนั้นจัดหมวดหมู่ตามหมวดกิจกรรม วิเคราะห์ความสัมพันธ์ตามวัตถุประสงค์ที่ศึกษา เขียนผลการศึกษาโดยการบรรยายเล่าเรื่องตามกิจกรรม รวมไปถึงการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย

มีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ทั้งเชิงคุณภาพ เช่น ประวัติความเป็นมา การร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ทั้งการเฝ้าระวัง การปลูกป่าการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำเป็นต้น และการวิเคราะห์เชิงปริมาณ เช่น เปอร์เซ็นต์การรอดของต้นไม้ป่าชายเลนและหอยที่ได้ปล่อยไป

บทที่ 4

การฟื้นฟูลำคลองและทรัพยากรป่าชายเลน

การสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับพื้นที่เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับวิถีการประกอบอาชีพประมงของชุมชน ดังนั้น ทีมวิจัยจึงได้ทำกิจกรรม เกี่ยวกับการฟื้นฟูลำคลอง และทรัพยากรป่าชายเลนขึ้น เพื่อสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับพื้นที่ ให้สามารถเป็นแหล่งประกอบอาชีพของชุมชนต่อไปได้ โดยได้ปลูกป่าชายเลน และปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำลงในพื้นที่ พร้อมทั้งกำหนดเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ และทำป้ายเขตอนุรักษ์ และ กฎกติกาการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ เพื่อประชาสัมพันธ์ให้ผู้เข้ามาหากินในพื้นที่ได้รับรู้ถึงการทำงาน นอกจากนี้ยังได้บำบัดน้ำในคลองโดยใช้ อีเอ็มบอล โดยมีรายละเอียดการทำงาน ดังนี้

1. การกำหนดพื้นที่เพื่อทำเขตอนุรักษ์

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับคลองความในอดีตที่มีผลสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันทั้ง น้ำเสีย และการใช้เครื่องมือประมงทำลายล้าง และการตัดไม้ป่าชายเลน ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำมีแนวโน้มลดลงเรื่อยๆ ทีมวิจัยได้ใช้วิธีเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำในพื้นที่โดยการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ ควบคู่ไปกับการปลูกป่าชายเลนเพื่อสร้างแหล่งที่อยู่อาศัยให้กับสัตว์น้ำ ซึ่งนอกจากการปลูกต้นไม้ป่าชายเลนจะเป็นการเพิ่มพื้นที่ป่า เพิ่มแหล่งที่อยู่อาศัยและเพาะพันธุ์สัตว์น้ำแล้วยังสามารถป้องกันการพังทลายของชายฝั่งได้อีกด้วย และที่สำคัญคือทรัพยากรทั้งสัตว์น้ำ และป่าชายเลน ที่สมบูรณ์จะสามารถเป็นแหล่งสร้างงาน สร้างรายได้ ให้กับคนในชุมชน และชุมชนใกล้เคียงได้ในอนาคต

ทั้งนี้ทีมวิจัยได้ลงสำรวจพื้นที่ เมื่อวันที่ 12-13 ตุลาคม 2552 พบว่า พื้นที่ที่เหมาะสมในการทำเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ คือ บริเวณคลองลัดบน และคลองลัดล่าง เนื่องจาก ทั้ง 2 พื้นที่ มีลักษณะเป็นคลองตาย ซึ่งเกิดจากการขุดคลองความมีลักษณะที่คดเคี้ยวในอดีตให้เป็นเส้นตรง เพื่อเป็นเส้นทางลัดในการสัญจรไปมา การขุดดังกล่าวทำให้น้ำเปลี่ยนทิศทางไหลในแนวตั้งตรงลงสู่ทะเล ส่งผลต่อคลองในส่วนที่โค้งซึ่งไม่ค่อยได้ใช้ประโยชน์ดินเลน และมีป่าชายเลนงอกขึ้นเต็มพื้นที่ ทีมวิจัยจึงได้กำหนดพื้นที่ดังกล่าว เป็น เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ โดยปักป้ายกำหนดเขตอนุรักษ์ และกำหนดกติกาการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ไว้ทั้งบริเวณทางเข้า และ ทางออกเพื่อให้ผู้ที่เข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่เห็นอย่างชัดเจน รวมถึงมีการเฝ้าระวังพื้นที่อย่างเข้มข้นมากกว่าบริเวณอื่นๆ รายละเอียดพื้นที่เป็นดังภาพ

2. การปลูกป่าชายเลน

เมื่อได้พื้นที่ในการปลูกป่าชายเลน และชนิดพันธุ์ไม้ที่จะปลูกแล้ว ทีมวิจัยก็ได้วางแผนการปลูกป่าชายเลน ได้แบ่งการทำการกิจกรรมหลักๆ ออกเป็น 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 ปลูกต้นจากจำนวน 10,000 ต้น เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2552 และ ครั้งที่ 2 ปลูกต้นโกงกาง จำนวน 20,000 ต้น เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2553 โดยผู้เข้าร่วมประกอบด้วย ทีมวิจัย ชุมชน เยาวชนโรงเรียนวัดสิงขร บัณฑิตอาสา รุ่นที่ 5 กลุ่มสายรุ้งพี่เลี้ยงพื้นที่ และ อบต.ชลคราม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- การปลูกต้นจาก

เนื่องจาก “ต้นจาก” เป็นพืชที่เจริญเติบโตได้ทั่วไปบริเวณชายฝั่งทะเล ป่าชายเลน และบริเวณที่ลุ่มที่น้ำทะเลท่วมถึงเป็นครั้งคราว ที่ไม่ใช่พื้นที่ดินทราย เป็นพืชที่ให้คุณค่าทั้งทางนิเวศวิทยา และคุณค่าทางเศรษฐกิจ แก่ชาวบ้านเป็นอย่างมาก โดยถือเป็นพืชที่ผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตของชุมชนมาตั้งแต่อดีต ซึ่งมีภูมิปัญญาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากส่วนต่างๆ ของต้นจากมาแต่บรรพบุรุษ เช่น การทำน้ำตาลจาก การทำเป็นน้ำส้ม การนำมากลั่นเป็นแอลกอฮอล์ และ การนำใบมาฉนวนยาสูบ การนำใบมามุงหลังคา การนำต้นมาทำเชื้อเพลิง เป็นต้น ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทีมวิจัยจึงเลือกที่จะปลูกต้นจาก

สำหรับการปลูกครั้งนี้ ทีมวิจัยได้เตรียมต้นกล้าจำนวน 10,000 ต้น เตรียมพันธุ์ โดยการช่วยกันเก็บจากธรรมชาติในพื้นที่ และพื้นที่ใกล้เคียง โดยเลือกที่มีหน่อยาวประมาณ 5-10 นิ้ว เนื่องจาก จากประสบการณ์ การปลูกที่ผ่านมา พบว่า การหาลูกพันธุ์จากในพื้นที่ จะมีอัตราการรอดมากกว่า สะดวก และประหยัดกว่าการใช้กล้าพันธุ์จากหน่วยงาน สำหรับปลูกในพื้นที่สองฝั่งคลองคราม พื้นที่ ประมาณ 10 เมตร*2000 เมตร หรือ ประมาณ 12.5 ไร่ ในวันที่ 13 ตุลาคม 2552 โดยการปลูก จะเลือกปลูกในที่ดอน บริเวณริมคลอง ระยะห่างระหว่างต้นประมาณ 1-1.5 เมตร เนื่องจากเห็นว่าเป็นระยะที่เหมาะสมสำหรับการเจริญเติบโตของต้นจาก และเมื่อต้นจากเจริญเติบโตต้องหมั่นตัดหน่อจากที่ลำเข้ามาในคลองออกเพื่อป้องกันไม่ให้กีดขวางทางสัญจรไปมาในอนาคต

หลังจากปลูกต้นจาก เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2552 และทีมวิจัยก็ได้เริ่มติดตามการเจริญเติบโต ตั้งแต่ ช่วงเดือนพฤศจิกายน 2552 – สิงหาคม 2553 ทีมวิจัยมีการลงพื้นที่สำรวจการเจริญเติบโตของต้นจากทุก 2 เดือน ได้ข้อมูล ดังตาราง ตารางแสดงข้อมูลการเจริญเติบโตของต้นจาก

ช่วงเดือน	สิ่งที่สังเกตเห็น
พ.ย. – ธ.ค.52	พบว่าต้นจากมีโอกาสรอดอยู่บ้าง มีการลอยขึ้นจากดินบ้างเพราะตอนปลูกกดไม่แน่นเท่าที่ควร บางต้นที่เติบโตดีจะแตกหน่อแล้วประมาณ 4

ช่วงเดือน	สิ่งที่สังเกตเห็น
	- 6 นิ้ว บางต้นก็ตายเพราะเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมน้ำในคลองสูงจึงทำให้มีตะกอนเกาะตามใบบ้าง ต้นเอียงบ้าง ขยะทับบ้าง ยอดจมน้ำบ้าง จึงต้องติดตามดูแลต่อไป
ม.ค. – ก.พ.53	พบว่าต้นจากที่ลอยหลุดจากดินแล้วไปติดปลายคลองเกิดการงอกสวยงามดี แต่บางต้นหน่อเน่าดำ คาดว่าโอกาสรอดของต้นจากที่ปลูกล้นประมาณ 50% ของจำนวนที่ปลูกทั้งหมดจำนวน 10,000 ต้น คงเหลือประมาณ 5,000 ต้น และต้องใช้เวลาในการดูแลรักษา ใ้เฝ้าระวังต่อไป
มี.ค. – เม.ย.53	พบว่าต้นจากที่ปลูกมีโอกาสรอดประมาณ 50% จำนวนประชากร 5,000 ต้น ความสูง 10 – 20 เซนติเมตร ใบ 2 – 3 ทาง ที่ตายประมาณ 50% เหตุผลหลังจากปลูกเจอปัญหาน้ำใหญ่ในช่วงปลายปี ยอดจมทำให้น้ำตะกอนดินเลนห้อยยอด ฟูเปี้ยว(ฟูแสม)กินยอด บางส่วนเป็นเพราะตอนปลูกไม่แน่นทำให้ลอยไปงอกที่อื่นบ้าง บางส่วนตายบ้าง บางส่วนลอยไปสู่ทะเลใหญ่
พ.ค. – มิ.ย.53	ร่วมกัน สุ่มจุดที่ปลูกต้นจากเพื่อนับจำนวนต้นจากโดยเลือกบริเวณที่เนินคลองครามเนื้อที่ 10 x 10 เมตร นับต้นจากได้จำนวน 116 ต้น ต้นที่รอด 106 ต้น ต้นที่ตาย 10 ต้น คิดเป็นเปอร์เซ็นต์การรอดของต้นจาก 91.38% ต้นที่ตายไปคิดเป็น 8.62% จากการลงพื้นที่สำรวจพบว่าต้นจากมีความสูงประมาณ 20 เซนติเมตร ข้อสังเกตพบว่ามีตะกอนเกาะใบทำให้ใบไหม้ ทำให้ต้นจากตาย แต่ต้นจากที่ถูกพัดไปกับน้ำกลับเจริญเติบโตได้ดี
ก.ค. – ส.ค.53	ต้นจากมีใบไหม้เพราะตะกอนโคลนเกาะทำให้ตายบ้างในแต่ละจุดที่ปลูกไว้ ช่วงเดือน 9 – 10 มีการแตกใบเขียวเข้ม แตกทางใบ ประมาณ 4 – 6 ทาง ความสูงประมาณ 20 – 30 เซนติเมตร บางต้นสูงกว่านี้

จากตาราง จะเห็นว่า ระยะเวลาจากช่วงที่ปลูก จนถึงเดือน สิงหาคม 2553 พบว่าต้นจากตายไปกว่า 50 % เนื่องมาจากหลาย สาเหตุ เช่น ช่วงที่ปลูก กดลูกจากลงไปไม่แน่นพอ ประกอบกับคลื่นจากเรือที่หากินในคลองซัดกระแทกฝั่ง ทำให้ลูกจากหลุดลอยไปกับกระแสน้ำ บางส่วนลอยไปเกยตื้นบริเวณปากคลองและสามารถเจริญเติบโตต่อไปได้ บางส่วนลอยออกสู่ทะเล หลังจากปลูกได้ไม่นานก็มีระดับน้ำสูง ทำให้ต้นจาก

ในบางพื้นที่จมอยู่ใต้น้ำ มีตะกอนมาเกาะยอดจาก มีขยะมาทับยอด และมีปูเปี้ยวกัดกิน ยอด ได้รับความเสียหายบางส่วน อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจ ยังมีบางพื้นที่ที่ประสบปัญหา ดังกล่าวน้อย คือ การปลูกบริเวณที่ดอน จะมีอัตราการรอดสูง คือ จากการสำรวจ บริเวณที่เนินคลองคราม พื้นที่ประมาณ 100 ตารางเมตร พบต้นจากจำนวน 106 ต้น ต้นตาย 10 ต้น คิดเป็นอัตราการรอดถึง 91.38 % และเมื่อปลูกผ่านไป ประมาณ 10 เดือน พบว่า ต้นจาก มีการแตกใบเขียวเข้ม แตกทางใบประมาณ 4 – 6 ทาง ความสูง 20 – 30 เซนติเมตร บางต้นสูงกว่านี้ อัตราการรอดโดยภาพรวมประมาณ 50 %

- การปลูกโกงกาง

“โกงกาง” เป็นไม้ขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ที่ขึ้นได้ในดินเลนที่ค่อนข้างอ่อน ลึก และมีน้ำทะเลท่วมถึงตลอดเวลา ดังนั้น จึงพบไม้ชนิดนี้ขึ้นตามชายฝั่งทะเลริมแม่น้ำ, ชายคลองและป่าชายเลน การปลูกโกงกางถือเป็นการสร้างที่อยู่อาศัยให้สัตว์น้ำ และเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ นอกจากนี้เมื่อต้นโกงกางใหญ่ขึ้นก็ช่วยในการป้องกันการชะล้าง การพังทลายของชายฝั่งได้อีกทางหนึ่ง

ในการปลูกโกงกางในครั้งนี้ ทีมวิจัยวางแผนไว้ว่าจะปลูกโกงกางจำนวน 20,000 ต้น ซึ่งมีทางเลือกในการหาลูกพันธุ์ 2 ทางเลือก คือ การประสานขอการสนับสนุนจากสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 14 ซึ่งเป็นพันธุ์โกงกางชำถุงที่เริ่มแตกรากและใบแล้ว และอีกทางเลือกหนึ่งคือ ทีมวิจัยหาฝักโกงกางเอง เนื่องจากลูกพันธุ์ที่ใช้ปลูก สามารถปลูกได้ทั้งจากโกงกางชำถุง และจากฝักแก่ของโกงกาง แต่จากการประชุมร่วมกัน และดูความเหมาะสมของสภาพพื้นที่แล้ว ทีมวิจัยตัดสินใจที่จะแบ่งหน้าที่กันหาฝักแก่โกงกางเอง โดยหารหาจากในป่ามาปลูก เนื่องจาก การปลูกในปริมาณเยอะๆ นั้นปลูกด้วยฝักจะง่ายกว่า ทั้งในเรื่องของการปลูก และการขนส่งลูกพันธุ์ และจากสภาพพื้นที่เองเป็นดินเลนอ่อนง่ายต่อการปลูกด้วยฝักแก่(ลักษณะฝักแก่คือ จุกที่ปลายฝักด้านบนเริ่มหลุด) ทีมวิจัยจึงเลือกปลูกด้วยฝักแก่

ทั้งนี้ได้จัดงานปลูกป่า ร่วมกับชุมชน เยาวชน และหน่วยงานในพื้นที่ ในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2553 จำนวน 10,000 ต้น โดยการปลูกด้วยฝักแก่ วิธีปลูก คือ จะปักฝักโกงกางลงดินเลนในแนวตั้ง ประมาณ 1 ใน 3 ส่วนของความยาวฝัก ระยะห่างของการปลูก ประมาณ 1 – 1.5 เมตร ส่วนที่เหลืออีก 10,000 ต้น ทีมวิจัยได้ทยอยปลูกในช่วงวันที่ 22 กุมภาพันธ์ ถึง 5 มีนาคม 2553 จนแล้วเสร็จ ได้พื้นที่ปลูก ยาว

ประมาณ 3 กิโลเมตร กว้าง 10 เมตร ขนานริมฝั่งคลองทั้ง 2 ฝั่ง พื้นที่รวม ประมาณ 38 ไร่

จากนั้น ได้ลงพื้นที่ติดตามการเจริญเติบโตตั้งแต่ช่วง เดือนมีนาคม – สิงหาคม 2553 โดยมีการลงพื้นที่สำรวจการเจริญเติบโตของต้นโกงกางที่ปลูก 2 เดือน/ครั้ง ได้ข้อมูลดังตาราง

ตารางแสดงข้อมูลการเจริญเติบโตของต้นโกงกาง

ช่วงเดือน	สิ่งที่สังเกตเห็น
มี.ค.- เม.ย.53	สืบเนื่องจากการปลูกต้นโกงกาง 20,000 ต้น เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ - 5 มีนาคม 2553 มีการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลการเปลี่ยนแปลงการเจริญเติบโตของต้นโกงกางพบว่ามีโอกาสรอดประมาณ 17,000 – 18,000 ต้น เริ่มแตกใบ 2-3 ใบ ความสูงเพิ่มจากฝักโกงกางเล็กน้อย ที่ตายประมาณ 2,000 – 3,000 ต้น สาเหตุที่ตายเนื่องจากพันธุ์โกงกางที่ได้มายอดชำจากการเคลื่อนย้าย บางส่วนปักไม่แน่นทำให้ลอยบ้าง จากการสำรวจต้นโกงกางมีโอกาสรอด 85 – 90% ส่วนที่ตายด้วยสาเหตุต่างๆ 10 – 15%
พ.ค. – มิ.ย.53	นับจำนวนต้นโกงกางที่ปลูกเนื้อที่ 10 x 15 เมตร มีต้นโกงกางทั้งหมด 160 ต้น ต้นโกงกางรอด 156 ต้น ตาย 4 ต้น อัตราการรอด 97.5% อัตราการตาย 2.5% การเจริญเติบโต 2 ใบ แตกยอดชั้นสองแล้ว 2 ใบอ่อน 2 ใบสูงประมาณ 4 นิ้วจากฝัก 4 ใบสูงประมาณ 6 นิ้วจากฝักที่ใช้ปลูก ทีมวิจัยมีข้อสังเกตว่าใช้ฝักปลูกมีโอกาสรอดมากกว่าใช้พันธุ์เพาะชำถุง และมีข้อดีคือการขนย้ายไปปลูกก็สะดวกกว่า
ก.ค. – ส.ค.53	มีโคลนเกาะอยู่บ้างแต่น้อย ต้นโกงกางที่ปลูกเมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ – 5 มีนาคม 2553 มีอัตราการรอดภาพรวม 50% – 60% แตกใบ 8 – 10 ใบแล้ว ดูสวยทำให้ภูมิทัศน์ชายคลองครมดูดีขึ้น สำหรับต้นโกงกางที่ปลูกเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ.2553 มีโอกาสรอดประมาณ 50% แตกใบ 2-4 ใบแล้ว

จากตาราง จะเห็นว่า ระยะเวลาจากช่วงที่ปลูก โกงกาง จนถึง เดือน สิงหาคม 2553 ในช่วงแรก มีต้นโกงกางตายไปหลายต้น เนื่องจาก พันธุ์โกงกางที่ได้มาบางส่วนมี ยอดชำจากการเคลื่อนย้าย บางส่วนปักไม่แน่นเมื่อมีคลื่นเข้าไปกระแทกก็ทำให้ลอยบ้าง และเมื่อต้นโกงกางที่ปลูกรอบแรก ระยะเวลาผ่านไปประมาณ 6 เดือน พบว่า มีอัตราการ

รอด ประมาณ 50-60 % แตกใบประมาณ 8-10 ใบ และต้นโงกงางที่ปลูกรอบ 2 มีอัตรา
การรอด 50% แตกใบใหม่ประมาณ 2-4 ใบ

ผลจากการปลูกป่าชายเลน

จากการปลูกต้นกล้าไม้ป่าชายเลน ทั้งจาก และโงกงาง รวม 30,000 ต้น พบว่า ในปัจจุบัน
เหลือรอด ประมาณ 20% โดยปัจจัยที่มีผลต่อการรอด ได้แก่

1. การปลูกไม่ถูกวิธี เช่น กัดลูกจากลงไปไม่แน่น ปักฝักโงกงางตื้นเกินไป เมื่อมีคลื่นเข้า
มากระแทก ทำให้ต้นไม้ที่ปลูก หลุดลอยไปกับกระแสน้ำ
2. การปลูกไม่ถูกช่วงฤดูกาล และปลูกในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม คือ ขณะปลูกเป็นฤดูที่น้ำน้อย
พอเปลี่ยนฤดูกาลระดับน้ำสูงกว่าเดิม ทำให้ต้นกล้าอ่อนบางส่วนจมอยู่ใต้น้ำได้รับความ
เสียหาย จะเหลือต้นกล้าที่รอดสูง คือ ต้นกล้าที่ปลูกในพื้นที่ดอน ที่ไม่ได้รับผลกระทบ
จากกระแสน้ำ
3. ปัญหาจากหอยติบ (เพรียง) จับต้นโงกงาง ทำให้ต้นแคระแกร็น ไม่โต
4. มีซีเลนจับต้นจากอ่อนบางส่วน ทำให้ไม่สามารถสังเคราะห์แสงได้ และตายในที่สุด
5. มีคนเข้ามาทอดแห หาปลาในพื้นที่ เข้ามาเหยียบย่ำ เพราะปลูกเต็มพื้นที่โดยเฉพาะ
บริเวณตลิ่งที่ลาดลงสู่คลอง
6. อุทกภัยปี 2554 ที่เกิดขึ้นหนักสุดในรอบหลายสิบปีสร้างความเสียหายให้กับตลิ่งคลอง
ความ และต้นไม้ที่ปลูกเกือบ 80% และต้นไม้ที่มีอยู่ก่อนหน้าก็ได้รับความเสียหาย
บางส่วน

อย่างไรก็ตาม การปลูกป่าชายเลน ถือเป็นการสร้างการเรียนรู้ให้กับชุมชน และเยาวชนในพื้นที่
และกระตุ้นท้องถิ่นให้สนใจงานด้านสิ่งแวดล้อม ทำให้ชุมชนให้ความสำคัญกับงานอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น รวมถึงการปลูกต้นไม้ยังได้สร้างภูมิคุ้มกันที่สอยงามขึ้น และ จะเป็นแหล่ง
เพาะพันธุ์สัตว์น้ำที่ดีในอนาคต

3. การฟื้นฟูพันธุ์สัตว์น้ำ

หลังจากสำรวจพื้นที่เสร็จ และได้พื้นที่ที่เหมาะสมแล้ว ทีมวิจัยก็หาลูกพันธุ์หอยกันและหอย
จับแฉมาปล่อยโดยซื้อหอยลูกพันธุ์มาจากชาวประมงในพื้นที่ จากนั้น ทีมวิจัยก็ได้ประสานเชิญ
หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้ง อบต.ชลคราม กศน.ชลคราม เยาวชน และชุมชน เข้าร่วมปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ
โดยปล่อย ในวันที่ 3 ธันวาคม 2552 และใช้ชื่อการทำกิจกรรมว่า “ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำถวายเป็นหลวง 5
ธันวาคม 2552” เพื่อดึงการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ในการช่วยกันทำความดีถวายเป็นหลวง โดยปล่อย
หอยกัน 100 กิโลกรัม และปล่อยหอยจับแฉจำนวน 10 กิโลกรัม โดย พันธุ์หอยกัน จะปล่อยบริเวณ
คลองตาย ระหว่างบางหลังกับบางจาก ใกล้ๆ กับบ่อพักน้ำบ่อกุ้งของบริษัท เซวง ศรีสวัสดิ์ บริเวณที่

ปลุกต้นจาก แต่เนื่องจากหอยกันเป็นสัตว์ที่ฝังตัวอยู่ในดินเลน การปล่อย หอยกัน จึงต้องฝังกับเลนหรือปล่อยใกล้ฝังให้มากที่สุดเพื่อให้หอยกันไว้มีพื้นที่เลนสำหรับฝังตัว ส่วนหอยจับแฉะ จะปล่อยบริเวณคลองตายใกล้ๆ บางเหม็ด บริเวณที่ปลุกต้นโกงกาง หอยจับแฉะเป็นสัตว์ที่อาศัยอยู่บนบริเวณดินเลนรากไม้ และต้นไม้ การปล่อยหอยจับแฉะจึงสามารถปล่อยบนพื้นดินเลนได้เลยเนื่องจากหอยจับแฉะจะเคลื่อนที่ไปหาที่ที่เหมาะสมอยู่ได้เอง

ทั้งนี้ ทีมวิจัยได้กำหนดให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่อนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำของชุมชน และได้ปักป้ายเขตอนุรักษ์ เพื่อบอกให้ผู้เข้ามาหากินในพื้นที่ได้รับทราบ และมีการบอกต่อประชาสัมพันธ์การทำเขตอนุรักษ์ให้ชุมชนได้รับทราบผ่านเวทีประชุมต่างๆของหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังได้ทำป้ายประกาศเขตอนุรักษ์พร้อมกฎกติกาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกัน โดยได้ร่วมกันคิดข้อความ “พื้นที่คลองตายถวายเป็นหลวง” และมีกฎกติกาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน กฎกติกาการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ เข้าไปติดในพื้นที่ เพื่อประชาสัมพันธ์ให้ผู้เข้าไปใช้ประโยชน์จากพื้นที่ได้รับทราบ และมีการดูแลรักษาควบคู่ไปกับการเฝ้าระวัง

ผลจากการฟื้นฟูพันธุ์สัตว์น้ำ

หลังจากการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ.2552 ทีมวิจัยก็ได้ลงพื้นที่สำรวจข้อมูลการเปลี่ยนแปลง ทั้งของหอยกัน และหอยจับแฉะ 2 เดือน/ครั้ง สรุปได้ดังตาราง

ตารางแสดงการข้อมูลจากการสังเกตพื้นที่ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ

ช่วงเดือน	สิ่งที่สังเกตเห็น
ม.ค. – ก.พ.53	พบว่า หอยกันที่ปล่อยยังอยู่ที่เดิมที่ปลูก แต่บางส่วนที่ปล่อยผิดวิธีไม่ได้ฝังกับเลน ทำให้ตายพอสมควร เพราะตอนปล่อยมีทีมงาน อบต. ไม่ได้ลงในน้ำแล้วฝังหรือไม่ได้เข้าไปในป่าชายเลนแล้วปล่อย แต่ใช้วิธีปาจาก 2 ฝั่งคลองเข้าไป ส่วน หอยจับแฉะสังเกตจากบริเวณที่ปล่อย เมื่อน้ำขึ้นจะเห็นหอยจับแฉะบริเวณต้นโกงกางอยู่บ้างเนื่องจากหอยจับแฉะเป็นหอยที่เดินเก่ง
มี.ค. – เม.ย.53	พบว่า หอยกัน และหอยจับแฉะที่ปล่อยถูกจับไปบ้างแล้ว จากการสังเกตในช่วงนั้นมีคนข้างนอกมาหาหอยกันได้ไปเยอะพอสมควร แสดงว่าคงไปพบจุดที่ปล่อยด้วยแล้ว
พ.ค. – มิ.ย.53	ได้สุ่มดูความหนาแน่นของ หอยกัน และหอยจับแฉะ โดยการกำหนดเวลา และพื้นที่ในการสุ่ม คือ - หอยกัน สุ่มหาหอยกันใช้คน 2 คน ในพื้นที่ 100 ตารางเมตร (10*10 เมตร) เป็นระยะเวลา 10 นาที พบว่าได้หอยกัน จำนวน 86 ตัว มีน้ำหนักรวม 9.5 กิโลกรัม สามารถนำมาแยกเป็น 3 ขนาด ดังนี้

ช่วงเดือน	สิ่งที่สังเกตเห็น
	<u>ขนาดใหญ่</u> ขนาดประมาณ 7 – 8 ตัวต่อ 1 กิโลกรัม จำนวน 34 ตัว <u>ขนาดกลาง</u> ขนาดประมาณ 10 ตัวต่อ 1 กิโลกรัม จำนวน 39 ตัว <u>ขนาดเล็ก</u> ขนาดประมาณ 20 ตัวต่อกิโลกรัม จำนวน 13 ตัว จากการเก็บข้อมูล สังเกตเห็นว่าหอยกันโตขึ้น และพบหอยกันขนาดเล็กในพื้นที่ด้วย อาจเนื่องมาจากหอยกันที่นำไปปล่อยในพื้นที่ มีการขยายพันธุ์บ้างแล้ว หรืออาจจะเป็นหอยเดิมที่มีอยู่ในพื้นที่ ก็เป็นไปได้ และจากการสำรวจข้อมูลพบว่าหอยกันที่ปล่อยไว้ในบางบริเวณมีน้อยลง เนื่องจากอาจจะมีคนเข้าไปจับในเขตอนุรักษ์ หรือหอยอาจจะเปลี่ยนพื้นที่โดยธรรมชาติ - หอยจับแฉะ สุ่มหาหอยจับแฉะโดยใช้คน 3 คน หาในพื้นที่ 48 ตารางเมตร (4 x 12 เมตร) เป็นระยะเวลา 5 นาที พบว่า ได้หอยจับแฉะ 36 ตัว แยกขนาด ขนาดใหญ่ 24 ตัว(ปากหนา) ขนาดกลางจำนวน 5 ตัว(ปากบาง) ขนาดเล็กจำนวน 7 ตัว จากการสังเกตคาดว่าหอยจับแฉะที่ปล่อยเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ.2552 ที่ผ่านมามีจำนวน มีจำนวนเหลือน้อยเหตุ เพราะน้ำใหญ่ทำให้หอยจับแฉะเปลี่ยนที่อยู่โดยธรรมชาติหรือหนีน้ำไปอยู่ในบริเวณใกล้เคียงนั่นเอง
กรกฎาคม 2553	พบว่ามีคนจากนอกพื้นที่เข้ามาหาหอยกันจำนวนมาก คาดว่าหอยกันที่มีในพื้นที่อาจลดน้อยลง แต่บางส่วนก็มีความเชื่อว่าหอยกันที่นำมาปล่อยในพื้นที่นั้นมีการขยายพันธุ์ไปบ้างแล้ว ส่วนหอยจับแฉะ ไม่มีให้เห็นมากนัก

สรุปการเปลี่ยนแปลงหลังปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ

จากการสังเกตการณ์เปลี่ยนแปลงในบริเวณที่ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ ทั้ง 2 ชนิด พบว่า หอยจับแฉะ จากในอดีต (ก่อนปล่อย) มีเล็กน้อยจนเกือบจะสูญพันธุ์ไป ปัจจุบันพบหอยตัวใหญ่ขึ้นมาอาศัยอยู่บนต้นจาก และต้นโกงกางให้เห็นอยู่บ้าง ส่วนหอยกัน ก็เช่นเดียวกันก่อนปล่อยมีให้เห็นอยู่เล็กน้อย หลังปล่อย และได้ลงไปสุ่มเก็บข้อมูล พบว่า มีหอยกันขนาดใหญ่ขึ้น และพบหอยกันขนาดเล็กในพื้นที่มากขึ้น ซึ่งเป็นที่ได้ว่า การปล่อยหอยทั้งสองชนิด ควบคู่ไปกับการดูแลพื้นที่ในรูปการทำแนวเขตอนุรักษ์ มีประชาสัมพันธ์ให้ทราบ ซึ่งทำควบคู่ไปกับการเฝ้าระวัง สามารถเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำที่มีได้ เนื่องจากหอยที่ปล่อยลงไปจะสามารถอยู่รอด และขยายพันธุ์ได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้ การปล่อยพันธุ์หอย 100 กิโลกรัม เป็นเพียงกุศโลบาย ในการดึงคนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำเขตอนุรักษ์เท่านั้น

อย่างไรก็ตามการดูแล ฝ้าระวัง และประชาสัมพันธ์ต้องทำอย่างต่อเนื่อง ยังมีความจำเป็นในการกระตุ้นให้เกิดความรัก และห่วงหาพันพวยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ ให้เป็นแหล่งหากิน และแหล่งประกอบอาชีพของคนในชุมชนต่อไปได้

4. การปรับสภาพน้ำในคลองโดยใช้อีเอ็มบอลบำบัดน้ำเสีย

การปรับสภาพน้ำในคลองเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ เนื่องจากเห็นว่าสภาพพื้นที่ในคลองเกิดมีคุณภาพน้ำไม่ดีมากนัก และเกิดเหตุการณ์น้ำเสียให้เห็นอยู่บ่อยครั้ง ไม่ต่างกับคลองสายอื่นๆ ในเขตพื้นที่อำเภอดอนสัก ประกอบกับคุณวรรณเพ็ญ เกิดสุวรรณ พี่เลี้ยงในพื้นที่ได้ไปเรียนรู้เรื่อง การทำอีเอ็มบอลบำบัดน้ำเสียจากเกาะพิทักษ์ อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร เมื่อเดือน เมษายน 2553 จากนั้น วันที่ 31 พฤษภาคม 2553 มีทีมศูนย์บูรณาการพัฒนาศูนย์พิทักษ์ 5 จังหวัด ขยายผลการนำโดย พลตรีกิตติพันธ์ นพวงศ์ ณ อยุธยา อาจารย์ อเนก นาคะบุตร และอาจารย์ บงกช นพวงศ์ ณ อยุธยา (ณ สงขลา) ได้เข้ามาสร้างการเรียนรู้ เรื่อง การทำอีเอ็มบอล ที่โรงเรียน วัดนันทาราม (บ้านพอด) ซึ่งทีมวิจัยได้เข้าไปร่วมเรียนรู้ด้วย

หลังจากนั้นทีมวิจัยเห็นว่าเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องที่มีประโยชน์ และสามารถนำมาปรับใช้ในพื้นที่ได้ จึงได้ร่วมกันทำ อีเอ็มบอล โดยนำเด็กจากโรงเรียนในพื้นที่เข้ามาร่วมเรียนรู้ด้วย เพื่อส่งเสริมการสร้างสำนึกร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากร โดยเริ่มจากการให้เด็กเรียนรู้ทั้งในเชิงทฤษฎี และปฏิบัติ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

สูตรการทำอีเอ็มบอล(ดินพิเศษ) ส่วนผสมในการทำ อีเอ็ม บอล มี 2 สูตร คือ

สูตรที่ 1

1. ดิน	1 ส่วน
2. โดโลไมต์	2.5 ส่วน
3. รำละเอียด	3 ส่วน
4. รำหยาบ	1.5 ส่วน
5. มูลสัตว์	1 ส่วน
6. อีเอ็มขยาย	ใช้ความชื้นพอเหมาะที่จะปั้นเป็นก้อนได้

(การทำอีเอ็มขยาย ทำโดยใช้ อีเอ็ม 1 ลิตร ผสมกับกากน้ำตาล ลิตร และน้ำ 200 ลิตร หมักไว้ 7 วัน จึงสามารถนำมาใช้งานได้

สูตรที่ 2

1. ดิน	1 ส่วน
2. รำ	1 ส่วน

3. มูลสัตว์ 1 ส่วน

4. อีเอ็มขยาย ใช้ความเข้มข้นพอเหมาะที่จะบ่มเป็นก้อนได้ (การทำเช่นเดียวกับสูตรที่ 1)

วิธีการทำ

นำส่วนผสมทั้งหมด คลุกเคล้าให้เข้ากัน ใช้หน้าอีเอ็มขยายใส่ลงไปคลุกเคล้าจนความชื้นพอเหมาะ แล้วบ่มเป็นก้อนขนาดพอเหมาะ ขนาดประมาณลูกเทนนิส หรือกำปั้น เหมาะในการโยนลงแม่น้ำลำคลอง เมื่อบ่มเสร็จวางไว้ 7 วัน ก็สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้

ประโยชน์อีเอ็มบอล(ดินวิเศษ)

1. ช่วยย่อยสลายเลนกันบ่อน้ำ สิ่งปฏิกูลที่อยู่ในน้ำ แม่น้ำลำคลอง หนองบึง
2. ช่วยกำจัดจุลินทรีย์เน่าเปื่อยในโคลน ชีเลนในน้ำ
3. ช่วยเพิ่มออกซิเจนในน้ำรักษาสภาพน้ำให้ดีขึ้น (อีเอ็ม 1 ก้อน ต่อเนื้อที่ 10 ลูกบาศก์เมตร ต่อ 1 เดือน)
4. เป็นก้อนดินวิเศษสามารถเป็นอาหารของสัตว์น้ำได้เพราะจะมีการสร้างแพลงตอนไรแดงอาหารของสัตว์น้ำ
5. เป็นปุ๋ยสามารถใส่พืชผักได้ ใส่ต้นไม้ได้

ที่ผ่านมาทีมวิจัยร่วมกับเยาวชนในพื้นที่ได้ร่วมกันทำอีเอ็มบอลบำบัดน้ำเสีย 1 ครั้ง จำนวน 1,000 ก้อน และมีปฏิบัติการโยนอีเอ็มบอลลงในคลอง บ่อเลี้ยงกุ้งของนางเพ็ญ รุ่งแดง พื้นที่ประมาณ 8 ไร่ และ บ่อปลาของนางจรัส กระสายศรี พื้นที่ ประมาณ 4 ไร่ เพื่อสร้างจิตสำนึกให้กับเยาวชน จาก การทดลองใช้ อีเอ็มบอล บำบัดน้ำเสีย พบว่า การโยนในพื้นที่กว้าง เช่น ในคลองครม จะไม่เห็นผลการเปลี่ยนแปลง เนื่องจาก เป็นพื้นที่กว้าง น้ำไหลขึ้นลงตลอดเวลา และไม่ได้ทำอย่างต่อเนื่อง แต่การใช้ในพื้นที่แคบ เช่น ในบ่อเลี้ยงปลา และกุ้ง พบว่า น้ำในบ่อดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

ที่ผ่านมาหลังจากทำงานในด้านการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากร ทั้งการทำเขตอนุรักษ์ การปลูก ป่าชายเลน การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ และการทำ อีเอ็มบอลบำบัดน้ำเสีย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ในพื้นที่ พบว่ามีอัตราการจับสัตว์น้ำ ทั้ง กุ้งเคย กุ้ง ปูทะเล หอยนางรม หอยจับแฉง ปลากระบอก ปลาเกะพง และปูเปี้ยว ฯลฯ เพิ่มขึ้นทุกชนิด นอกจากนี้ชาวการทำเขตอนุรักษ์ ทำให้ บุคคลภายนอก สนใจจำนวนสัตว์น้ำที่เพิ่มขึ้น และการเข้ามาจับสัตว์น้ำอย่างผิดกติกาที่พบบ่อยขึ้นในระยะแรก หลังจาก การตรวจตรา ห้ามปราม ปักป้ายเตือน จำนวนการกระทำผิดก็ลดลง แต่จำนวนบุคคลภายนอกที่เข้ามา หากินในพื้นที่ ก็ยังมีเพิ่มขึ้น เมื่อคนนอกเข้ามาหากินในพื้นที่มากขึ้น ก็มีความเสี่ยง ว่าคนจากนอก พื้นที่อาจเข้ามาหากินแบบไม่เคารพกติกาของชุมชน การตรวจตราเฝ้าระวัง จึงเป็นสิ่งที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง

บทที่ 5

รูปแบบการปฏิบัติงานเฝ้าระวังพื้นที่ป่าชายเลนและเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ

จากสภาพคล่องความที่มีกลุ่มคนที่หลากหลายจากทั้งในและนอกชุมชนเข้ามาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ และจากการเข้ามาใช้ประโยชน์ของกลุ่มคนที่หลากหลายนี้ ทำให้สำนึกร่วมในการใช้ประโยชน์ของแต่ละคนแตกต่างกันไป ขาดสำนึกร่วมในการดูแลทรัพยากร บางคนจับสัตว์น้ำขนาดเล็ก บางคนใช้เครื่องมือผิดกฎหมาย นอกจากนี้ยังมีปัญหาจากกิจกรรมบนฝั่งที่ก่อให้เกิดน้ำเสียในคลองความขึ้น จากปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นนี้ ทำให้ทีมวิจัยได้คิดที่จะหารูปแบบในการจัดการพื้นที่เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างถูกต้อง ด้วยหวังว่ารักษาทรัพยากรไว้สำหรับประกอบอาชีพได้อย่างยาวนานขึ้น

ในบทที่ผ่านมาได้กล่าวถึงรูปแบบการอนุรักษ์ และฟื้นฟูโดยทีมวิจัย ชุมชน เยาวชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันทำแล้ว ทั้งการปลูกป่าชายเลน การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ เพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้กับพื้นที่ และการจัดระเบียบพื้นที่ในรูปแบบการทำเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์จากพื้นที่อย่างเหมาะสม ซึ่งสิ่งที่จำเป็นอีกอย่าง คือ การสร้างกฎกติกาการใช้ประโยชน์ และการเฝ้าระวังพื้นที่ป่าชายเลน และพื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำเหล่านั้น ให้เป็นไปตามกฎที่วางไว้ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. การตั้งกฎกติกา

การตั้งกฎระเบียบชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน และสัตว์น้ำ ทีมวิจัยได้ร่วมกันระดมความคิดเห็น ในวันที่ 7 พฤศจิกายน 2552 หลังจากนั้นก็นำเสนอกฎกติกา ผ่านเวทีประชาคมหมู่บ้าน ในวันที่ 7 ธันวาคม 2552 มีการแลกเปลี่ยน และเติมเต็มข้อมูล จนได้กฎกติกาการใช้ประโยชน์ 2 หมวด คือ หมวดที่ใช้ในการดูแลทรัพยากรป่าชายเลน และหมวดที่ใช้ในการดูแลทรัพยากรสัตว์น้ำ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

หมวดที่ 1 กติกาในการดูแลทรัพยากรป่าชายเลน ประกอบด้วย

1. ผู้ที่เข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลนจะต้องช่วยกันปลูกต้นไม้ตามโอกาสที่เหมาะสมอย่างต่อเนื่อง และร่วมกันวางแผนป่าชายเลนอย่างจริงจัง
2. ห้ามตัดไม้ทุกชนิดในเขตพื้นที่อนุรักษ์อย่างเด็ดขาด
3. ถ้าจำเป็นต้องใช้ไม้ต้องขออนุญาตต่อคณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์บ้านคลองล่างก่อน และห้ามตัดไม้ไปแปรรูปในเชิงธุรกิจหรือการค้าใดๆ ทั้งสิ้น
4. ตัดต้นไม้ 1 ต้น ต้องปลูกทดแทน 10 ต้น ดูแลรักษาเป็นเวลา 2 ปี

5. กรณีตัดจากในเขตที่อนุญาตควรตัดให้ถูกวิธี ถ้าไม่รู้ให้ปรึกษาหาหรือกับ
คณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์บ้านครามล่างก่อน

6. ห้ามบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อทำประโยชน์ส่วนตัว

หมวดที่ 2 กติกาในการดูแลทรัพยากรสัตว์น้ำ ประกอบด้วย

1. ห้ามจับสัตว์น้ำในฤดูวางไข่ เช่น ปูเปี้ยวระหว่างเดือนพฤศจิกายน – ธันวาคม ของทุกปี
2. ห้ามจับสัตว์น้ำทุกชนิดในเขตอนุรักษ์
3. ห้ามใช้เครื่องมือผิดประเภทและผิดกฎหมายในการจับสัตว์น้ำ เช่น อวนรุน อวนลาก ยาเบื่อ จับปูเปี้ยวโดยกระป๋อง ระเบิดปลา และอวนขนาดตาถี่ เป็นต้น
4. ห้ามจับสัตว์น้ำในวัยอ่อนหรือขนาดเล็ก
5. ห้ามล่าสัตว์ทุกชนิดในพื้นที่เขตอนุรักษ์

สำหรับกฎกติกาที่เกิดขึ้น เป็นกติกาที่มีการกำหนดโดยการทำประชาคมของคนในชุมชน และชุมชนส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือดี รวมถึงพื้นที่ที่มีการทำเขตอนุรักษ์มาก่อน ซึ่งเป็นพื้นที่ขนาดเล็กสามารถควบคุมง่าย และมีการดูแลพื้นที่อย่างเข้มแข็งของทีมีวิสัยทัศน์มาก่อน ซึ่งถือเป็นจุดแข็งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ยังมีจุดอ่อนตรงที่ ทีมีวิสัยทัศน์รับผิดชอบ มีแต่หน้าที่ไม่มีอำนาจในการจับกุม หรือดำเนินการใดๆ กับผู้กระทำผิด ที่ผ่านมาเมื่อพบการกระทำผิดหลายครั้งจะได้รับการขอจากผู้มีอำนาจ ในขณะที่ผู้นำชุมชน ผู้รับผิดชอบ และ อบต. ไม่เห็นความสำคัญกับงานอนุรักษ์ อย่างจริงจัง และกลุ่มทุน นากุ้ง ไม่ให้ความร่วมมือ ยังมีการปล่อยถ่ายน้ำเสีย โคนตันไม่อยู่

จากการแลกเปลี่ยนร่วมกัน พบว่า กฎกติกาที่สร้างขึ้นจะสามารถบังคับใช้กับคนในพื้นที่ได้ เนื่องจากคนในชุมชนเดียวกันสามารถสื่อสารกันได้ดี แต่กับคนที่มาจากนอกพื้นที่นั้นยังค่อนข้างจะบังคับใช้ได้ยาก นอกจากนี้ยังมีการตั้งคำถามว่าทีมีอนุรักษ์เป็นทีมีนากุ้งเคยอยู่นั้นเราจะอธิบายเรื่องอนุรักษ์กับการร่อนกุ้งเคยกับสังคมอย่างไร ซึ่งคำตอบที่ได้คือ ต้องอธิบายถึงวิถีการร่อนกุ้งเคย จะร่อนผิวน้ำไม่ได้ร่อนลงถึงซีเลน พื้นคลองหรือทะเล ไม่ใช่เป็นการทำลายทรัพยากร ซึ่งเป็นกรณีเดียวกับการต่อสู้เรื่องเรือเจ็ยกะ ของจังหวัดพังงา ขณะนี้กำลังผลักดันเชิงนโยบายอยู่ ทั้งนี้ มีข้อเสนอร่วมทั้งการดูแลทรัพยากรป่าชายเลนและสัตว์น้ำ ว่าทุกคนจะให้ความร่วมมือกับชุมชนในการปฏิบัติตามกฎกติกาอย่างเคร่งครัด เพื่อรักษาทรัพยากรไว้ให้กับลูกหลานต่อไป

2. การเฝ้าระวังพื้นที่ป่าชายเลน และเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ

การเฝ้าระวังพื้นที่ป่าชายเลน และเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ เป็นกิจกรรมที่ทีมีวิสัยทัศน์ได้ร่วมกันทำเพื่อดูแลพื้นที่ให้เป็นไปตามกฎกติกาการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ที่วางไว้ ป้องกันการใช้เครื่องมือประมง

ทำลายล้าง และการตัดไม้ป่าชายเลน รวมถึง ยังเป็นการประชาสัมพันธ์สร้างสำนึกร่วม ในการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำ และป่าชายเลนให้กับกลุ่มคนที่เข้ามาใช้ประโยชน์จากพื้นที่ที่ได้รับทราบอีกทางหนึ่ง ทั้งนี้การเฝ้าระวังที่มิจัยได้ วางแผน ไว้ 2 รูปแบบ คือ การเฝ้าระวังที่ควบคู่ไปกับวิถีชีวิตในการประกอบอาชีพ ประมงชายฝั่ง และการปฏิบัติการลาดตระเวนเฝ้าระวังร่วมกัน เดือนละ 3-4 ครั้ง โดย การ เฝ้า ระวังควบคู่ไปกับวิถีการประกอบอาชีพ เป็นวิธีการที่สอดคล้องกับการประกอบอาชีพประมงชายฝั่งของที่มิจัย เนื่องจากการประกอบอาชีพที่ต้องพึ่งพาคลองคระนั้น ทำให้ได้รู้เห็นรูปแบบการเข้ามาใช้ประโยชน์จากคลองของคนกลุ่มต่างๆ และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับคลอง ซึ่ง เมื่อพบเห็นเหตุการณ์ไม่ปกติเกิดขึ้นกับพื้นที่ก็จะเข้าไปพูดคุยบอกกล่าว สร้างความเข้าใจ การเฝ้าระวังโดยวิธีนี้สามารถเข้าถึงกลุ่มคนที่เข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ได้มาก ซึ่งสามารถบอกกล่าวสร้างความเข้าใจได้กับประมงชายฝั่งด้วยกัน ถึงการทำกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน และสัตว์น้ำ แต่ในเรื่องของการปล่อยน้ำเสีย การใช้ฉนวน การใช้ยาเบื่อ และการตัดไม้ ซึ่งมักจะลักลอบทำ ซึ่งเข้าไปห้ามปรามได้ยาก จึงทำได้แค่การนำข้อมูลที่พบเห็นมาแจ้งในที่ประชุม เพื่อวางแผนการทำงานต่อไป

ส่วนรูปแบบปฏิบัติการลาดตระเวนเฝ้าระวัง ที่มิจัยจะเฝ้าระวังโดยใช้เรือจาก อบต.ชลคราม และเรือประมงชาวบ้านตามโอกาส ซึ่งได้จัดทีมเฝ้าระวังออกลาดตระเวน ครั้งละ ประมาณ 3-4 คน เน้นที่มิจัยผู้ชายและการประสานงานคนในชุมชนร่วมด้วย ออกลาดตระเวนพื้นที่ป่าชายเลน และเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำในคลองคระ จะทำเมื่อได้รับการแจ้งข่าวสาร เหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อคลอง เช่น การปล่อยน้ำเสีย การใช้ยาเบื่อ และ การตัดไม้ป่าชายเลน เป็นต้น นอกจากนี้ยังสุ่มลาดตระเวนประมาณ เดือนละ 3-4 ครั้ง โดยเลือกช่วงที่สภาพแวดล้อมเอื้อต่อการเข้ามาทำประมงผิดประเภท เช่น ช่วงที่มีปูเปี้ยวมาก ต้องเฝ้าระวังเรื่องการใช้ยาเบื่อ และใช้กระป๋องดักปูเปี้ยว เป็นต้น

จากการเฝ้าระวังทั้ง 2 รูปแบบ ในช่วง ตั้งแต่เดือน กันยายน 2552 - เดือน สิงหาคม 2553 ที่มิจัยได้พบเห็นเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ดังข้อมูลในตาราง

ตารางบันทึกผลการเฝ้าระวังทรัพยากรชายฝั่งบ้านครามล่าง ม.2 ต.ชลคราม อ.ดอนสัก จ.สุราษฎร์ธานี

ว / ด / ป	เวลา	เหตุการณ์ที่พบเห็นจากการเฝ้าระวัง	ทีมเฝ้าระวัง	หมายเหตุ
12 ก.ย. 52	10.00 น.	พบการปล่อยน้ำเสีย และมีการตัดจากผิดวิธี	นายสุขุม สุตรุ่ง นายวีระ สุราษฎร์ นายสง่า ทองศรี	
17 ก.ย. 52	14.30 น.	พบกลุ่มคนมาตกเบ็ดและวางอวนบริเวณคลองตาย	นายสุขุม สุตรุ่ง นายวีระ สุราษฎร์ นายสง่า ทองศรี	
23 ก.ย.	22.30 น.	พบอวนรุนขนาดใหญ่ที่ปากคลองคระ	นายสุขุม สุตรุ่ง	

ว / ต / ป	เวลา	เหตุการณ์ที่พบเห็นจากการเฝ้าระวัง	ทีมเฝ้าระวัง	หมายเหตุ
52			นายวีระ สุราราชบุรี นายสง่า ทองศรี	
11 ต.ค. 52	11.30 น.	พบการกัดเซาะชายฝั่งปากคลองครามทั้ง 2 ด้าน ลึกเข้ามาจากพื้นที่เดิมหลายเมตร เนินทรายปากคลองถอยร่นเข้าในคลอง เกือบ 20 เมตร ถ้าเป็นอย่างนี้ต่อไป ปากน้ำอาจเซาะแหลมปากคลองขาดได้	นายสุชุม สุตรุ่ง นายวีระ สุราราชบุรี นายสง่า ทองศรี	
18 ต.ค. 52	20.00 น. — 23.00 น.	จากการวิ่งเรือสำรวจจากท่าเรือถึงปาก คลองไม่พบสิ่งผิดปกติ พบฉนวนปลากะพง 5 ลำ เรือร่นกุ้งเคย 5 ลำ กุ้งร่นกุ้ง เคย เรือปักเปิด 2 ลำ วางฉนวน ปลากะพง 1 ลำ และพบหิ่งห้อยเริ่ม เกาะต้นลำภูหลายจุด แต่ยังไม่มากนัก	นายสุชุม สุตรุ่ง นายวีระ สุราราชบุรี นายสง่า ทองศรี	
22 ต.ค. 52	08.45 น.	จากการนั่งเรือสำรวจ 2 ฝั่งคลองพบ ต้นไม้อ่อนโก้งกาง แสม ตะบูน โคลง ขนานสูง 50 ซม. – 1 เมตร เต็ม 2 ฝั่ง คลอง มีต้นไม้บางต้นโค่นล้มโดย ธรรมชาติอยู่บ้าง ต้นโก้งกาง / ต้นจากที่ ปลุกมีจำนวนมากพอสมควร หากน้ำปีนี้ ไม่หลากจนพัดต้นหายไปได้พื้นที่ป่า โดยธรรมชาติเพิ่มอีกหลายไร่	นายสุชุม สุตรุ่ง นายวีระ สุราราชบุรี นายสง่า ทองศรี	
1 พ.ย.52		เริ่มมีพายุพัด มรสุมตามฤดูกาลปีนี้มาซ้ำ น้ำในคลองครามเริ่มขุ่น การกัดเซาะตลิ่ง เริ่มมีมากขึ้น โดยเฉพาะพื้นที่ปากคลอง คราม ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ของนายทุนเข้ามา ชื้อ มาจับจองหมดแล้ว	นายสุชุม สุตรุ่ง นายวีระ สุราราชบุรี นายสง่า ทองศรี	
5 พ.ย.52	09.30 น.	พบคนจับเปี้ยวโดยใช้ยาหยอดรู บริเวณ ป่าชายเลนริมคลองครามฝั่งตำบลชล คราม	นายสุชุม สุตรุ่ง นายวีระ สุราราชบุรี นายสง่า ทองศรี	

ว / ด / ป	เวลา	เหตุการณ์ที่พบเห็นจากการเฝ้าระวัง	ทีมเฝ้าระวัง	หมายเหตุ
11 พ.ย. 52	08.30 น.	พบการปิดปลาบบริเวณคลองลัดบริเวณที่ ทีมได้วางเป้าหมายในการประกาศเขต อนุรักษ์จากการตรวจสอบพบการปิดบ่อกั้น รางใกล้พื้นที่เขตอนุรักษ์ได้ปลากะบอก หลายสิบกิโลกรัม	นายสุขุม สูดรุ่ง นายวีระ สุราราชฎี นายสง่า ทองศรี	
	10.30 น.	พบคนจากนอกพื้นที่เข้ามาตัดยอดจาก บริเวณปลายบางต้อ 3 คน เอาแต่ยอด ไปทำมวนยาสูบเพื่อขาย โดยจะเข้ามาตัด เป็นประจำ		ได้บอกไปว่า จากมีเจ้าของ แต่ผู้ตัดบอกว่า ได้ขอแล้ว
	13.00 น.	พบน้ำเสียจากการถ่ายน้ำนากุ้งบริเวณ กว้างมีสีน้ำตาล มีกลิ่น หากสัมผัสจะ คันพบบริเวณคูขุด(บริษัทชีวีฟาร์ม) จับกุ้ง ถ่ายน้ำเสียลงคลองโดยตรง		
15 พ.ย. 52	20.00 น.	พบเรือรูงใหญ่ รูงในคลองครามตั้งแต่ ปากคลองขึ้นมาถึงคูขุด	นายสุขุม สูดรุ่ง นายวีระ สุราราชฎี นายสง่า ทองศรี	ได้ ทุ ด คุ ย ตกเดือนแล้วแต่ ไม่ได้รับความ ร่วมมือ
2 ธ.ค.52	14.00 น	น้ำขึ้นสูงสุดในรอบปีท่วมสองฝั่งคลองนา กุ่มธรรมชาติ ท่วมถนนบริเวณท่าเรือคราม ล่างอาจเป็นเพราะอิทธิพลลมมรสุมด้วย น้ำในคลองสีขาวขุ่น เนื่องจากโคลนปาก คลองครามที่พัดมา	นายสุขุม สูดรุ่ง นายวีระ สุราราชฎี นายสง่า ทองศรี	
	15.20 น.	พบคนเบือปลาในบ่อกั้นรางด้วยกากชา หลังจากเปิดน้ำในบ่อไม่หมด พอน้ำขึ้นน้ำ กากชาไหลไปปนกับน้ำในคลอง		เป็นคนในพื้นที่ ที่มีบ่อกั้นขังน้ำ ไว้เลี้ยงปลา ซึ่ง ที่ ม วิ จ ย ที่ ปฏิบัติการเฝ้า ระวังได้ ทำ ความเข้าใจ

ว / ด / ป	เวลา	เหตุการณ์ที่พบเห็นจากการเฝ้าระวัง	ทีมเฝ้าระวัง	หมายเหตุ
				แล้ว
12 ธ.ค. 52	12.00 น.	ช่วงน้ำตายนํ้าขึ้นลงน้อย นํ้าใสปูปลาหายาก ปลาไม่ค่อยกินเหยื่อจากการสอบถามนายชัยนาจ ชูมี ซึ่งตกปลาบริเวณปากคลองคูขุดล่างได้ปลากระเบนเสือ 1 ตัว น้ำหนักประมาณ 5 กิโลกรัม	นายสุชุม สุตรุ่ง นายวีระ สุราราชฎี นายสง่า ทองศรี	
27 ธ.ค. 52	09.13 น.	พบการคราดหอยด้วยเรือหางยาว ห่างจากฝั่งไม่เกิน 3,000 เมตร ใช้เครื่องมือคราดหอยแครง 1 ลำ	นายสุชุม สุตรุ่ง นายวีระ สุราราชฎี นายสง่า ทองศรี	
28 ธ.ค. 52	13.30 น.	พบเรือคราดหอยแครงลำเดิมคราดหอยบริเวณปากคลองคราม	นายสุชุม สุตรุ่ง นายวีระ สุราราชฎี นายสง่า ทองศรี	
3 ม.ค.53	12.03 น.	พบเรือปิดปลาทูบริเวณนาุ้งในเขตอนุรักษ์ เป็นชายบ้านหมู่ที่ 2 จำนวน 4 คน ไม่พบการใช้ยาเบือนาุ้งเป็นนาุ้งร้างอยู่ในพื้นที่ตำบลไชยครามแต่อยู่ในเขตอนุรักษ์ ปลาที่ได้เป็นปลากระบอกประมาณ 20 กิโลกรัม ขนาด 15 – 20 ตัวต่อกิโลกรัม ปลาดะกับริบขนาด 3 นิ้ว ประมาณ 10 กิโลกรัม	นายสุชุม สุตรุ่ง นายวีระ สุราราชฎี นายสง่า ทองศรี	ได้แจ้งให้ทราบว่าเป็นพื้นที่อนุรักษ์ให้ช่วยกันดูแลรักษาและปฏิบัติตามข้อตกลงชุมชนที่ติดป้ายไว้
10 ม.ค. 53	18.00 น. – 23.00 น.	จากการลงเรือตรวจการเฝ้าระวังไม่พบสิ่งผิดปกติ พบเรือรุนกุ้งเคยในพื้นที่ 3 ลำ เรือปักเบ็ด 2 ลำ	นายสุชุม สุตรุ่ง นายวีระ สุราราชฎี นายสง่า ทองศรี	
20 ม.ค. 53	16.00 น. – 24.00 น.	ไม่พบสิ่งผิดปกติ	นายสง่า ทองศรี	
2 ก.พ.53	09.00 น.	มีการถ่ายนํ้าเสียนาุ้งบริษัท บริเวณคูขุดพบนํ้าที่ถ่ายเป็นบริเวณกว้าง ไม่มีกลิ่น	นายสุชุม สุตรุ่ง นายวีระ สุราราชฎี	

ว / ด / ป	เวลา	เหตุการณ์ที่พบเห็นจากการเฝ้าระวัง	ทีมเฝ้าระวัง	หมายเหตุ
		อาจเป็นการถ่ายน้ำปกติ	นายสง่า ทองศรี	
15 ก.พ. 53	23.00 น.	พบคนดำปลาบริเวณคูขุดกลางคืน ซึ่งเป็นเรื่องผิดปกติต้องตรวจสอบในบ่ออีกครั้ง	นายสุขุม สุตรุ่ง นายวีระ สุราราชภูมิ นายสง่า ทองศรี	หลังจากตรวจสอบใหม่ อีกครั้งพบว่า เป็นการดำหอย นางรม เพราะ น้ำแห้งตอน กลางคืน
22 ก.พ. 53	09.30 น.	พบบริเวณน้ำเสียเป็นทางยาวบริเวณคลองลัดในเขตอนุรักษ์แหลมยาว น้ำเป็นฟองสีน้ำตาล ไม่เห็นปลาตัวเล็กๆ เลย น่าจะเป็นน้ำกากชา จากการเปื้อปลา อาจเป็นในนาทุ่งบริเวณใกล้เคียงเพราะไม่พบหลักไม้ ปักอวนในคลองและรอยเท้าใหม่ๆ เลย	นายสุขุม สุตรุ่ง นายวีระ สุราราชภูมิ นายสง่า ทองศรี	จากการ ตรวจสอบ ภายหลังพบว่า ชาวประมงดอน เกลี้ยงขาย ปลากระบอก
5 มี.ค.53	10.00 น.	พบการถ่ายน้ำเสียบริเวณปากคลองลัดล่าง น้ำเขียวมีความยาวประมาณ 500 เมตร	นายสุขุม สุตรุ่ง นายวีระ สุราราชภูมิ นายสง่า ทองศรี	
	13.30 น.	พบปลาดุก ปลาไหล ตายลอยในคลอง อาจเป็นเพราะน้ำเสียช่วงน้ำถ่ายออกทะเลไม่ได้หลายวัน		
10 มี.ค. 53	10.00 น.	พบปลาดุก ปลาตะกรับตายหลายตัว ปัญหานี้จะเกิดทุกปีโดยเฉพาะหน้าแล้ง น้ำถูกหมักหมมในคลองนานไม่สามารถถ่ายออกจากทะเลได้	นายสุขุม สุตรุ่ง นายวีระ สุราราชภูมิ นายสง่า ทองศรี	
	15.00 น.	มีคนจากนอกพื้นที่ตัดยอดจากและไปจากบริเวณเขตอนุรักษ์ลัดบน		ได้แจ้งให้คนตัด ทราบว่าเป็นบริเวณ นั้นเป็นเขต อนุรักษ์

ว / ด / ป	เวลา	เหตุการณ์ที่พบเห็นจากการเฝ้าระวัง	ทีมเฝ้าระวัง	หมายเหตุ
21 มี.ค. 53	9.00 น.	พบคนหาหอยกัน จับเปี้ยวบริเวณเขต อนุรักษ์เป็นคนนอกพื้นที่	นายสุขุม สุตรุ่ง	อาจเป็นเพราะ ช่วงน้ำตายการ ถ่ายเทน้ำเสีย ออกทะเลไม่ สะดวก หมักหมม หลายวัน
	13.00 น.	พบปลาดายลอยน้ำเป็นจุดๆ ปลาที่พบ เป็นปลาดุก ปลาไหล ปลาตะกรับ พบ อยู่ประมาณ 7 วัน	นายวีระ สุราราชบุรี นายสง่า ทองศรี	
25 มี.ค. 53		พบคนตัดจากบริเวณคลองลัดบ้านนาย คล้ายทั้งทางจากและยอดจาก	นายสุขุม สุตรุ่ง นายวีระ สุราราชบุรี นายสง่า ทองศรี	ไม่ใช่เขต อนุรักษ์มีการ ตัดโดยไม่ได้ขอ จากเจ้าของ เห็นว่าจะ ทำป้ายห้าม เตือนไว้
26 มี.ค. 53		เหตุการณ์ปกติ	นายสุขุม สุตรุ่ง นายวีระ สุราราชบุรี นายสง่า ทองศรี	
31 มี.ค. 53	15.00 น.	น้ำเสียในคลองเด็กลงเล่นน้ำมีอาการผื่น ทั้งตัว อาการแพ้ น้ำเสีย	นายสุขุม สุตรุ่ง นายวีระ สุราราชบุรี นายสง่า ทองศรี	
2 เม.ย.53	10.00 น.	พบการถ่ายน้ำเสียจากนาทุ่งบริษัท CV บริเวณคลองบางลึก น้ำเขียวขุ่นมีฟอง	นายสุขุม สุตรุ่ง นายวีระ สุราราชบุรี นายสง่า ทองศรี	
3 เม.ย.53	13.30 น.	เด็กเล่นน้ำในคลองครามบริเวณสะพานท่า เทียบเรือ ม.2 เกิดอาการคันคันทั้งตัว อาจเป็นเพราะสารเคมีจากน้ำเสียบริษัท นาทุ่ง	นายสุขุม สุตรุ่ง นายวีระ สุราราชบุรี นายสง่า ทองศรี	

ว / ด / ป	เวลา	เหตุการณ์ที่พบเห็นจากการเฝ้าระวัง	ทีมเฝ้าระวัง	หมายเหตุ
15 เม.ย. 53	9.30 น.	พบการถ่ายน้ำเสียบริเวณคลองลัดและปากบางเหม็ดเป็น กลุ่มน้ำสีขาวขุ่น	นายสุขุม สุตรุ่ง นายชัยนาท ชูมี นายสง่า ทองศรี	อาจเป็นน้ำเสียจากการเปิดกั้วหรือการเปื้อปลาในนาถัก
16 เม.ย. 53	08.15 น.	พบบริเวณน้ำเสียวางกว้างเป็นช่วงๆ	นายสุขุม สุตรุ่ง นายชัยนาท ชูมี นายสง่า ทองศรี	
17 เม.ย. 53	10.00 น.	พบการถ่ายน้ำนาถักบริเวณลัดล่างน้ำมีฟอง สีคล้ำ เป็นวงกว้าง จากการสำรวจในเขตอนุรักษ์ไม่พบฝูงปลาอาจเพราะโดนน้ำเสียได้	นายสุขุม สุตรุ่ง นายวีระ สุราราชภักดิ์ นายสง่า ทองศรี	
18 เม.ย. 53	9.00 น.	มีปลาหมึกกระดองหาอาหารผิวหน้าชาวบ้านใช้สวิงตักได้คนละหลายกิโล และพบการถ่ายน้ำเสียที่เติมน้ำเป็นฟองสีคล้ำไม่มีกลิ่น	นายสุขุม สุตรุ่ง นายชัยนาท ชูมี นายสง่า ทองศรี	มีปลาหมึกขึ้น 4 วัน ติดต่อกันช่วงน้ำลง เข้ามีแดดหมึกจะลอยตามน้ำ
25 เม.ย. 53		พบคนหาปลาบริเวณเขตอนุรักษ์ทอดแหหลายคน	นายสุขุม สุตรุ่ง นายชัยนาท ชูมี นายสง่า ทองศรี	ได้ตกเดือนว่าเป็นเขตอนุรักษ์และเข้าใจ
5 พ.ค.53	09.30 น.	พบการถ่ายน้ำเสียนาถักลงในเขตอนุรักษ์บริเวณคลองลัดบน น้ำมีสีเขียวอาจเป็นการถ่ายน้ำบ่อถักเลี้ยงบริษัท CV ฟาร์ม	นายสุขุม สุตรุ่ง นายวีระ สุราราชภักดิ์ นายสง่า ทองศรี	
	11.00 น.	พบการตัดไม้ริมคลองบริเวณตรงข้างบางเหม็ด เขตตำบลไชยครามใช้เรือ 1 ลำ มีคนตัดไม้ 2 คน		ได้รับแจ้งว่ามี การตัดหลายครั้งแล้ว
7 พ.ค.53	12.30 น.	พบการจับปลาในเขตอนุรักษ์หน้าบ้านนายโสม คลองลัดบน ใช้เรือไฟเบอร์สีส้มใช้วนสามชั้นดักปลา 2 คน	นายสุขุม สุตรุ่ง นายชัยนาท ชูมี นายสง่า ทองศรี	สมควรตกเดือน

ว / ด / ป	เวลา	เหตุการณ์ที่พบเห็นจากการเฝ้าระวัง	ทีมเฝ้าระวัง	หมายเหตุ
12 พ.ค. 53	18.30 น.	พบเรือรูงกิ่งเคย 3 ลำ เรืออวนปลากะพง 1 ลำ ไม่พบการกระทำผิดกฎ กติกา ชุมชน	นายสุขุม สุตรุ่ง นายวีระ สุราราชภูรี นายสง่า ทองศรี	
15 พ.ค. 53		พบการถ่ายน้ำเสียคลองลัดล่างจากบ่อกิ่ง CV 4	นายสุขุม สุตรุ่ง นายชัยนาท ชูมี นายสง่า ทองศรี	บริษัท CV จับ กิ่งถ่ายน้ำลง คลองโดยตรง ไม่ได้บำบัด
21 พ.ค. 53	20.00 น.	พบเรือนอกพื้นที่เข้ามาวางอวนปลากะพง 2 ลำ เป็นเรือจากคลองดอนสัก ทราบว่า เคยเข้ามาหากินทุกปีในฤดูนี้	นายสุขุม สุตรุ่ง นายวีระ สุราราชภูรี นายสง่า ทองศรี	
28 พ.ค. 53	13.00 น.	ได้รับแจ้งว่ามีการเข้าไปหาหอยและตัด จากในเขตอนุรักษ์ แต่ไม่พบผู้กระทำผิด ได้แจ้งผู้ใหญ่บ้านซึ่งอยู่ใกล้เขตอนุรักษ์ให้ ช่วยตักเตือน	นายสุขุม สุตรุ่ง นายวีระ สุราราชภูรี นายสง่า ทองศรี	
3 มิ.ย.53	16.30 น.	พบคนจับปูเปี้ยวจากนอกพื้นที่มาเป็นกลุ่ม ใช้รถยนต์ขนอุปกรณ์ทั้งเครื่องมือจับปูและ อุปกรณ์อื่นๆ ได้มีการบอกกล่าวถึงพื้นที่ อนุรักษ์ที่ห้ามจับให้ทราบ	นายสุขุม สุตรุ่ง นายวีระ สุราราชภูรี นายสง่า ทองศรี	
5 มิ.ย.53		พบปลาตาย น้ำเสียทั่วคลอง ลงน้ำจะมี อาการคัน ผื่นขึ้น	นายสุขุม สุตรุ่ง นายชัยนาท ชูมี นายสง่า ทองศรี	ช่วงน้ำตายน้ำ ในคลองน้อย บริษัทถ่ายน้ำ เสียลงคลอง น้ำจึงหมักหมม น้ำไม่ไหลลง ทะเล
8 มิ.ย.53		พบการขีดเลนลงคลองบริเวณท่าขรบ	นายสุขุม สุตรุ่ง นายชัยนาท ชูมี นายสง่า ทองศรี	บริษัท CV ขีด เลนลงคลอง
12 มิ.ย.	13.00 น.	พบการถ่ายน้ำเสียลงคลองบริเวณพื้นที่	นายสุขุม สุตรุ่ง	บริษัท CV

ว / ด / ป	เวลา	เหตุการณ์ที่พบเห็นจากการเฝ้าระวัง	ทีมเฝ้าระวัง	หมายเหตุ
53		อนุรักษ์เป็นสีน้ำตาลบริเวณกว้าง	นายชัยนาจ ชูมี นายสง่า ทองศรี	เปิดทุ่ง
13 มิ.ย. 53	20.00 น.	จากการลงพื้นที่ปากคลองครามไม่พบ อาการผิดปกติหรือการกระทำผิด กฎระเบียบชุมชนใดๆ	นายสุขุม สูดรุ่ง นายวีระ สุราราชภูรี นายสง่า ทองศรี	
20 มิ.ย. 53	11.00 น.	พบการตัดไม้โหลงในคลองนอกเขตพื้นที่ อนุรักษ์เพื่อใช้ทำกระท่อม	นายสุขุม สูดรุ่ง นายวีระ สุราราชภูรี นายสง่า ทองศรี	ได้ตัดเตือนให้ เห็นถึงผลเสีย และแจ้งกติกา ชุมชนให้ทราบ แล้ว
21 มิ.ย. 53	14.30 น.	พบการตัดจาก ยอดจาก ใบจาก นอก พื้นที่อนุรักษ์	นายสุขุม สูดรุ่ง นายวีระ สุราราชภูรี นายสง่า ทองศรี	ได้แจ้งให้ทราบ ถึงกติกาชุมชน และวิธีการตัด ให้ทราบแล้ว และการตัดจาก ทุกครั้งไม่ได้ขอ จากเจ้าของ ควรต้องมียกติกา หมู่บ้านใหม่ให้ ชัดเจนเฉพาะ เรื่องจากนอก พื้นที่อนุรักษ์
22 มิ.ย. 53		พบการดำหอยนางรมในคลองหลายคน แต่เป็นหอยธรรมชาติ	นายสุขุม สูดรุ่ง นายชัยนาจ ชูมี นายสง่า ทองศรี	
24 มิ.ย. 53	8.30 น.	จากการลงสำรวจคลองกลางวันพบ โก่งกาง ทลาย ต้น โคนทำลายโดยคน ทอดแห หลายต้นล้ม โดยเฉพาะผักที่ ปลูกจากโครงการของแรงงานจังหวัด ไม่	นายสุขุม สูดรุ่ง นายวีระ สุราราชภูรี นายสง่า ทองศรี	

ว / ด / ป	เวลา	เหตุการณ์ที่พบเห็นจากการเฝ้าระวัง	ทีมเฝ้าระวัง	หมายเหตุ
		แก้มที่ อัตราการรอด อัตราการงอกจึง มีน้อยประมาณ 50%		
25 มิ.ย. 53		ปลูกโก่งกางเสริมบริเวณคลองลัด 200 ต้น	นายสง่า ทองศรี นายชัยนาท ชูมี	ตั้งแต่เดือน เมษายน 2553 ลงไปสำรวจทุก ครั้ง จะซ่อม โก่งกาง จาก การเก็บผัก เสริมทุกครั้ง
16 ก.ค. 53	11.30 น.	พบปลาตุ๊กทะเลตายลอยน้ำหลายตัว ปลาหมอ ตัวใหญ่	นายสุขุม สูดรุ่ง นายชัยนาท ชูมี นายสง่า ทองศรี	
18 ก.ค. 53	19.30 น.	พบฝูงลูกปลาระบอบขนาดเล็กลูกปลา ตลอดแนวคลองท่อนบนตั้งแต่คลองลัด ขึ้นมา	นายสุขุม สูดรุ่ง นายชัยนาท ชูมี นายสง่า ทองศรี นายวีระ สุราราชบุรี	
20 ก.ค. 53	10.00 น.	พบการตัดจากผิวดินบริเวณที่ดินชาวบ้าน ได้ตัดเตอนไปบ้างแล้วแต่ยังไม่หวังผล	นายสุขุม สูดรุ่ง นายสง่า ทองศรี นายวีระ สุราราชบุรี	
28 ก.ค. 53	18.00 น.	พบคนจับปูเปี้ยวจากนอกพื้นที่แต่เป็น ชาวบ้าน 2 คน	นายสุขุม สูดรุ่ง นายสง่า ทองศรี นายวีระ สุราราชบุรี	
31 ก.ค. 53	06.30 น.	พบร่องรอยการจับปลาโดยใช้วนในเขต อนุรักษ์คลองลัดล่าง ทราบว่าเป็นคนในพื้นที่ที่เคยจับอยู่ก่อนการประกาศเขต อนุรักษ์	นายสุขุม สูดรุ่ง นายสง่า ทองศรี นายวีระ สุราราชบุรี	ได้พูดคุยทำความเข้าใจ แล้ว เพื่อให้ ทราบถึงผลเสีย ที่จะเกิดขึ้นใน อนาคต
6 ส.ค.53	11.30 น.	จากการลงสำรวจพื้นที่ไม่พบการกระทำ	นายสุขุม สูดรุ่ง	

ว / ด / ป	เวลา	เหตุการณ์ที่พบเห็นจากการเฝ้าระวัง	ทีมเฝ้าระวัง	หมายเหตุ
		ผิดระเบียบชุมชน จากการได้พูดคุยกับโก เหนียวชาวบ้านในคลองครามทำให้ทราบ ว่าปีนี้หอยนางรมเยอะมาก แต่ปลายัง น้อยเหมือนเดิม อาจเป็นเพราะฝนตกน้อย	นายสง่า ทองศรี นายวีระ สุราราชบุรี	
13 ส.ค. 53	10.00 น.	พบการถ่ายน้ำเสียจากนาทุ่ง CV บริเวณ ลัดล่าง สีน้ำเป็นฟองเขียวขุ่น กระจาย เป็นบริเวณกว้าง	นายสุขุม สดรุ่ง นายสง่า ทองศรี นายวีระ สุราราชบุรี	
18 ส.ค. 53	13.00 น.	มีคนจับปลากะพงได้น้ำหนัก 11 กิโลกรัม บริเวณหน้าวัดครามอาจเป็นเพราะปัญหา น้ำเสียทำให้ปลาเมาน้ำ โคนจับได้ โดยง่าย	นายสุขุม สดรุ่ง นายสง่า ทองศรี นายวีระ สุราราชบุรี	
30 ส.ค. 53	12.00 น.	ชลประทานถ่ายน้ำเสียลงคลองคราม ปลา กุ้ง ลอยตายเกลื่อน น้ำสีดำ มีกลิ่น เหม็นตลอดคลองประมาณ 3 กิโลเมตร	นายสุขุม สดรุ่ง นายสง่า ทองศรี นายวีระ สุราราชบุรี	ได้ บันทึก เหตุการณ์ด้วย VDO และ ภาพนิ่ง
31 ส.ค. 53	08.00 น.	จากการลงสำรวจตลอดแนวคลองพบปลา ตาย เช่น ปลากะบอก ปลาดุก ปลา ไหล ปูทะเล กุ้ง พบลูกปลากะบอกเป็น ฝูง น้ำเสีย จากการลงสำรวจพบว่าน้ำ เสียยังลงไม่ถึงปากคลองเพราะน้ำทะเลขึ้น เสียก่อนและก้านันสิ่งปิดประตูน้ำก่อน	นายสุขุม สดรุ่ง นายสง่า ทองศรี นายวีระ สุราราชบุรี	

จากตารางจะเห็นว่าในแต่ละวัน ทีมเฝ้าระวัง จะมีช่วงเวลาในการออกเฝ้าระวังที่แตกต่างกัน
ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความพร้อมของทีมวิจัย และการได้รับการแจ้งข่าวจากผู้ที่พบเห็นเหตุการณ์ผิดปกติเกิดขึ้น
ในพื้นที่ โดยจากการเฝ้าระวังในช่วงเดือน กันยายน 2552 ถึงสิงหาคม 2553 จำนวน 60 ครั้ง ทีมวิจัย
ได้พบเห็นสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ดังนี้

1. พบปัญหาน้ำเสียในคลอง เป็นปัญหาที่พบบ่อยมากที่สุด คือ พบ ประมาณ 22 ครั้ง ซึ่งเป็น
ปัญหาที่เกิดจากหลายสาเหตุด้วยกัน ทั้งจากการปล่อยน้ำเสียจากฟาร์มกุ้ง การปล่อยปลาใน
คลองหรือในนาทุ่ง และการปล่อยมาจากน้ำที่หมักหมมในคลองชลประทานลงสู่คลอง โดยมี
ลักษณะที่พบเห็น เช่น พบบริเวณน้ำเสียเป็นทางยาวบริเวณคลองลัดในเขตอนุรักษ์แหลมยาว

น้ำเป็นฟองสีน้ำตาล ไม่เห็นปลาตัวเล็กๆ เลย น่าจะเป็นน้ำกากขี้ จากการเปื้อนปลา อาจเป็นในนาุ้งบริเวณใกล้เคียงเพราะไม่พบหลักไม้ บักอวนในคลองและรอยเท้าใหม่ๆ เลย หรือถ้าพบน้ำสีเขียวขุ่น หรือสีดำคล้ำ ก็สันนิษฐานว่าจะเป็นน้ำเสียจากนาุ้ง ที่ปล่อยลงสู่คลองธรรมชาติ เป็นต้น ทั้งนี้จากเหตุการณ์น้ำเสีย ดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบต่อแมลงสัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ในคลอง เนื่องจากช่วงที่พบน้ำเสีย จะไม่พบฝูงปลาอยู่ในพื้นที่เลย บางครั้งก็ไม่สามารถสัมผัสผิวน้ำในคลองได้ เนื่องจากจะเกิดอาการคัน และขึ้นผื่นแดง และช่วงที่น้ำตาย (ความต่างระหว่างช่วงน้ำขึ้นและน้ำลงน้อย) น้ำในคลองไหลน้อย การถ่ายเทไม่สะดวก ทำให้ปลาในคลอง โดยเฉพาะปลาดุกกับปลาไหลตาย เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมดนี้ ถ้าทีมวิจัยทราบแหล่งที่มา หรือผู้กระทำผิด ก็จะไปบอกกล่าวถึงการทำงานของพื้นที่ และขอร้องให้หยุดการกระทำ แต่ในส่วนของนาุ้ง ยังไม่สามารถเข้าไปพูดคุยได้

นอกจากนี้ยังมีเหตุการณ์อื่นๆ เช่น กรณีชลประทานถ่ายน้ำเสียลงคลองคราม ปลา กุ้ง ลอยตายเกลื่อน น้ำสีดำ มีกลิ่นเหม็นตลอดคลองประมาณ 3 กิโลเมตร ซึ่งทีมวิจัยก็ได้เข้าไปเจรจาให้รับผิดชอบความเสียหายที่เกิดขึ้น และประสานงานสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค 14 ให้เข้ามาตรวจสอบคุณภาพน้ำในคลอง

2. พบคนเข้ามาหากินในเขตอนุรักษ์ ทั้ง หาปลา จับปูเปี้ยว ส่วนใหญ่เป็นคนจากนอกพื้นที่ ทีมวิจัยได้เข้าไปทำความเข้าใจ และขอความร่วมมือให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นเขตอนุรักษ์ สำหรับ เป็นที่เพาะพันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อน นอกจากนี้การใช้เครื่องมือบางชนิด เช่น แห จะส่งผลให้ต้นไม้วัยอ่อนหักล้มเสียหาย ซึ่งบางคนก็อ้างว่า ได้ทำมานานแล้วตั้งแต่การประกาศเขตอนุรักษ์
3. พบอวนรุนขนาดใหญ่ที่ปากคลองคราม จะส่งผลให้หน้าดินพัง และเป็นการทำลายลูกไม้อ่อน
4. พบการกัดเซาะชายฝั่งปากคลองครามทั้ง 2 ด้าน ลึกเข้ามาจากพื้นที่เดิมหลายเมตร เนินทรายปากคลองถอยร่นเข้าในคลองเกือบ 20 เมตร ถ้าเป็นอย่างนี้ต่อไปปากน้ำอาจเซาะแหลมปากคลองขาดได้
5. พบคนจับปูเปี้ยวโดยใช้ยาหยอดรู บริเวณป่าชายเลนริมคลองครามฝั่งตำบลชลคราม จะทำให้ปูทั้งตัวเล็กและตัวใหญ่ตายหมด อาจเกิดการสูญพันธุ์ได้ในอนาคต และบางครั้งก็พบ คนจับปูเปี้ยวจากนอกพื้นที่มาเป็นกลุ่มใช้รถยนต์ขนอุปกรณ์ทั้งเครื่องมือจับปูและอุปกรณ์อื่นๆ ได้มีการบอกกล่าวถึงพื้นที่อนุรักษ์ที่ห้ามจับให้ทราบ
6. พบคนจากนอกพื้นที่เข้ามาตัดยอดจากบริเวณปลายบางต้อ และบริเวณอื่นๆ ทั้งใน และนอกเขตอนุรักษ์ เอาแต่ยอดไปทำมวนยาสูบเพื่อขาย โดยจะเข้ามาตัดเป็นประจำ ซึ่งการตัดยอดจากนั้นทำให้ต้นจากได้รับความเสียหาย โตช้า
7. พบการคราดหอยด้วยเรือหางยาว ห่างจากฝั่งไม่เกิน 3,000 เมตร และบริเวณปากคลองคราม

8. พบกลุ่มคนมาตกเบ็ดและวางอวนบริเวณคลองตาย ซึ่งเป็นเขตอนุรักษ์ของชุมชน
9. พบการปิดปลาริเวณคลองลัด และบริเวณบ่อกุ้ง สร้างความเสียหายให้กับสัตว์น้ำขนาดเล็ก

สำหรับการเฝ้าระวังที่ผ่านมา พบว่า ปัญหาเดิมๆ ที่พบบ่อยที่สุด และยังไม่สามารถแก้ไขได้ คือ ปัญหาการปล่อยน้ำเสียจากฟาร์มเลี้ยงกุ้งในพื้นที่ใกล้เคียง ยังไม่สามารถเข้าไปเจรจาเพื่อขอความร่วมมือได้ นอกจากนี้ยังมีปัญหาการเข้ามาหากินในพื้นที่เขตอนุรักษ์ ทั้งหาปลา หาหอย และปูเปี้ยว อยู่เนื่องจากทีมวิจัยมีแค่หน้าที่ในการติดตามเฝ้าระวัง บอกกล่าว ทำความเข้าใจกับผู้เข้ามาใช้ประโยชน์จากในพื้นที่ให้ทำตามกฎกติกาของชุมชนที่ประกาศไว้ เท่านั้น แต่ไม่มีอำนาจหน้าที่ในการจับกุม ประกอบกับผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ไม่ได้ช่วยกันปกป้อง สิ่งที่ทีมวิจัยทำได้นอกเหนือจากนี้คือ ใช้วิธีการ ค่อยๆ สร้างความสัมพันธ์กับคนในพื้นที่ และการบอกต่อผ่านเครือข่าย และเพื่อนฝูง เป็นหลัก การทำงานที่ผ่านมาจึงยังทำได้เฉพาะกับคนในชุมชน และคนใกล้ชิดเท่านั้น ส่วนคนจากนอกพื้นที่ บางคนยังไม่เคารพกฎกติกาของชุมชน โดยให้เหตุผลว่าตนเองเคยทำแบบนี้มานานแล้ว โดยไม่มีกติกามาก่อน ทำให้กฎกติกาที่สร้างไว้ ยังไม่สามารถบังคับใช้ได้อย่างเคร่งครัด

อย่างไรก็ตามจากการลงพื้นที่เฝ้าระวังอย่างต่อเนื่องก็พบว่า โดยภาพรวมแล้วการบุกรุกทำลาย ปาลดลง ทรัพยากรในพื้นที่สมบูรณ์ขึ้น ทั้ง กุ้ง หอย ปู ปลา สังเกตจาก มีคนเข้ามาหากินในพื้นที่มากขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่า ชุมชน เกิดการหวงแหนทรัพยากรอย่างกว้างขวางขึ้นสังเกตจากมีชุมชนแจ้งการกระทำผิดกฎกติกาต่อทีมวิจัยตลอด นั่นหมายถึงชุมชนมีส่วนร่วมในการปกป้องดูแลมากขึ้นนั่นเอง

บทที่ 6

การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และการมีส่วนร่วมในการทำงาน

การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การทำงานในพื้นที่ให้เป็นที่ยอมรับของทุกคนทั่วไป ทั้งในระดับชุมชน นอกชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นเรื่องที่จำเป็นอย่างมากในการทำงาน เนื่องจากการรับรู้และเข้าใจของทุกคนทั่วไป จะทำให้ทีมวิจัยทำงานในการประสานความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาได้ง่ายขึ้น ดังนั้น ทีมวิจัยจึงได้ประชาสัมพันธ์การทำงานในพื้นที่ ให้คนกลุ่มต่างๆ ได้รับทราบ ทุกครั้งที่มีโอกาส ทั้งนี้ ได้ประสานงานกับ สื่อวิทยุชุมชน คลื่น 104 MHz ประชาสัมพันธ์การทำงานกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป็นระยะๆ นอกจากนี้ถ้าหากมีโอกาสได้เข้าร่วมเวทีต่างๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากร ทีมวิจัยก็ได้พยายามนำเสนอ สภาพปัญหา และ การทำงานต่างๆ ในพื้นที่ ให้สาธารณะได้รับทราบและร่วมกันแสดงความคิดเห็นถึงแนวทางการแก้ไขปัญหา

อย่างไรก็ตาม การทำงานในเรื่องการประชาสัมพันธ์ เพื่อต้องการมีส่วนร่วมที่ดีนั้น ต้องเริ่มจากการทำความเข้าใจให้กับชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ก่อนเป็นหลัก ดังนั้น นอกจากการบอกกล่าวให้คนในพื้นที่ได้รับทราบแล้ว ทีมวิจัยยังได้ตั้งทั้งกับกลุ่มเด็ก เยาวชน และชุมชน ในพื้นที่ เข้ามาร่วมทำงานเพื่อสร้างความตระหนัก ความรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่ และให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ ผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ทั้งการร่วมสร้างกฎกติกาการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ การกำหนดเขตอนุรักษ์ของชุมชน การปลูกป่า การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ และติดป้ายกฎกติกาการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ เพื่อให้ผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ได้รับทราบ นอกจากนี้ยังมีการร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการเฝ้าระวังทรัพยากร โดยการแจ้งข่าวสาร สิ่งผิดปกติต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ให้ทีมวิจัยได้รับทราบ

นอกจากนี้ยังมีการบอกกล่าวปากต่อปาก จากคนที่รู้ข้อมูลไปยังผู้ที่เข้ามาหากินในพื้นที่มากขึ้น ทำให้เรื่องราวได้ขยายการรับรู้ไปยังวงกว้างยิ่งขึ้น แม้ว่าจะได้รับความร่วมมือบ้าง และไม่ได้รับความร่วมมือบ้าง จากผู้ที่เข้ามาใช้ประโยชน์จากพื้นที่ แต่ก็พบว่า ปัจจุบันมีการเข้าใจการทำงานในพื้นที่มากขึ้น และการทำงานยังได้รับการยอมรับจากหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากขึ้น เช่น อบต. ชลคราม ได้บรรจุแผนเกี่ยวกับการฟื้นฟูทรัพยากรเข้าไปในแผน 3 ปี ของ อบต. ชลคราม เป็นต้น

ในส่วนของการสร้างสำนึกร่วม และการสร้างการเรียนรู้ไปยังเด็กและเยาวชน เป็นสิ่งที่ทีมวิจัยให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเด็กและเยาวชน สามารถเป็นกระบอกเสียงที่สำคัญที่จะสามารถสร้างการตระหนัก สร้างการรับรู้ไปสู่ผู้ปกครองได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้หากเด็กมีสำนึกที่ดีต่อสิ่งแวดล้อม ก็จะทำให้อนาคตของชุมชนมีสิ่งแวดล้อมที่สมบูรณ์ได้ ดังนั้นการทำงานร่วมกับเด็ก ทีมวิจัยจึงได้สอดแทรกความรู้ และสร้างบรรยากาศให้เด็กสนุกกับการเรียนรู้เข้าไปด้วยทุกครั้ง โดยการทำงานกับเด็กและเยาวชนที่ผ่านมาจะ让孩子เรียนรู้จากพื้นที่จริง ซึ่งมีรายละเอียดการทำงานร่วมกันดังนี้

- 1) **ปลูกต้นจาก** ในวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ.2552 ทีมวิจัยได้ประสานนักเรียนโรงเรียนวัดดอนสัก (สิงขร) หมู่ที่ 2 ต.ดอนสัก เข้ามาร่วมทำกิจกรรม ซึ่งก่อนเริ่มการปลูกต้นจากในครั้งนี้ ทีมวิจัยได้สร้างการเรียนรู้ให้กับเด็กๆ โดยการตั้งคำถามเกี่ยวกับต้นจากให้เด็กตอบ บอกถึงคุณประโยชน์ของต้นจาก และบอกถึงวิธีการปลูกจาก ว่าต้องปลูกระยะห่างเท่าไร ปลูกอย่างไร นอกจากนี้เมื่อปลูกจากเสร็จยังให้ความรู้เกี่ยวกับป้าชายเลน ทั้งชนิดพันธุ์ไม้ และความหลากหลายของระบบนิเวศป้าชายเลนของคลองคราม ให้เด็กๆ ได้เรียนรู้รับทราบ และเรียนรู้จากของจริงที่มีอยู่ในพื้นที่
- 2) **ปลูกต้นโกงกาง** ในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553 ทีมวิจัยได้ประสาน นักเรียน ชั้น ป.4 – ป.6 จากโรงเรียนวัดชลคราม เข้ามาร่วมทำกิจกรรม ก่อนลงปลูกต้นโกงกาง ทีมวิจัยได้อธิบายให้รู้จักคลองครามว่ามีบางต่างๆ แล้วอธิบายให้รู้จักทรัพยากรป้าชายเลน เริ่มต้นด้วยการตั้งคำถามว่าป้าชายเลนคืออะไร มีต้นไม้อะไรบ้าง เด็กๆ ส่วนใหญ่ตอบว่าต้นโกงกาง ทีมวิจัยจึงบอกว่าป้าชายเลนไม่ได้หมายถึงต้นโกงกางเท่านั้น ป้าชายเลนมีหลายพันธุ์ไม้ เช่น ต้นโกงกางใบเล็ก ต้นโกงกางใบใหญ่ ต้นแสม ต้นตะบูน ต้นถั่ว ต้นพลัก ฯลฯ หลังจากนั้นแนะนำให้เด็กๆ รู้จักฝักโกงกาง และวิธีการปลูก ซึ่งระหว่างปลูกโกงกาง เด็กๆ ก็ได้เรียนรู้ทรัพยากรป้าชายเลนในพื้นที่ไปด้วย เมื่อปลูกเสร็จนั่งเรือเรียนรู้ระบบนิเวศคลองครามไปเรียนรู้ที่ปากคลองครามให้เห็นว่าคลองครามเชื่อมโยงอยู่กับทะเลอย่างไร
- 3) **ปลูกต้นโกงกาง** ในวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2553 ทีมวิจัยได้ประสาน นักเรียน ชั้น ป.4 – ป.6 โรงเรียนวัดชลคราม เข้าร่วมเรียนรู้ วันนี้มีเด็กๆ เยาวชนในชุมชนร่วมกิจกรรมในการปลูกต้นโกงกางด้วย ตามเคยทีมวิจัยแนะนำให้รู้จักทรัพยากรป้าชายเลน รู้จักพันธุ์โกงกาง รู้จักวิธีการปลูก แล้วลงปฏิบัติการจริงโดยมีทีมวิจัยคอยแนะนำระหว่างการปลูกมีการเรียนรู้ทรัพยากรป้าชายเลนไปด้วย เมื่อปลูกเสร็จมีการสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับหอยนางรมว่าหอยนางรมในธรรมชาติมีเชื้หอย หอยจะเกาะตามก้อนหิน ตามรากไม้ แล้วเจริญเติบโตตามเวลาของหอยแล้วได้สาธิตการหาหอยนางรม(ด้านหอย) ให้ดูแล้วเอามาให้เด็กในชุมชนได้เรียนรู้เอาหอยได้ขนาดใส่เรือแล้วเอารากไม้ เอาหินไว้คั่น บอกกับเด็กๆ ว่าที่หิน ที่รากไม้มันมีเชื้หอยนางรมถ้าเราเอาทิ้งบนฝั่งก็ทำให้เชื้หอยตาย ใช้เวลาในการเรียนรู้พอสมควรเด็กบางคนเกาะเรือทำที่ท่าจะหกลองดำหอยดู โดยมีทีมวิจัยคอยดูแลอย่างใกล้ชิด เมื่อใช้เวลาผ่านไปพอสมควรแล้วจึงเดินทางขึ้นฝั่งรับประทานอาหารร่วมกันก่อนแยกย้ายกัน
- 4) **ทำอึเอ็มบอลหรือดินพิเศษ** ในวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ.2553 ทีมวิจัยได้ประสาน นักเรียน ชั้น ป.4 – ป.6 โรงเรียนวัดชลคราม ก่อนการสร้างการเรียนรู้มีการทักทาย และได้ตั้งคำถามเด็กๆ ว่าสิ่งแวดล้อมเกี่ยวข้องกับเราหรือไม่ เราในฐานะเยาวชนจะช่วยสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น ลดภาวะโลก

ร้อนได้อย่างไร ซึ่งคำตอบที่เกิดขึ้น คือ ต้องช่วยกันเก็บขยะ ไม่ทิ้งขยะ ต้องช่วยกันปลูกต้นไม้ ปิดไฟดวงที่ไม่ใช้ ปิดก๊อกน้ำทุกครั้งเมื่อใช้เสร็จ ไม่เปิดทิ้งไว้ ฯลฯ หลังจากเด็กๆ มีอารมณ์ร่วม ในการเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น และแนะนำ ให้เด็กๆ รู้จัก อีเอ็มบอล ได้บอก คุณประโยชน์ ส่วนผสม และร่วมกันทำจนเสร็จ

- 5) ใช้ประโยชน์อีเอ็มบอล ในวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2553 ทีมวิจัยได้ประสาน นักเรียน ชั้น ป. 4 – ป.6 โรงเรียนวัดชลคราม เข้าร่วมเรียนรู้ ได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับ อีเอ็มบอลที่ทำไว้ ซึ่งวันนี้ อีเอ็มบอลที่ทำไว้มีสีสวยๆ เต็มทั้งลูก ซึ่งทีมวิจัยได้เล่าให้ฟังว่าการที่มีสีสวยแสดงให้เห็นว่า จุลินทรีย์สิ่งมีชีวิตกำลังขยายตัว เชื้อจุลินทรีย์กำลังจะออกมาช่วยบำบัดน้ำเสีย ช่วยสร้างอาหาร ให้กับสัตว์น้ำ แต่ถ้าก่อนที่เราเป็นราสีเขียวไม่ได้หมายถึงเสียแต่ก่อนจะปลาน้ำต้องจุ่มน้ำ อีเอ็มขยายก่อน แต่เป็นก้อนสีขาวสามารถปลาน้ำได้เลย แต่ก่อนโยนลงน้ำก็ได้มีคำถาม ทบทวนการเรียนรู้ ถึงประโยชน์ของ อีเอ็มบอล
- 6) การสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวโดยชุมชน ใน วันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2553 มีการประชุมทีมงานร่วมกัน ระหว่างบ้านพุด บ้านครามล่าง ร่วม ระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับต้นทุนทรัพยากร และวิถีชีวิต จะทำอะไรให้นำไปสู่การท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายวิถีชีวิตชุมชน ก็มีการระดมความคิดเห็นกันมีการกำหนดแหล่งท่องเที่ยวบ้านพุดจุดต่างๆ คือ ศาลเจ้า วัดนันทาราม(พุด) เกี่ยวข้องสมาคมหลวงพ่อบำรุง ชีเลนมหัศจรรย์ การเลี้ยงหอยนางรม บ้าน / หนาในทะเลกับการจับสัตว์น้ำวิถีชาวประมง ส่วนบ้านครามล่างเรียนรู้ระบบนิเวศคลองคราม ต้นไม้ร้อยปี ดินพิเศษ การทำกะปิ วิถีการดำหอยนางรม วิถีการหาหอยกัน เริ่มต้นจากการใช้ ประโยชน์จากต้นจาก เป็นต้น ซึ่งการประชุมในครั้งนี้ เด็กได้เข้ามาร่วมเรียนรู้ กับเด็กๆ ว่าถ้า เราอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไว้ดีน่าสนใจ วิถีชีวิตการทำมาหากินน่าสนใจคนอื่นๆ เขาก็ต้องการเรียนรู้ ต้องการสัมผัสธรรมชาติแบบนี้ การท่องเที่ยวโดยชุมชนก็คือคนในชุมชนร่วมกันคิดว่าจะให้ นักท่องเที่ยวไปดูอะไร กินอะไร พักที่ไหน มีกฎกติกาชุมชนอย่างไรอะไรควรทำอะไรไม่ควรทำ เมื่อมาเที่ยวบ้านเรา เด็กๆ ยิ้มแล้วตอบคืนะถ้ามีคนมาเที่ยวบ้านเราลุงชายของเด็กๆ ก็ถามว่า ความเป็นจริงเด็กๆ ได้เรียนรู้บ้านเราดีหรือยัง เช่นเรื่องต้นจากว่าเอาไปใช้อะไรได้บ้าง เรียนรู้ครบ หรือยังเด็กๆ สายหน้าพร้อมคำตอบว่าไม่ ทีมวิจัยบางคนบอกว่าบางคนทำไม่เป็น ก็เช่นเดียวกัน ถ้านักท่องเที่ยวมาทำอะไรให้เขาได้เรียนรู้สิ่งเหล่านี้แหละ เมื่อพูดคุยสร้างการเรียนรู้กัน พอสมควรแล้วก็ได้แยกย้ายกันกลับบ้าน
- 7) สร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับปัญหาน้ำเสีย ในวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ.2553 ทีมวิจัยได้ล้อมวง คุยกับเด็กๆ ในชุมชนถึงปัญหาน้ำเสียที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ.2553 ทีมวิจัยได้เล่า

ให้เด็กๆ ฟังว่าที่เขาพูดถึง “เกลอเขา เกลอนา เกลอเล” ปัญหาน้ำเสียครั้งนี้เป็นการบ่งบอกว่า เกลอไม่ค่อยได้คุย ไม่สื่อสารกัน มีเหตุการณ์การเปิดประตูชลประทานคลองบางลาด ต.ไชยคราม โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ไม่ได้ปรึกษาหารือกันรอบด้าน เหตุผลที่เปิดจากการสอบถามชาวบ้านบอกว่ามีปัญหาน้ำเน่าเสีย ปลาตาย ก่อนหน้านี้นี้ 2-3 วันแล้ว เหตุการณ์ครั้งนี้เกิดผลกระทบน้ำเน่าเสีย สีดำ ส่งกลิ่นเหม็น กุ้ง ปู ปลา ตายจำนวนมาก ลูกชายของเด็กๆ เล่าว่าแม้เราจะดูแลคลองให้ได้อย่างไร ถ้าคนอื่น ๆ ไม่รวมกันดูแลด้วย ก็จะทำลายล้างได้ในพริบตา เพราะระบบนิเวศน์เชื่อมโยงกับต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ คลองความถี่เป็นปลายน้ำสู่ทะเล กลางน้ำ บริเวณคลองบางลาดนั้นแหละ ต้นน้ำกับบริเวณ ต.ปากแพรก โนน ซึ่งถ้าเชื่อมโยงเกลอเขา เกลอนา เกลอเลให้เป็นจริงปัญหาจะไม่เกิดหรือเกิดน้อยเพราะทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ ร่วมดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมเหมือนกัน

นอกจากทีมวิจัยยังได้ ร่วมกัน สำรวจแหล่งเรียนรู้พัฒนาข้อมูลกำหนดจุดพัฒนาศูนย์เรียนรู้ ระหว่างเดือนกรกฎาคม – สิงหาคม พ.ศ.2553 โดย แหล่งเรียนรู้ที่ทีมวิจัยร่วมกันกำหนดคือ แหล่งเรียนรู้ทรัพยากรป่าชายเลน เขตอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำต้นไม้อายุปี ซึ่งถือเป็นจุดที่สามารถประชาสัมพันธ์ และสร้างการเรียนรู้ไปสู่คนทั้งในและนอกพื้นที่ได้ จากการหารือร่วมกันหลายครั้งมีการสรุปดังนี้

1. ทีมวิจัยถือเป็นครอบครัวพอเพียง เป็นศูนย์เรียนรู้ระดับบุคคลสู่ครัวเรือนทุกคนบางคนมีการปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ ทำกะปิ ฯลฯ
2. ศูนย์เรียนรู้การทำกะปิ ทีมวิจัยมีข้อมูลร่วมกันใช้อาคารใกล้บ้านของนายวีระ สุราราชบุรี 23 ม.2 ต.ชลคราม พัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้ มีอาคารเดิมอยู่แล้วไม่ต้องก่อสร้างอาคารใหม่เพียงทำข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตการทำกะปิ ขั้นตอนการทำกะปิมาติดไว้ที่ศูนย์เรียนรู้ ผู้ถ่ายทอดความรู้มีอยู่แล้วคนทำจริง คือ นางปะไพ เปิดสุวรรณ นายวีระ สุราราชบุรี นายสุขุม สุตรุ่ง นางอุรา ศรีพัฒน์
3. ศูนย์เรียนรู้การฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนและสัตว์น้ำอย่างยั่งยืนบ้านครามล่าง ทีมวิจัยมีข้อสรุปร่วมกันว่าให้ใช้อาคารหน้าบ้านของนายสง่า ทองศรี หัวหน้าโครงการวิจัย 19 ม.2 ต.ชลคราม พัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้ ปรับบริเวณใกล้บ้านเป็นแหล่งเรียนรู้ เช่น พันธุ์ไม้ป่าชายเลน สมุนไพรป่าชายเลน เป็นต้น ผู้ถ่ายทอดความรู้คือทีมวิจัยทุกคนช่วยกันเพราะกิจกรรมต่างๆ ทุกคนร่วมกันทำ ทุกคนเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริงสามารถถ่ายทอดได้

ทั้งนี้การเข้ามามีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ยังมีหลายระดับ บางคนเข้ามาแค่เพียงร่วมรับรู้ และบางคนเข้ามาร่วมรับรู้ ร่วมคิดร่วมทำ และร่วมติดตามผล แต่ไม่ว่าจะเข้ามาร่วมมากหรือน้อยก็ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการผลักดันให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องในอนาคต

บทที่ 7

สรุปผลการดำเนินงานวิจัย

โครงการแนวทางการฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนและสัตว์น้ำอย่างยั่งยืนบ้านครามล่าง หมู่ที่ 2 ตำบลชลคราม อำเภอคอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี เกิดขึ้นจากการที่คนในชุมชนตระหนักถึงปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ที่เริ่มมีมาตั้งแต่การมีกลุ่มทุน และชุมชนจากนอกพื้นที่เข้ามาเปลี่ยนสภาพป่าชายเลนที่สมบูรณ์เป็นนาุ้งแบบธรรมชาติ และแบบพัฒนา และเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งการเลี้ยงกุ้งประสบปัญหาในเป็นโรคระบาดในปี 2536 ทำให้ต้องเลิกการเลี้ยงไประยะหนึ่ง แต่ ณ ขณะนั้น ป่าชายเลนก็ถูกทำลายไปแล้วกว่า 90% ของพื้นที่ เห็นได้ชัดว่าการทำนาุ้งทำให้ทรัพยากรป่าชายเลนเสื่อมโทรม สัตว์น้ำลดลงส่งผลต่อการทำมาหากินของชาวประมงชายฝั่ง ของคนทั้งในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงอย่างเห็นได้ชัด และในปี 2536 เอง ก็มีโครงการฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เข้ามาในพื้นที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ภาครัฐ ภาคเอกชน โรงเรียน ในการฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลน เมื่อทรัพยากรป่าชายเลนสมบูรณ์ขึ้นทำให้ทรัพยากรสัตว์น้ำกลับคืนมา ส่งผลให้วิถีชีวิตประมงชายฝั่งและคนในชุมชน ชุมชนใกล้เคียงมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอีกครั้ง

แต่ช่วงปลายปี พ.ศ.2540 กรมชลประทานได้มีโครงการขุดลอกคลองครามขึ้น โดยใช้รถแมคโดล่งแพขุดลอกคลองครามทั้งหมด ทำให้ระบบนิเวศน์ป่าชายเลนเลวร้ายลงซ้ำสอง ป่าชายเลน 2 ฝั่งคลองถูกทำลายเสียหายเกือบทั้งหมด ตะกอนก้นคลองถูกเรือขุดลอก คลองสายเดิมในอดีตกลายเป็นคลองตาย ทำให้สัตว์น้ำตายและสูญหายไปจากคลองคราม ชาวประมงชายฝั่งทำมาหากินไม่ได้เป็นแรมปี จึงหันมาทดลองเลี้ยงปลาในบ่อที่ว่างเปล่า ก็ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากระบบนิเวศน์ถูกทำลาย ผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ส่งผลสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้ชาวบ้านยังเห็นความสำคัญของทรัพยากรป่าชายเลนและร่วมกันดูแลรักษาตลอดมา

หลังจากนั้นได้มีสมาคมรักษ์ทะเลไทยและโครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์กรชุมชนภาคใต้ (กลุ่มสายรุ้ง) เข้ามาในพื้นที่ได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนอย่างต่อเนื่องจนเกิดกลุ่มชื่อว่า “กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการพัฒนาบ้านครามล่าง” จากสถานการณ์ปัญหาในช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ.2551 สมาคมรักษ์ทะเลไทยและโครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์กรชุมชนภาคใต้ (กลุ่มสายรุ้ง) ได้ประสานงานทีมวิจัยอ่าวบ้านดอนมาร่วมแลกเปลี่ยนในประเด็นการแก้ไขปัญหา โดยใช้กระบวนการวิจัย เครื่องมือสร้างการเรียนรู้และแก้ไขปัญหา โดยมีคำถามวิจัยว่า “แนวทางการฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำและป่าชายเลนอย่างยั่งยืนของบ้านครามล่างควรเป็นอย่างไร” และมีวัตถุประสงค์ เพื่อหาแนวทางการฟื้นฟูลำคลองและทรัพยากรป่าชายเลนพื้นที่ทำมาหากินของชุมชนบ้านครามล่าง และเพื่อหารูปแบบการปฏิบัติงานและฝึกทักษะในการเฝ้าระวังพื้นที่ป่าชายเลนและรูปแบบ

เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำอย่างยั่งยืน ผ่านกิจกรรม ประชุมชี้แจงโครงการ, ศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชน, พื้นฟูลำคลอง และอนุรักษ์ ป่าชายเลน, พื้นฟูสัตว์น้ำและประกาศเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ และเฝ้าระวังพื้นที่ป่าและเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ โดยการทำงานได้ประชุมร่วมกันอย่างต่อเนื่องเพื่อหาแนวทางร่วมกัน

จากการทำงานที่ผ่านมา ทีมวิจัยได้ พื้นฟูลำคลองและทรัพยากรป่าชายเลน โดยการกำหนดพื้นที่เพื่อทำเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ จำนวน 2 จุด คือ บริเวณ คลองลัดบน และคลองลัดล่าง เนื่องจากเห็นว่าเป็นพื้นที่สมบูรณ์ สามารถทำเป็นแหล่งเพาะพักสัตว์น้ำวัยอ่อนได้ จากนั้นได้ใช้วิธีเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำในพื้นที่โดยการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ ควบคู่ไปกับการปลูกป่าชายเลนเพื่อสร้างแหล่งที่อยู่อาศัยให้กับสัตว์น้ำ ซึ่งนอกจากการปลูกต้นไม้ป่าชายเลนจะเป็นการเพิ่มพื้นที่ป่า เพิ่มแหล่งที่อยู่อาศัยและเพาะพันธุ์สัตว์น้ำแล้วยังสามารถป้องกันการพังทลายของชายฝั่งได้อีกด้วย และที่สำคัญคือทรัพยากรทั้งสัตว์น้ำ และป่าชายเลน ที่สมบูรณ์จะสามารถเป็นแหล่งสร้างงาน สร้างรายได้ ให้กับคนในชุมชน และชุมชนใกล้เคียงได้ในอนาคต โดยการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ ทีมวิจัยได้เลือกสัตว์น้ำมาปล่อย มี 2 ชนิด คือ หอยกัน และหอยจับแฉะ เนื่องจากเป็นสัตว์ที่เคยมีอย่างสมบูรณ์ในพื้นที่ แต่ปัจจุบันพบว่ามีความลดน้อยลงเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตามการปล่อยหอย ทั้ง 2 ชนิด จำนวน 100 กิโลกรัม เป็นเพียงกุศโลบายในการดึงดูดชุมชน และเยาวชนในพื้นที่ เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน และสร้างการรับรู้ในพื้นที่แห่งนี้เป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ โดยหวังว่าหากมีการรับรู้ และช่วยกันดูแลอย่างต่อเนื่อง สัตว์น้ำทุกชนิด ก็จะเพิ่มขึ้นได้ตามธรรมชาติ โดยไม่ต้องหาสัตว์น้ำจากนอกพื้นที่เข้ามาปล่อย ซึ่งเมื่อปล่อย หอยทั้ง 2 ชนิด ไปได้ระยะหนึ่ง ทีมวิจัยก็ได้สุ่มเก็บข้อมูลหอยที่มีในพื้นที่ พบว่า มีหอยทั้งตัวเล็กตัวใหญ่ จำนวนมาก สังเกตได้ชัดว่ามีหอยมากกว่าเดิม ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากพื้นที่เขตอนุรักษ์ได้รับการรบกวนน้อยลง ทำให้หอยสามารถเจริญเติบโต และขยายพันธุ์ได้อย่างเต็มที่จึงพบว่ามีหอยมากขึ้นนั่นเอง

ส่วนการปลูกป่าชายเลน จากการสำรวจ พบว่า มีพื้นที่ว่างที่สามารถปลูกป่าชายเลนได้ 2 โซน คือ โซนบน มีพื้นที่จากบางตาพรหม ถึง บางเหมีด วางแผนจะปลูกลงจาก จำนวน 10,000 ต้น สองฝั่งคลองครามระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร และโซนล่าง จากบางเหมีด ไปทางปากคลองคราม วางแผนจะปลูกลงในกองาง จำนวน 20,000 ต้น สองฝั่งคลองคราม ระยะทาง ประมาณ 3 กิโลเมตร โดยชนิดพันธุ์ไม้ที่เลือกปลูก โดยคำนึงประโยชน์ที่จะได้รับ และยึดตามพืชพื้นถิ่นของพื้นที่นั้นๆ เป็นหลักเพื่อการอยู่รอดของต้นไม้ที่ปลูก โดยพันธุ์ดินจาก และพันธุ์ดินกองางที่นำมาปลูก ทีมวิจัยจะช่วยกันหา มาจากในพื้นที่ เนื่องจากเห็นว่าหาง่าย ประหยัด และมีอัตราการรอดสูงกว่าการขอจากสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 14 มาปลูก โดยลูกพันธุ์จาก จะเลือกเอาที่มีหน่อยาว ประมาณ 5-10 นิ้ว และลูกพันธุ์กองางจะเลือกเก็บฝักที่แก่จัด เนื่องจากจะมีอัตราการรอดสูง โดยระยะปลูก ของพืชทั้ง 2 ชนิด คือ ประมาณ 1-1.5 เมตร จากการเก็บข้อมูลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ตั้งแต่เริ่มปลูก จนถึง สิ้นสุด

โครงการ พบว่า จากการปลูกต้นกล้าไม้ป่าชายเลน ทั้งจาก และโกงกาง รวม 30,000 ต้น เติบโตได้ดี ในช่วงครึ่งปีแรก และมีอัตราการรอด ประมาณ 50% แต่จากปัจจัยต่างๆ ที่เข้ามากระทบมากขึ้นทำให้ ในปัจจุบันเหลือรอดเพียง ประมาณ 20% โดยปัจจัยที่มีผลต่อการรอด มีหลายอย่างด้วยกัน ได้แก่

1. การปลูกไม่ถูกวิธี เช่น กัดลูกจากลงไปไม่แน่น ปักฝักโกงกางตื้นเกินไป เมื่อมีคลื่นเข้า มากระทบ ทำให้ต้นไม้ที่ปลูก หลุดลอยไปกับกระแสน้ำ
2. การปลูกไม่ถูกช่วงฤดูกาล และปลูกในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม คือ ขณะปลูกเป็นฤดูที่น้ำน้อย พอเปลี่ยนฤดูกาลระดับน้ำสูงกว่าเดิม ทำให้ต้นกล้าอ่อนบางส่วนจมอยู่ใต้น้ำได้รับความ เสียหาย จะเหลือต้นกล้าที่รอดสูง คือ ต้นกล้าที่ปลูกในพื้นที่ดอน ที่ไม่ได้รับผลกระทบ จากกระแสน้ำ
3. ปัญหาจากหอยติบ (เพรียง) จับต้นโกงกาง ทำให้ต้นแคระแกร็น ไม่โต
4. มีซีเลนจับต้นจากอ่อนบางส่วน ทำให้ไม่สามารถสังเคราะห์แสงได้ และตายในที่สุด
5. มีคนเข้ามาทอดแห หาปลาในพื้นที่ เข้ามาเหยียบย่ำ เพราะปลูกเต็มพื้นที่โดยเฉพาะ บริเวณตลิ่งที่ลาดลงสู่คลอง
6. อุทกภัยปี 2554 ที่เกิดขึ้นหนักสุดในรอบหลายสิบปีสร้างความเสียหายให้กับตลิ่งคลอง คราม และต้นไม้ที่ปลูกเกือบ 80% และต้นไม้ที่มีอยู่ก่อนหน้าก็ได้รับความเสียหาย บางส่วน

อย่างไรก็ตาม การปลูกป่าชายเลน ถือเป็นการสร้างการเรียนรู้ให้กับชุมชน ชาวชนในพื้นที่ และ ถือเป็นการกระตุ้นท้องถิ่นให้สนใจงานด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ทำให้ชุมชนให้ความสำคัญกับงานอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น นอกจากนี้การปลูกต้นไม้ยังได้สร้างภูมิเวทของพื้นที่ให้สวยงามขึ้น และ จะ เป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำที่ดีในอนาคต จากนั้นได้มีการป้ายเขตอนุรักษ์ “พื้นที่ฟูคลองตายถวายใน หลวง” และ ป้ายกฏกติกาในการดูแลทรัพยากรสัตว์น้ำ และกฏกติกาในการดูแลทรัพยากรป่าชาย เลน บริเวณทางเข้า-ออก ทั้งสองทาง เพื่อให้ผู้ที่เข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ได้รับทราบ จากนั้นก็มี กิจกรรมเสริมโดยการทดลองปรับสภาพน้ำในคลองโดยใช้ฮีเอ็มบอลบำบัดน้ำเสีย ซึ่งทีมวิจัย และ ชาวชนในพื้นที่ได้ร่วมกันทำ ผลจากการทดลองใช้ในคลอง ที่มีน้ำมาก และไหลอยู่ตลอดเวลา พบว่า ไม่ สามารถสังเกตผลการเปลี่ยนแปลงได้ แต่จากการทดลองใช้ในบ่อเลี้ยงสัตว์น้ำ พบว่า น้ำในบ่อใสสะอาด ขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

จากการทำงานร่วมกันทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในพื้นที่ พบว่า มีอัตราการจับสัตว์น้ำ ทั้ง กุ้งเคย กุ้ง ปูทะเล หอยนางรม หอยจุบแจง ปลากะบอก ปลากะพง และปูเปี้ยว ฯลฯ เพิ่มขึ้นทุกชนิด นอกจากนี้ชาวการทำเขตอนุรักษ์ ทำให้ บุคคลภายนอกสนใจปริมาณสัตว์น้ำที่เพิ่มขึ้น และการเข้ามาจับ สัตว์น้ำอย่างผิดกฏกติกาก็พบบ่อยขึ้นในระยะแรก เมื่อคนนอกเข้ามาหากินในพื้นที่มากขึ้น ก็มีความสุม

เสี่ยง ว่าคนจากนอกพื้นที่อาจเข้ามาหากินแบบไม่เคารพกติกาของชุมชน การตรวจตราเฝ้าระวัง จึงเป็นสิ่งที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้ระหว่างที่ทำกิจกรรมเชิงฟื้นฟู และอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน สิ่งที่ทีมวิจัยได้ปฏิบัติงานเฝ้าระวังพื้นที่ป่าชายเลนและเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ควบคู่กันไป เนื่องจากการเข้ามาใช้ประโยชน์ของกลุ่มคนที่หลากหลายดังที่กล่าวไปแล้วนั้น พบว่า แต่ละคนจะมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ของแต่ละคนแตกต่างกันไป บางคนขาดส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากร มีการจับสัตว์น้ำขนาดเล็ก และใช้เครื่องมือผิดกฎหมาย นอกจากนี้ยังมีปัญหาจากกิจกรรมบนฝั่งที่ก่อให้เกิดน้ำเสียในคลองครามขึ้นจากปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นนี้ ทำให้ทีมวิจัยได้คิดที่จะหารูปแบบในการจัดการพื้นที่เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างถูกต้อง ด้วยหวังว่ารักษาทรัพยากรไว้สำหรับประกอบอาชีพได้อย่างยาวนานขึ้น การตั้งกฎกติกาของชุมชน ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน และสัตว์น้ำ จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่เป็นไปด้วยความเรียบร้อยมากขึ้น โดยได้แบ่งกฎกติกาออกเป็น 2 หมวดคือ

หมวดที่ 1 กติกาในการดูแลทรัพยากรป่าชายเลน ประกอบด้วย

1. ผู้ที่เข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลนจะต้องช่วยกันปลูกต้นไม้ตามโอกาสที่เหมาะสมอย่างต่อเนื่อง และร่วมกันวางแผนป่าชายเลนอย่างจริงจัง
2. ห้ามตัดไม้ทุกชนิดในเขตพื้นที่อนุรักษ์อย่างเด็ดขาด
3. ถ้าจำเป็นต้องใช้ไม้ต้องขออนุญาตต่อคณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์บ้านครามล่างก่อน และห้ามตัดไม้ไปแปรรูปในเชิงธุรกิจหรือการค้าใดๆ ทั้งสิ้น
4. ตัดต้นไม้ 1 ต้น ต้องปลูกทดแทน 10 ต้น ดูแลรักษาเป็นเวลา 2 ปี
5. กรณีตัดจากในเขตที่อนุญาตควรตัดให้ถูกวิธี ถ้าไม่รู้ให้ปรึกษาหารือกับคณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์บ้านครามล่างก่อน
6. ห้ามบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อทำประโยชน์ส่วนตัว

หมวดที่ 2 กติกาในการดูแลทรัพยากรสัตว์น้ำ ประกอบด้วย

1. ห้ามจับสัตว์น้ำในฤดูวางไข่ เช่น ปูเป็ยระหว่างเดือนพฤศจิกายน – ธันวาคม ของทุกปี
2. ห้ามจับสัตว์น้ำทุกชนิดในเขตอนุรักษ์
3. ห้ามใช้เครื่องมือผิดประเภทและผิดกฎหมายในการจับสัตว์น้ำ เช่น อวนรุน อวนลาก ยาเบื่อ จับปูเป็ยโดยกระป๋อง ระเบิดปลา และอวนขนาดตาถี่ เป็นต้น
4. ห้ามจับสัตว์น้ำในวัยอ่อนหรือขนาดเล็ก
5. ห้ามล่าสัตว์ทุกชนิดในพื้นที่เขตอนุรักษ์

จากนั้นก็นำกฎกติกาที่ได้ร่วมกันสร้างไปติดประกาศในเขตอนุรักษ์ เพื่อให้คนที่เข้ามาหากินในพื้นที่ได้รับทราบ และมีการเฝ้าระวังพื้นที่ป่าชายเลน และเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ อย่างต่อเนื่อง โดยการเฝ้าระวังที่เกิดขึ้น มี 2 รูปแบบ คือ การเฝ้าระวังที่ควบคู่ไปกับวิถีชีวิตในการประกอบอาชีพประมงชายฝั่ง และการปฏิบัติการลาดตระเวนเฝ้าระวังร่วมกัน เดือนละ 3-4 ครั้ง ผลจากการเฝ้าระวังทั้ง 2 รูปแบบ ทีมวิจัยได้พบเห็นเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยปัญหาที่พบมากที่สุด คือ ปัญหาน้ำเสียในคลอง ทั้งจากการปล่อยน้ำเสียจากฟาร์มกุ้ง การเปิดปลาในคลองหรือในนาุ้ง และการปล่อยมาจากน้ำที่หมักหมมในคลองชลประทานลงสู่คลอง นอกจากนี้ยังมีปัญหาอื่นๆ เช่น พบคนเข้ามาหากินในเขตอนุรักษ์ ทั้ง หาปลา จับปูเปี้ยว ส่วนใหญ่เป็นคนจากนอกพื้นที่, พบการใช้ขวานขนาดใหญ่ที่ปากคลองคราม จะส่งผลให้น้ำดินพัง และเป็นการทำลายลูกไม้อ่อน, พบการกัดเซาะชายฝั่งปากคลองครามทั้ง 2 ฝั่งคลอง, พบคนจับปูเปี้ยวโดยใช้ยาหยอดรู, พบคนจากนอกพื้นที่เข้ามาตัดยอดจากแบบผิดวิธี, พบการคราดหอยด้วยเรือหางยาวบริเวณปากคลองคราม และพบว่าการเข้ามาหากินในพื้นที่อนุรักษ์ ทั้งการทอดแหและวางอวน ทำให้ลูกไม้ป่าชายเลนที่ปลูกได้รับความเสียหาย

สำหรับการเฝ้าระวังที่ผ่านมา พบว่า ปัญหาเดิมๆ ที่พบบ่อยที่สุด และยังไม่สามารถแก้ได้ คือ ปัญหาการปล่อยน้ำเสียจากฟาร์มเลี้ยงกุ้งที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งยังไม่สามารถเข้าไปเจรจาเพื่อขอความร่วมมือได้ นอกจากนี้ยังมีปัญหาการเข้ามาหากินในพื้นที่เขตอนุรักษ์ ทั้งหาปลา หาหอย และปูเปี้ยวอยู่ เนื่องจากกฎกติกาที่ชุมชนร่วมกันสร้างไม่สามารถบังคับใช้ได้เต็มที่ และกับทีมวิจัยเองก็ทำได้แค่ติดตามเฝ้าระวัง บอกกล่าว ทำความเข้าใจกับผู้ที่เข้ามาใช้ประโยชน์จากในพื้นที่ให้ทำตามกฎกติกาขอชุมชนที่ประกาศไว้ เท่านั้น แต่ไม่มีอำนาจหน้าที่ในการจับกุม ประสานกับผู้ที่มิอำนาจหน้าที่ไม่ได้ช่วยกันปกป้องเลย สิ่งทีทีมวิจัยทำได้ ณ ตอนนี้ คือ ใช้วิธีการ ค่อยๆ สร้างความสัมพันธ์กับคนในพื้นที่ และการบอกต่อผ่านเครือข่าย และเพื่อนฝูง เป็นหลัก การทำงานที่ผ่านมา จึงยังทำได้เฉพาะกับคนในชุมชน และคนใกล้ชิดเท่านั้น ส่วนคนจากนอกพื้นที่ บางคนยังไม่เคารพกฎกติกาของชุมชน โดยให้เหตุผลว่าตนเองเคยทำแบบนี้มานานแล้ว โดยไม่มีกติกามาก่อน ทำให้กฎกติกาที่สร้างไว้ ยังไม่สามารถบังคับใช้ได้อย่างเคร่งครัด

อย่างไรก็ตามจากการลงพื้นที่เฝ้าระวังอย่างต่อเนื่องก็พบว่า โดยภาพรวมแล้วการบุกรุกทำลายป่าลดลง ทรัพยากรในพื้นที่สมบูรณ์ขึ้น ทั้ง กุ้ง หอย ปู ปลา สังเกตจาก มีคนเข้ามาหากินในพื้นที่มากขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่า ชุมชนเกิดการหวงแหนทรัพยากรอย่างกว้างขวางขึ้นสังเกตจากมีชุมชนแจ้งการกระทำผิดกฎกติกาต่อทีมวิจัยตลอด นั่นหมายถึงชุมชนมีส่วนร่วมในการปกป้องดูแลมากขึ้นนั่นเอง ประกอบกับการทำงานที่ผ่านมา ทีมวิจัยได้เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และสร้างการมีส่วนร่วมในการทำงาน ให้เยาวชน ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบตลอดมา โดยการเชิญชวนเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ด้วยกัน ซึ่งพบว่าการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ยังมีหลายระดับ บางคนเข้ามาแค่

เพียงร่วมรับรู้ และบางคนเข้ามาร่วมรับรู้ ร่วมคิดร่วมทำ และร่วมติดตามผล แต่ไม่ว่าจะเข้ามาร่วมมากหรือน้อยก็ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการผลักดันให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องในอนาคต

จากการทำงานทั้งหมดที่ผ่านมา พบว่า หากชุมชน และผู้ที่ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานมากขึ้น ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ก็จะคลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น ดังนั้น จากโจทย์วิจัยที่ว่า การฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนและสัตว์น้ำอย่างยั่งยืนของบ้านครามล่างควรเป็นอย่างไร นั้น พบว่า ปัจจุบันที่มวิจัย มีทักษะ และประสบการณ์ในการทำงานมากขึ้น ทั้งในด้านการเฝ้าระวังทรัพยากร การฟื้นฟูทรัพยากร และการประสานหน่วยงานเข้ามาร่วมทำกิจกรรม ซึ่งถ้าที่มวิจัยสามารถหากิจกรรมเข้ามาร่วมกันอย่างต่อเนื่องได้ ก็จะสามารถดึงดูดการมีส่วนร่วมของชุมชน และผู้ที่ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาทำงานร่วมกันได้ สิ่งที่มาคือทรัพยากรในพื้นที่จะสมบูรณ์ขึ้น ทั้งนี้ความยั่งยืนของทรัพยากรที่สมบูรณ์นั้น ก็ขึ้นอยู่กับสำนึกร่วมในการดูแลทรัพยากร และความต่อเนื่องของการมีส่วนร่วมในการทำงาน นั่นเอง นอกจากนี้ การดึงเยาวชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมก็มีความจำเป็นอย่างมากในการสานต่อการทำงานของที่มวิจัยในพื้นที่ แม้ว่าปัจจุบันหลายปัญหาที่ยังไม่สามารถแก้ปัญหาได้ แต่ตราบดีที่ที่มวิจัยและชุมชนยังไม่หยุดที่จะหาวิธีแก้ไข ปัญหาที่มีอยู่ก็จะสามารถแก้ไขได้ในอนาคต

ทั้งนี้จากการทำงานที่ผ่านมา ที่มวิจัยได้เรียนรู้บทเรียนและข้อค้นพบ จากกระบวนการวิจัย รวมถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการทำงาน ซึ่งสามารถจะนำไปปรับใช้กับการทำงานในอนาคตได้ ดังจะกล่าวถึงดังต่อไปนี้

บทเรียนและข้อค้นพบจากกระบวนการวิจัย

จากการทำงานที่ผ่านมาพบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในหลายด้านด้วยกัน ทั้งด้านการเรียนรู้ และศักยภาพของคนทำงาน ด้านความสัมพันธ์กับภาครัฐและภาคีที่เกี่ยวข้อง ด้านความสัมพันธ์กับภาครัฐและภาคีที่เกี่ยวข้อง และด้านการใช้สื่อสาธารณะในการนำเสนอการทำงานในพื้นที่ ซึ่งมีรายละเอียดพอจะกล่าวได้ต่อไปนี้

1. การเรียนรู้ของชุมชนและศักยภาพของคนทำงาน

- 1.1 ที่มวิจัยบางคนได้พัฒนาทักษะการทำกระบวนการเวที เริ่มเรียนรู้กระบวนการทำเวทีและความสำคัญในการออกแบบกระบวนการเวที วางกำหนดการในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง รวมถึงได้พัฒนาทักษะการจับประเด็น การจดบันทึก การทำข้อมูล ที่มวิจัยบางคน สามารถจับประเด็นจากการระดมความคิดเห็นหน้าเวทีลงกระดาษฟรียชาร์จหน้าเวทีได้

- 1.2 ทีมวิจัยได้พัฒนาทักษะด้านต่างๆ ทั้งการแสดงความคิดเห็น และการนำเสนอข้อมูลในที่ประชุมของทีมวิจัย ทำให้มีความกล้าในการร่วมแสดงความคิดเห็นในเวทีต่างๆ ภายใต้ฐานข้อมูลที่มีอยู่มากขึ้น นอกจากนี้ยังมีทักษะการฟังจับประเด็น จดบันทึกข้อมูล และทักษะการใช้คอมพิวเตอร์
- 1.3 ทีมวิจัยสามารถวางแผนการจัดการงานที่เป็นระเบียบมากขึ้น มีความรับผิดชอบ รู้จักหน้าที่ของตน เช่น การวางแผนกฎกติกาในการใช้คลองและเขตอนุรักษ์ ได้มีการผ่านประชาคมติจากหมู่บ้านและชุมชนยังได้มีส่วนร่วมในการเพิ่มเติมเสนอแนะกฎกติกาเพิ่มอีกด้วย
- 1.4 ทีมวิจัยได้เรียนรู้ทักษะเรื่องการทำงานเป็นทีมมากขึ้น มีการแลกเปลี่ยนพูดคุยกันด้วยเหตุผล รวมถึงมีการสะท้อนความรู้สึกร่วมกันบ่อยครั้งในเวทีประชุมของทีมวิจัย ทำให้มีความเข้าใจและยอมรับข้อจำกัด และข้อแตกต่างของแต่ละคนมากขึ้น ได้รู้ศักยภาพ และความถนัดของแต่ละคน ทำให้การแบ่งหน้าที่ในการทำงานมีความเหมาะสมกับความถนัดของทีม ซึ่งที่ผ่านมาทีมวิจัยมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองเป็นอย่างดี และเกิดการเติมเต็มแรงใจในการทำงานซึ่งกันและกัน ระหว่างการทำงาน สร้างความผูกพัน และความสามัคคีภายในทีม
- 1.5 ชุมชนเห็นความสำคัญกับการทำงานของทีมวิจัยมากขึ้น สังเกตจาก การเข้ามาร่วมในการประชุมของทีมวิจัย และเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ร่วมแลกเปลี่ยน ร่วมแสดงความคิดเห็นกับทีมวิจัย ช่วยเติมมุมมองที่หลากหลายให้กับทีมวิจัยมากขึ้น รวมถึงมีการอาสาเข้ามาเป็นผู้ช่วยทีมวิจัยในการทำกิจกรรมต่างๆ มากขึ้น เช่น การแจ้งข่าวสารการเข้ามาระบาดในพื้นที่เขตอนุรักษ์ เป็นต้น
- 1.6 ทีมวิจัย และชุมชน มีความภูมิใจที่ได้ทำสิ่งดีๆ ให้กับชุมชน เกิดความสุข ที่ได้ร่วมแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน ดังจะเห็นได้ชัดในกิจกรรมเก็บข้อมูลบริบทชุมชน การแลกเปลี่ยนทำให้เกิดความสุขที่ได้อยู่ร่วมกันเล่าเรื่องราวต่างๆ ที่เคยเกิดขึ้นในอดีต โดยเฉพาะผู้สูงอายุ สังเกตได้จาก สีน้าท่าทาง ความกระตือรือร้นในการเล่าเรื่อง เป็นต้น
- 1.7 ได้เรียนรู้ถึงการทำการกิจกรรมต่างๆ มากขึ้น เช่น ในกิจกรรมการปล่อยพันธุ์หอย มีการเรียนรู้ถึงวิธีการที่จะปล่อยพันธุ์หอยให้สามารถมีชีวิตรอดอยู่ได้ต่อไป หรือการปลูกต้นโกงกางก็เรียนรู้ที่จะปลูกในช่วงน้ำขึ้นน้ำลง ไม่ให้น้ำตาย เนื่องจากเป็นช่วงที่ในคลองมีตะกอนดินเลนน้อย จึงง่ายต่อการปลูกมากกว่าช่วงอื่นๆ
- 1.8 พบว่าการสร้างการเรียนรู้แก่ชุมชนและเยาวชน สร้างจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อมต้องทำซ้ำบ่อยๆ ทั้งเด็กยังเป็นตัวเชื่อมระหว่างผู้ใหญ่ได้อีกทางหนึ่ง ผ่านทางสถาบันครอบครัว

เพราะมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจากการได้ลงมือปฏิบัติ ทั้งยังมีการใช้ข้อมูลเพื่อนำไปสื่อสารในเวทีต่างๆได้

2. ด้านความสัมพันธ์กับภาครัฐและภาคที่เกี่ยวข้อง

พบว่าแต่เดิมการทำงานของหน่วยงานต่างๆ จะเป็นการทำแต่ภารกิจของแต่ละหน่วยงาน งานจึงไม่ค่อยจะเชื่อมโยงกัน แต่เมื่อกระบวนการวิจัยเข้ามา ทีมวิจัยเป็นเสมือนสื่อกลางที่ทำให้หน่วยงานต่างๆ ได้มีความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันเรียนรู้การประสานงานของภาครัฐ องค์การบริหารส่วนตำบล และชุมชน ซึ่งพบว่า หน่วยงานภาครัฐให้ความร่วมมืออย่างดีกับทีมวิจัยและชุมชนในการดำเนินงาน เช่น โรงเรียน อบต. กศน. เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ก็มีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น ได้ร่วมกันคิดพัฒนาบรรจุกิจกรรมอนุรักษ์ไว้ในแผน 3 ปี ขององค์การบริหารส่วนตำบลชลคราม ร่วมวางแผนผังเมืองในเรื่องการใช้ประโยชน์ที่ดิน เป็นต้น

3. การใช้พื้นที่สาธารณะในการนำเสนอการทำงานในพื้นที่

ที่ผ่านมาทีมวิจัยสามารถสามารถเข้าไปใช้สื่อวิทยุชุมชน คลื่น 104 MHz ในการประชาสัมพันธ์การทำงานที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป็นระยะๆ นอกจากนี้ยังมีสื่อวิทยุทีนิวส์ ในการสื่อสารเรื่องราวปัญหาน้ำเสีย เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2553

ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไข

จากการทำงานที่ผ่านมา พบว่ามีปัญหา และอุปสรรคเกิดขึ้นหลายอย่างที่ทีมวิจัย ต้องสร้างความเข้าใจและร่วมกันแก้ไขปัญหา เพื่อให้การดำเนินงานต่างๆ สามารถดำเนินไปได้ด้วยดี ตามวัตถุประสงค์ ที่วางไว้ โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ขาดความพร้อมในการดำเนินงานโครงการวิจัย อย่างเช่น ในระยะแรกมีปัญหาเกี่ยวกับโครงข่ายโครงข่ายและทีมวิจัยบางส่วนลาออก ทำให้โครงข่ายล่าช้าพอสมควร และในการเริ่มต้นทำงาน ทีมวิจัยไม่มีประสบการณ์การทำงานกลุ่ม ขาดทักษะในการบันทึกข้อมูล ทำให้การเก็บข้อมูลไม่ค่อยละเอียด และความไม่ถนัดในการเก็บข้อมูลทำให้ข้อมูลบางส่วนขาดหายไป และการทำงานค่อนข้างช้า หลังจากนั้นได้พยายามในการเพิ่มเติมข้อมูลต่างๆ ในการประชุมทีมวิจัยประจำเดือน และในช่วงหลังทีมวิจัยก็สามารถบันทึกข้อมูลได้ดีขึ้น
2. ทีมวิจัยแต่ละคนมีเวลาว่างไม่ตรงกัน ขาดความพร้อมเพียงในการทำงาน การประสานงานในการนัดประชุม และการทำกิจกรรมต่างๆ จึงเกิดขึ้นได้ช้า บางเดือนไม่ค่อยพร้อม เนื่องจากภารกิจของครอบครัว ซึ่งตรงกับช่วงทำมาหากิน และมีภารกิจทางสังคมเพื่อนบ้านใกล้เคียงหรือ เครือญาติ เป็นต้น ทำให้กิจกรรมบางอย่างช้า และ

ขาดความต่อเนื่อง ต้องกาวันและเวลาในการทำกิจกรรมที่กระทบต่อภารกิจของ
ครอบครัวให้น้อยที่สุด

3. การฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนและทรัพยากรสัตว์น้ำใช้เวลาในการฟื้นฟูนานพอสมควร
ระหว่างการทำโครงการวิจัยเกิดปัญหาน้ำเสียทำให้สัตว์น้ำตายจำนวนมาก
ต้นไม้ที่ปลูกมีตะกอนเกาะใบตายจำนวนมากเช่นกัน การอนุรักษ์เป็นเรื่องยากยังคงมี
ปัญหาการใช้เครื่องมือผิดประเภทจับสัตว์น้ำ คนภายนอกมาจับสัตว์น้ำในเขตอนุรักษ์
บางครั้งงานวิจัยแค่ 1 ปี หรือ 1 ปีครึ่ง อาจไม่ตอบสนองตอบได้อย่างที่ต้องการและ
ชัดเจนมากนัก
4. ในช่วงแรกหน่วยงานในพื้นที่ยังไม่ให้ความสำคัญกับการทำงาน และไม่เข้าร่วม แต่จาก
การบอกกล่าว และประชาสัมพันธ์การทำงานให้รับทราบอย่างต่อเนื่อง ทำให้ช่วงหลังๆ
หน่วยงานหันมาให้ความสนใจมากขึ้น
5. ยังมีการปล่อยน้ำเสียจากฟาร์มกุ้งในพื้นที่ใกล้เคียงลงสู่ลำคลองบ่อยครั้งยังไม่สามารถ
ประสานงานเพื่อแก้ไขปัญหาได้ เนื่องจากฟาร์มดังกล่าวอยู่นอกพื้นที่ แต่ส่งผลกระทบต่อ
กัน

ข้อเสนอแนะจากการดำเนินงาน

ทีมวิจัยเห็นว่ากระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นสิ่งที่ดี ช่วยให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ให้กับ
ชุมชนท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ทำให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ประวัติความเป็นมาด้านต่างๆ ของตนเอง และ
การแก้ไขปัญหาของชุมชน ผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูล และการปฏิบัติการจริง มีการประชุมเก็บบันทึก
ข้อมูล การแลกเปลี่ยน ซึ่งสามารถพัฒนาศักยภาพด้านต่างๆ ของทีมวิจัยได้เป็นอย่างดี เกิดการทำงาน
อย่างเป็นระบบ มีเครือข่ายในการแก้ไขปัญหา และหาคำตอบของสิ่งที่อยากรู้ร่วมกัน เหล่านี้เป็นฐาน
สำคัญที่จะสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชน ในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งนี้จากการ
ทำงานที่ผ่านมา ทีมวิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. เห็นสมควรที่จะขยายการทำงานสู่ชุมชนใกล้เคียงเพื่อการทำงานที่มีประสิทธิภาพและ
ต่อเนื่องกัน เนื่องจากระบบนิเวศเป็นระบบที่เชื่อมต่อกันทั้งหมด ไม่ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยว
ได้
2. เรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเรื่องใหญ่ที่ต้องใช้เวลาในการสร้างความเข้าใจทั้งทีมวิจัย
และผู้เกี่ยวข้อง รวมทั้งการวางแผนการบริหารโครงการโดยชุมชนทั้งเรื่องงานและ
งบประมาณ ทีมวิจัยมีความรู้ไม่เท่ากันต้องใช้เวลาในการอธิบาย จึงเป็นเหตุให้โครงการ
ล่าช้า เห็นว่าจะต้องมีการทำความเข้าใจตกลงกันก่อนที่จะเริ่มโครงการจริงๆ

3. ทีมวิจัยต้องมีการประชุมทีมวิจัยอย่างต่อเนื่องร่วมกันวางแผนการทำงาน แบ่งความรับผิดชอบในการทำงานร่วมกัน สรุปการเรียนรู้ร่วมกัน เรียนรู้ท่ามกลางการปฏิบัติร่วมกัน
4. ควรมีแผนการฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนและสัตว์น้ำร่วมกัน ระหว่างชุมชน รัฐ องค์กร อื่นๆอย่างชัดเจน เพื่อให้ได้แผนการจัดการที่มีความสมบูรณ์และเป็นประโยชน์กับทรัพยากรและชุมชนมากที่สุด เช่น ส่งเสริมอาชีพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมให้กับชุมชน
5. การปฏิบัติการเฝ้าระวังควรดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนวิทยุสื่อสาร เรือ และสวัสดิการการปฏิบัติงาน
6. ควรใช้ข้อมูลจากการศึกษาวิจัย สื่อสารออกสาธารณะและสร้างการเรียนรู้ให้กับคนทุกเพศทุกวัย เพื่อสานเครือข่าย สร้างจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะกับกลุ่มเด็กเยาวชนเพื่อสร้างการเรียนรู้ รู้จักถิ่น รักษาความเป็นชุมชนต่อไปได้

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก. ประวัติที่มวิจัย

1. นายสง่า ทองศรี	หัวหน้าโครงการ
เบอร์ติดต่อ :	081-3963120
วัน เดือน ปี เกิด :	27 มีนาคม 2524
ที่อยู่ปัจจุบัน :	19 หมู่ที่ 2 ตำบลชลคราม อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี 84160
ศาสนา :	พุทธ
สถานภาพ :	สมรส
วุฒิการศึกษา :	มศ.5
ประสบการณ์ทำงานเพื่อชุมชน :	▪ ประธานชมรม อสม. อำเภอดอนสัก ปี 2541-2542 ▪ ประธานบริหาร อบต.ชลคราม ปี 2542-2543 ▪ สมาชิก อบต.ชลคราม ปี 2552-ปัจจุบัน
การฝึกอบรม :	-
รู้จักงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้อย่างไร :	ได้รับการชวนจากทีมวิจัย
เหตุที่สนใจทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น :	เพราะคิดว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสามารถตอบโจทย์ให้กับ ชุมชนได้อย่างแท้จริง
คติประจำใจ :	พยายาม ขยัน อดทน จะประสบความสำเร็จ

2. นายชูศักดิ์ เมืองเกิด

วัน เดือน ปี เกิด :	12 พฤศจิกายน พ.ศ.2501
ที่อยู่ปัจจุบัน :	109 หมู่ที่ 2 ตำบลชลคราม อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี
ศาสนา :	พุทธ
สถานภาพ :	สมรส
วุฒิการศึกษา :	ป.7
ประสบการณ์ทำงานเพื่อชุมชน :	■ กรรมการหมู่บ้าน ■ ผู้ช่วยเลขากลุ่มออมทรัพย์ ■ กรรมการกลุ่มประมงพื้นบ้าน
การฝึกอบรม :	■ อบรมโรงเรียนผู้นำพลตรีจำลอง ศรีเมือง ■ อบรมพลังแผ่นดิน

รู้จักงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้อย่างไร : จากการสื่อสารของ น.ส.วรรณเพ็ญ เกิดสุวรรณ นักพัฒนา
องค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาให้ความรู้และประสานงานให้
ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสุราษฎร์ธานีมาให้ความรู้
ในพื้นที่

เหตุที่สนใจทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น : เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สร้างรายได้แก่ครอบครัว
และชุมชน และเป็นแหล่งเรียนรู้

คติประจำใจ : รักถิ่นเดิม

3. นายวีระ สุราษฎร์

วัน เดือน ปี เกิด : 2 ตุลาคม พ.ศ.2486

ที่อยู่ปัจจุบัน : 20 หมู่ที่ 2 ตำบลชลคราม อำเภอดอนสัก
จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ศาสนา : พุทธ

สถานภาพ : สมรส

วุฒิการศึกษา : ม.1

ประสบการณ์ทำงานเพื่อชุมชน :

- กรรมการตรวจสอบกองทุนหมู่บ้าน
- กรรมการกลุ่มออมทรัพย์
- กรรมการกลุ่มประมงพื้นบ้าน

การฝึกอบรม :

- อบรบ กนช.
- อบรบ ผรส.

รู้จักงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้อย่างไร : จากการสื่อสารของ น.ส.วรรณเพ็ญ เกิดสุวรรณ นักพัฒนา
องค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาให้ความรู้และประสานงานให้
ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สุราษฎร์ธานีมาให้ความรู้
ในพื้นที่

เหตุที่สนใจทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น : เพื่อการเรียนรู้สู่ชุมชน เพิ่มทรัพยากรให้มากขึ้นและทำให้
เกิดรายได้แก่ครอบครัวและชุมชน

คติประจำใจ : รักถิ่นฐานบ้านเกิด

4. นายสุขุม สดรู้่ง

วัน เดือน ปี เกิด : 28 มิถุนายน พ.ศ.2507

ที่อยู่ปัจจุบัน : 83 หมู่ที่ 2 ตำบลชลคราม อำเภอดอนสัก

จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ศาสนา : พุทธ
สถานภาพ : สมรส
วุฒิการศึกษา : ป.4
ประสบการณ์ทำงานเพื่อชุมชน :

- กรรมการกลุ่มออมทรัพย์
- กรรมการกลุ่มประมงพื้นบ้าน

การฝึกอบรม : -
รู้จักงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้อย่างไร : จากการสื่อสารของน.ส. วรณเพ็ญ เกิดสุวรรณ นักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาให้ความรู้และประสานงานให้ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสุราษฎร์ธานีมาให้ความรู้ในพื้นที่
เหตุที่สนใจทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น : เพื่อให้เกิดรายได้แก่ครอบครัวและชุมชน เพิ่มทรัพยากรธรรมชาติและการอนุรักษ์ทรัพยากร
คติประจำใจ : รักถิ่นฐานบ้านเกิด

5. นายประเสริฐ ศรีพัฒน์

วัน เดือน ปี เกิด : 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2489
ที่อยู่ปัจจุบัน : 24 หมู่ที่ 2 ตำบลชลคราม อำเภอดอนสัก
จังหวัดสุราษฎร์ธานี
ศาสนา : พุทธ
สถานภาพ : สมรส
วุฒิการศึกษา : ป.4
ประสบการณ์ทำงานเพื่อชุมชน :

- กรรมการหมู่บ้าน
- อสม.
- กรรมการตรวจสอบกองทุน

การฝึกอบรม :

- อบรบ ทส.ปช.
- อบรบ อสม.

รู้จักงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้อย่างไร : จากการสื่อสารของน.ส.วรณเพ็ญ เกิดสุวรรณ นักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาให้ความรู้และประสานงานให้ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสุราษฎร์ธานีมาให้ความรู้ในพื้นที่

เหตุที่สนใจทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น : เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นแหล่งเรียนรู้สู่ชุมชน และสร้างรายได้แก่ครอบครัวและชุมชน

คติประจำใจ : รักถิ่นฐานบ้านเกิด

6. นายบรรลือ เพชรชลคราม

วัน เดือน ปี เกิด : 5 พฤษภาคม พ.ศ.2489

ที่อยู่ปัจจุบัน : 17 หมู่ที่ 2 ตำบลชลคราม อำเภอคอนสัก
จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ศาสนา : พุทธ

สถานภาพ : โสด

วุฒิการศึกษา : ป.4

ประสบการณ์ทำงานเพื่อชุมชน :

- ประธานกองทุนหมู่บ้าน
- กรรมการอาสาหมู่บ้าน
- กรรมการกลุ่มประมงพื้นบ้าน

การฝึกอบรม : -

รู้จักงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้อย่างไร : จากการสื่อสารของน.ส.วรรณเพ็ญ เกิดสุวรรณ นักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาให้ความรู้และประสานงานให้ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสุราษฎร์ธานีมาให้ความรู้ในพื้นที่

เหตุที่สนใจทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น : เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นแหล่งเรียนรู้สู่ชุมชน และสร้างรายได้แก่ครอบครัวและชุมชน

คติประจำใจ : สร้างและส่งเสริมอาชีพ

7. นางเพ็ญศรี รุ่งแดง

วัน เดือน ปี เกิด : 30 กันยายน พ.ศ.2507

ที่อยู่ปัจจุบัน : 122/2 หมู่ที่ 2 ตำบลชลคราม อำเภอคอนสัก
จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ศาสนา : พุทธ

สถานภาพ : หม้าย

วุฒิการศึกษา : ป.7

ประสบการณ์ทำงานเพื่อชุมชน :

- สตรีอาสาพัฒนาหมู่บ้าน

	■ กรรมการกองทุนหมู่บ้าน ■ ทส.ปช. ■ พลังแผ่นดิน ■ อบรมสตรีอาสาพัฒนาหมู่บ้าน ■ อบรม ทส.ปช.
การฝึกอบรม :	
รู้จักงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้อย่างไร :	จากการสื่อสารของน.ส.วรรณเพ็ญ เกิดสุวรรณ นักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาให้ความรู้และประสานงานให้ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสุราษฎร์ธานีมาให้ความรู้ในพื้นที่
เหตุที่สนใจทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น :	เพื่อให้เกิดแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและเกิดแหล่งรายได้สู่ชุมชน ลดภาวะโลกร้อน
คติประจำใจ :	รักธรรมชาติ

8. นางสาวชญ ปลอดจินดา

วัน เดือน ปี เกิด :	14 กันยายน พ.ศ.2498
ที่อยู่ปัจจุบัน :	79/1 หมู่ที่ 2 ตำบลชลคราม อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี
ศาสนา :	พุทธ
สถานภาพ :	หม้าย
วุฒิการศึกษา :	ป.4
ประสบการณ์ทำงานเพื่อชุมชน :	■ สตรีอาสาพัฒนาหมู่บ้าน ■ กรรมการกองทุนหมู่บ้าน ■ อบรมสตรีอาสาพัฒนาหมู่บ้าน ■ อบรมลูกเสือชาวบ้าน
การฝึกอบรม :	
รู้จักงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้อย่างไร :	จากการสื่อสารของน.ส.วรรณเพ็ญ เกิดสุวรรณ นักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาให้ความรู้และประสานงานให้ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสุราษฎร์ธานีมาให้ความรู้ในพื้นที่
เหตุที่สนใจทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น :	■ เพื่อสร้างรายได้และสร้างทรัพยากรให้เพิ่มมากขึ้น ■ เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ■ เพื่อการเรียนรู้สู่ชุมชน

คติประจำใจ :

อยากอยู่อย่างพอเพียง

9. นายจรัส กระสายศรี

วัน เดือน ปี เกิด :

9 เมษายน พ.ศ.2497

ที่อยู่ปัจจุบัน :

12/3 หมู่ที่ 2 ตำบลชลคราม อำเภอดอนสัก
จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ศาสนา :

พุทธ

สถานภาพ :

สมรส

วุฒิการศึกษา :

ป.4

ประสบการณ์ทำงานเพื่อชุมชน :

- สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน
- สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์
- สมาชิกกลุ่มประมงพื้นบ้าน

การฝึกอบรม :

อบรมลูกเสือชาวบ้าน

รู้จักงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้อย่างไร :

จากการสื่อสารของน.ส.วรรณเพ็ญ เกิดสุวรรณ นักพัฒนา
องค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาให้ความรู้และประสานงานให้
ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสุราษฎร์ธานีมาให้ความรู้
ในพื้นที่

เหตุที่สนใจทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น :

- เพื่อให้เกิดทรัพยากรมากขึ้น
- เพื่อให้เกิดรายได้กับสมาชิกและชุมชน
- เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้

คติประจำใจ :

อยากอยู่อย่างพอเพียง

10. นายสมสุข สุขเกษม

วัน เดือน ปี เกิด :

14 มีนาคม 2501

ที่อยู่ปัจจุบัน :

7421 หมู่ที่ 2 ตำบลชลคราม อำเภอดอนสัก
จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ศาสนา :

พุทธ

สถานภาพ :

โสด

วุฒิการศึกษา :

ป.4

ประสบการณ์ทำงานเพื่อชุมชน :

เป็นสมาชิกกลุ่มประมงพื้นบ้านและให้ความร่วมมือการ

พัฒนาหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ

การฝึกอบรม :

-

รู้จักงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้อย่างไร : จากการสื่อสารของน.ส.วรรณเพ็ญ เกิดสุวรรณ นักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาให้ความรู้และประสานงานให้ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สุราษฎร์ธานีมาให้ความรู้ในพื้นที่

เหตุที่สนใจทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น : ต้องการฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลน

คติประจำใจ : ทำวันนี้ให้ดีกว่าเมื่อวาน

11. น.ส.มารสี ศักดิ์ศรี

วัน เดือน ปี เกิด : 31 ธันวาคม 2522

ที่อยู่ปัจจุบัน : หมู่ที่ 2 ตำบลชลคราม อำเภอดอนสัก
จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ศาสนา : พุทธ

สถานภาพ : โสด

วุฒิการศึกษา : ป.4

ประสบการณ์ทำงานเพื่อชุมชน : เป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้านให้ความร่วมมือกิจกรรมของหมู่บ้านอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง

การฝึกอบรม :

-

รู้จักงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้อย่างไร : จากการสื่อสารของน.ส.วรรณเพ็ญ เกิดสุวรรณ นักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาให้ความรู้และประสานงานให้ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสุราษฎร์ธานีมาให้ความรู้ในพื้นที่

เหตุที่สนใจทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น : สนใจสิ่งแวดล้อม

คติประจำใจ : ทำวันนี้ให้ดีที่สุด

12. ด.ช.ธีระพงษ์ เพชรเจริญ

วัน เดือน ปี เกิด : 16 มกราคม 2539

ที่อยู่ปัจจุบัน : 73 หมู่ที่ 2 ตำบลชลคราม อำเภอคอนสาร
 จังหวัดสุราษฎร์ธานี
 ศาสนา : พุทธ
 สถานภาพ : โสด
 วุฒิการศึกษา : กำลังศึกษาอยู่ ม.2
 ประสบการณ์ทำงานเพื่อชุมชน : ร่วมกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับโรงเรียนและหมู่บ้านตาม
 โอกาส
 การฝึกอบรม : อบรมเยาวชนกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
 รู้จักงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้อย่างไร : จากการสื่อสารของน.ส.วรรณเพ็ญ เกิดสุวรรณ นักพัฒนา
 องค์การพัฒนาเอกชนเข้ามาให้ความรู้และประสานงานให้
 ศูนย์วิิประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสุราษฎร์ธานีมาให้ความรู้
 ในพื้นที่
 เหตุที่สนใจทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น : เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 คดีประจำใจ : ผันให้ไกลไปให้ถึง

13. ด.ช.ทศพล ชัยคุ้ม

วัน เดือน ปี เกิด : 24 เมษายน 2538
 ที่อยู่ปัจจุบัน : 6/1 หมู่ที่ 2 ตำบลชลคราม อำเภอคอนสาร
 จังหวัดสุราษฎร์ธานี
 ศาสนา : พุทธ
 สถานภาพ : โสด
 วุฒิการศึกษา : กำลังศึกษาอยู่ ม.2
 ประสบการณ์ทำงานเพื่อชุมชน : ร่วมกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับโรงเรียนและหมู่บ้านตาม
 โอกาส
 การฝึกอบรม : อบรมเยาวชนกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
 รู้จักงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้อย่างไร : รู้จากกลุ่มประมงพื้นบ้าน ม.2 บ้านครามล่าง
 เหตุที่สนใจทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น : เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน
 คดีประจำใจ : การศึกษาคือแสงเทียนแห่งชีวิต

14. ด.ญ.งามตา สุขเกษม

วัน เดือน ปี เกิด : 28 กุมภาพันธ์ 2538

ที่อยู่ปัจจุบัน : 74/1 หมู่ที่ 2 ตำบลชลคราม อำเภอดอนสัก
จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ศาสนา : พุทธ

สถานภาพ : โสด

วุฒิการศึกษา : กำลังศึกษาอยู่ ม.2

ประสบการณ์การทำงานเพื่อชุมชน : ร่วมกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับโรงเรียนและหมู่บ้านตาม
โอกาส

การฝึกอบรม : อบรมเยาวชนกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ช่วยลดภาวะโลกร
ร้อน

รู้จักงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้อย่างไร : จากการสื่อสารของน.ส.วรรณเพ็ญ เกิดสุวรรณ นักพัฒนา
องค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาให้ความรู้และประสานงานให้
ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสุราษฎร์ธานีมาให้ความรู้
ในพื้นที่

เหตุที่สนใจทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น : สนใจสิ่งแวดล้อม

คติประจำใจ : สร้างฝันให้เป็นจริง

15. ด.ญ.รุ่งนภา เมืองเกิด

วัน เดือน ปี เกิด : 1 กันยายน 2535

ที่อยู่ปัจจุบัน : 109 หมู่ที่ 2 ตำบลชลคราม อำเภอดอนสัก
จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ศาสนา : พุทธ

สถานภาพ : โสด

วุฒิการศึกษา : กำลังศึกษาอยู่ ม.5

ประสบการณ์การทำงานเพื่อชุมชน : ร่วมกิจกรรมของหมู่บ้านและชุมชนใกล้เคียงตามโอกาส

การฝึกอบรม : ระบบนิเวศต้นน้ำ วิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม

รู้จักงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้อย่างไร : จากการสื่อสารของน.ส.วรรณเพ็ญ เกิดสุวรรณ นักพัฒนา
องค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาให้ความรู้และประสานงานให้
ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสุราษฎร์ธานีมาให้ความรู้
ในพื้นที่

เหตุที่สนใจทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น : อนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน

คติประจำใจ : ทำวันนี้ให้ดีที่สุด

ภาคผนวก ข. การใช้ประโยชน์จากการวิจัย (RE)

1. อบต.ชลคราม เห็นความสำคัญของงานอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร ร่วมหนุนเสริมกิจกรรม และบรรจุเข้าแผนพัฒนา 3 ปี (RDG52S0023) : การใช้ประโยชน์เชิงนโยบาย ด้านการจัดการ ทรัพยากร

เมื่อการพัฒนาในด้านต่างๆที่เข้ามาในพื้นที่บ้านครามล่างหมู่ที่ 2 ตำบลชลคราม อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี ส่งผลให้วิถีชีวิตการประกอบอาชีพของชุมชนที่เคยพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติจำต้องเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เพื่อตอบสนองต่อความสะดวกสบายและความต้องการใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นใน ครอบครัว จากการทำนาข้าว และทำประมงเป็นอาชีพหลัก ก็เปลี่ยนเป็นทำนาทุ้งเนื่องจากสามารถสร้าง รายได้ให้กับผู้เลี้ยงได้เป็นอย่างดี แต่การทำนาทุ้งได้ผลดีอยู่แค่ช่วงระยะเวลาหนึ่ง ก็เกิดโรคระบาดจนต้อง เลิกเลี้ยง เกิดภาวะขาดทุนมีหนี้สินจนต้องขายที่ดินเพื่อล้างหนี้ จึงหันหน้ากลับมาประกอบอาชีพประมงอีก ครั้ง แต่ความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำก็ลดน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด ประกอบกับมีการขุดลอกคลองความ ตลอดสายในปี 2540 ทำให้สภาพแวดล้อมในพื้นที่เสื่อมโทรมลงมากกว่าเดิมจนแทบไม่สามารถประกอบ อาชีพในคลองได้ หลังจากนั้นชาวบ้านเกิดการเรียนรู้และเห็นความสำคัญของทรัพยากรป่าชายเลนจึงได้ รวมตัวกันเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรตามกำลังศักยภาพที่มีของแต่ละคนและช่วยกันดูแลรักษามาโดยตลอด แต่ก็ ยังมีปัญหาอื่นๆ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งการปล่อยน้ำเสียจากการเลี้ยงกุ้งแบบพัฒนา ปัญหาการกว้านซื้อ ที่ดิน ซึ่งสร้างความวิตกกังวลต่ออนาคตของชุมชนไม่น้อย และยังไม่เห็นความตระหนักของหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องในการเข้ามาแก้ปัญหาดังกล่าว

ในช่วงเวลาเดียวกันมีองค์กรพัฒนาเอกชน คือ สมาคมรักษ์ทะเลไทยและโครงการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์กรชุมชนภาคใต้ (กลุ่มสายรุ้ง) เข้ามาในพื้นที่ได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับ คนในชุมชนอย่างต่อเนื่องจนเกิด “กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการพัฒนาบ้านครามล่าง” ขึ้น หลังจากนั้น มีการประสานงานทีมวิจัยอ่าวบ้านดอนมาร่วม แลกเปลี่ยนในประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยใช้ กระบวนการวิจัย มีการพัฒนาโจทย์ร่วมกับศูนย์ ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี จน เกิดเป็นโครงการ “แนวทางการฟื้นฟูทรัพยากรป่า

ชายเลนและสัตว์น้ำอย่างยั่งยืนบ้านครามล่าง หมู่ที่ 2 ตำบลชลคราม อำเภอคอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี" ขึ้น ซึ่งมีนายสง่า ทองศรี เป็นหัวหน้าโครงการ มีวัตถุประสงค์ เพื่อ ศึกษาแนวทางการฟื้นฟูลำคลองและทรัพยากรป่าชายเลนพื้นที่ทำมาหากินของชุมชนบ้านครามล่าง และ เพื่อศึกษารูปแบบการปฏิบัติงานและฝึกทักษะในการเฝ้าระวังพื้นที่ป่าและเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ

จากการทำงานที่ผ่านมา ทีมวิจัยได้ประสานงานกับ อบต.ชลคราม ซึ่งรับผิดชอบโดยตรงต่อพื้นที่ ให้เข้ามาร่วมเรียนรู้และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีการปลูกป่า ปล่องพันธุ์สัตว์น้ำ กำหนดกฎกติกาในการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ร่วมกัน และมีการเฝ้าระวังพื้นที่อย่างต่อเนื่อง เมื่อเกิดปัญหาก็จะหารือร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามาแก้ไขร่วมกัน ทำให้ทรัพยากรเริ่มฟื้นตัว มีความหลากหลายของระบบนิเวศมากขึ้น และ ภูมิทัศน์ในพื้นที่สวยงามขึ้น ซึ่งจะเห็นว่าที่ผ่านมา อบต.ชลคราม เองก็ได้ให้ความสนใจอย่างดี ในการร่วมเรียนรู้เกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ และปฏิบัติงานร่วมกับทีมวิจัย รวมถึงสนับสนุนเรือลาดตระเวนในกิจกรรมเฝ้าระวังของทีมงาน ซึ่งสื่อถึงความตระหนัก และให้ความสำคัญกับกิจกรรมเชิงอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรของอบต. จนเกิดการร่วมคิดร่วมพัฒนาในการบรรจุกิจกรรมด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร ไว้ในแผนพัฒนา 3 ปีของ อบต. คือตั้งแต่ ปี 2552 - 2554 เพื่อผลักดันให้เกิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรในพื้นที่อย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยมีทีมวิจัยและชุมชนเป็นแกนหลักในการทำงานร่วมกัน ซึ่งที่ผ่านมา มีการสนับสนุน ในด้านต่างๆ เช่น สนับสนุนเรือในการเฝ้าระวังเครื่องมือประมงทำลายล้าง การลงสำรวจพื้นที่เพื่อทำเขตอนุรักษ์ ปล่องพันธุ์สัตว์น้ำ การสอดส่องดูแลเรื่องการตัดไม้ทำลายป่าชายเลน และร่วมสร้างกติกากในการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ร่วมกัน ฯลฯ

2. ทีมวิจัยบ้านครามล่างขยายการเรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร สู่โรงเรียนในพื้นที่ (RDG52S0023): การใช้ประโยชน์เชิงพื้นที่ ด้านการจัดการทรัพยากร

ชุมชนบ้านครามล่าง หมู่ที่ 2 ตำบลชลคราม อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนาต่างๆ มาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงที่มีการทำนาในพื้นที่ ทำให้ทรัพยากรป่าชายเลนหายไปอย่างรวดเร็ว ชุมชนเปลี่ยนการประกอบอาชีพจากนาข้าว และทำประมงชายฝั่ง เป็นนาทุ่งมากขึ้นซึ่งในช่วงแรกก็สามารถสร้างรายได้ให้กับผู้เลี้ยงเป็นอย่างดี แต่เลี้ยงได้แค่ช่วงหนึ่งก็ประสบปัญหาทุ่งเป็นโรคเกิดภาวะขาดทุนจนต้องเลิกเลี้ยงบางรายต้องขายที่ดินให้กับนายทุนเพื่อลี้ยงหนี้ และหันหน้าเข้าหาอาชีพประมงอีกครั้ง ซึ่งสิ่งที่พบคือความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำลดน้อยลงอย่างเห็นได้ชัดจากเหตุการณ์ที่ผ่านมาชาวบ้านเกิดการเรียนรู้และเห็นความสำคัญของทรัพยากรป่าชายเลนจึงได้รวมตัวกันเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรตามกำลังศักยภาพที่มีของแต่ละคนและช่วยกันดูแลรักษามาโดยตลอด แต่ก็ยังมีปัญหาอื่นๆ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งการปล่อยน้ำเสียจากการเลี้ยงกุ้งแบบพัฒนา ปัญหาการกว้านซื้อที่ดิน ซึ่งสร้างความวิตกกังวลต่ออนาคตของชุมชนไม่น้อย

ปี 2551 โครงการ “แนวทางการฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนและสัตว์น้ำอย่างยั่งยืนบ้านครามล่าง หมู่ที่ 2 ตำบลชลคราม อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ขึ้น ซึ่งมีนายสง่า ทองศรี เป็นหัวหน้าโครงการ ได้เกิดขึ้นท่ามกลางสภาพปัญหาดังกล่าว โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อ ศึกษาแนวทางการฟื้นฟูลำคลองและทรัพยากรป่าชายเลนพื้นที่ทำมาหากินของชุมชนบ้านครามล่าง และ เพื่อศึกษารูปแบบการปฏิบัติงานและฝึกทักษะในการเฝ้าระวังพื้นที่ป่าและเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ

จากการทำกิจกรรมที่ผ่านมา ทีมวิจัยได้เก็บข้อมูลทั่วไปของชุมชน ฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลน ฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำ การประกาศเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ และการเฝ้าระวังเครื่องมือประมงทำลายล้าง ฯลฯ ส่งผลให้ทรัพยากรในพื้นที่อุดมสมบูรณ์ขึ้น เกิดความร่วมมือของชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่ในการแก้ไขปัญหามากขึ้น ทั้งนี้ ทีมวิจัยเล็งเห็นว่า

ที่ผ่านมาบ่อยครั้งที่เด็กจะได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรร่วมกับผู้ใหญ่ จึงได้ประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้เยาวชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการทำ

กิจกรรมต่างๆ กับทีมวิจัย เช่น การปลูกต้นไม้ การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ และการทำอื่เอ็มบอล บำบัดน้ำเสีย ฯลฯ และได้สอดแทรกเรื่องราวการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรในพื้นที่ให้เด็ก ๆ ได้รับทราบ ทั้งนี้เพื่อสร้างความตระหนักถึงผลดี-ผลเสีย ของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยหวังว่าเด็กและเยาวชนในพื้นที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีสำนึกร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรให้คง อยู่คู่กับชุมชนต่อไป ซึ่งการทำกิจกรรมที่ผ่านมาได้รับความสนใจ และได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี จากคณะครู นักเรียนโรงเรียนวัดชลคราม และโรงเรียนวัดสิงขร ในการเข้ามาทำกิจกรรม ร่วมกับทีมวิจัยอย่างสม่ำเสมอ พื้นที่ทำกิจกรรมของทีมวิจัยกลายเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ที่ดีสำหรับเด็ก และเยาวชน ซึ่งการทำกิจกรรมที่ผ่านมานั้น นอกจากช่วยเสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับ ทรัพยากรแล้ว ยังสังเกตเห็นได้ชัดว่าการทำกิจกรรมร่วมกันได้สร้างความสุขให้กับเยาวชน ทำให้เยาวชนได้ เรียนรู้ไปพร้อมๆ กับการปฏิบัติงานจริงในพื้นที่

ภาคผนวก ค. ประมวลภาพกิจกรรม

1. กิจกรรมประชุมชี้แจงโครงการ

2. กิจกรรมประชุมทีมวิจัยประจำเดือน

3. กิจกรรมศึกษาบริบทพื้นที่(ประวัติศาสตร์ชุมชน)

สนทนากลุ่มย่อย

นำเสนอบริบท

4. กิจกรรมฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนสำรวจและเตรียมพื้นที่ปลูก

ปลูกต้นจาก 10,000 ต้น

ปลูกต้นโกงกาง 20,000 ต้น

5. กิจกรรมฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำและประกาศเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ

สำรวจคลอง

ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ

ปักป้าย

6. กิจกรรมเฝ้าระวังพื้นที่ป่าและเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ

นำเสนอกฎกติกาชุมชน

ปักป้ายกฎกติกาการเฝ้าระวัง

7. สร้างการเรียนรู้แก่เยาวชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนและสัตว์น้ำ

8. ภาพกิจกรรมความร่วมมือแก้ไขปัญหาน้ำเสียคลองคราม

9. ภาพความอุดมสมบูรณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่

